

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 649

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • anul 60 (serie nouă) • septembrie 2023 • 4,00 lei •

paginile
12 - 13

Colocviile și Premiile Revistei ATENEU - 2023

Gheorghe Iorga

Premiul de Excelență „George Bacovia“

Ruxandra Câmpeanu

Premiul pentru Critică și Istorie Literară

Teodor Dună

Premiul pentru Poezie

Marius Chivu

Premiul pentru Proză

Ionel Savitescu

Premiul pentru Publicistică

• Ilustrație din expoziția „Ceci n'est pas un Magritte“
a artistului vizual Victor Eugen Mihai – VEM,
vernisată la Galerile ALFA (Bacău)

• sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar • sumar •

• *Avangarda XXII, la a XX-a ediție* (p. 2) • Adrian JICU – *A scrie cu propriul trup. Radu Vancu și izbăvirea prin poezie* (p. 3) • Gabriela GÎRMACEA – *Jurnalul cernăuțean al lui Ciprian Porumbescu* (p. 4) • Cristina ȘTEFAN – *Meditația ca artă* (p. 4) • Ioan DĂNILĂ – *Româna, pe tabla de șah* (p. 5) • Mircea MOȚ – *Fiul de crai și femeile* (p. 6) • Marius MANTA – *Ruxandra Câmpeanu – „Dincolo de regulile jocului”* (p. 7) • Ștefan RADU – *Mediocritatea artificială* (p. 8) • *Poezii* de Ioan MANOLE și Carmen SECERE (pp. 8 - 9) • Marian-Sorin RĂDULESCU – *Arsenie și viața de apoi* (p. 9) • Carmen MIHALACHE – *Dinăuntrul zonei de siguranță* (p. 10) • Gheorghe BALDOVIN – *O altă lume, un alt Bacovia!* (p. 11) • Gheorghe IORGA – *Mișcări ale imaginărilor* (p. 14) • Dan PERȘA – *E vremea antologiilor* (p. 14) • Violeta SAVU – *Cruzimea din miezul frumuseții* (p. 15) • Constantin ȚINTEANU – *Lumișta Radu – „Automaton”* (p. 15) • Doina CERNICA – *O fetiță, doi băieți și trei autoare călătorind împreună cu cititorii* (p. 16) • Leo BUTNARU – *Creștinește sau Jumătățile și întregul* (p. 16) • Daniel-Ștefan POCOVNICU – *România interstitală* (p. 17) • Daniel MARIȘ – *Memorie incognito* (p. 17) • Livia IACOB – *Himerica (?) apocalipsă a unui prezent continuu* (p. 18) • Ion FERCU – *Prăbușirile metafizice, leac pentru supraviețuire* (p. 19) • Vasile SPIRIDON – *Un anotimp în purgatoriu* (p. 20) • Ionel SAVITESCU – *Paradisul învățaților* (p. 21) • Liviu FRANGA – *Finalul unei gândiri religioase* (p. 22) • Mircea Titus ROMANESCU – *Simpozionul Internațional de Acuarelă „Julia Hălăucescu”* (p. 23) • Marius MANTA – *Blues in the Garden Festival 2023* (p. 24) •

Fragmentarium

ZILELE EUROPENE ALE PATRIMONIULUI. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău le-a marcat în teritoriu: la Solonț, a fost prezentat filmul documentar „Nedeia de la Pădurăreni”, organizată de Grupul „Florile din Cucuieți” și de dirigitorul acestuia, preotul Irinel Cernat.

PENTRU LECTURA PUBLICĂ. De Ziua Mondială a Citirii Cărților sau Ziua Internațională pentru Alfabetizare (inițiată de UNESCO în 1965), RRA a difuzat două opinii băcăuane: 1. orice bibliotecă merită vizitată cât mai des (Adrian Jicu); 2. examenul oral al viitorilor profesori de limba și literatura română trebuie să includă un moment de lectură cu voce tare a textului supus comentariului literar (Ioan Dănilă).

BIBLIOTECA „PROF. MIHAI SEMENOV”. Botezul s-a petrecut pe 26 septembrie, când ctitorul Școlii Gimnaziale „Ion Creangă” Bacău a împlinit 86 de ani.

30. Atâția ani au trecut de la prima emisiune a Postului Radio „Alfa”, încă în inima băcăuanilor (Florin Ștefănescu).

ALTE BUNE EXEMPLE. Își dorește Ioan Măric, al cărui nume îl poartă de curând Școala Gimnazială Lunca.

PATER FAMILIAS. Marilena-Cristina Speck este autoarea albumului fotografic „Eternitatea sună clopotele tăcerii. Destinele familiei Grigoriu”, lansat la filiala Bacău a Uniunii Armenilor din România. Varujan Vosganian a avut prilejul de a-l omagia pe scriitorul și radiofonistul Paul Grigoriu.

CONSTELAȚII AUGUSTINE BĂCĂUANE. Ediția 2023, ținută tot la Biserica „Sfântul Gheorghe” Mărgineni, i-a omagiat pe Al. Piru, Vasile Alecsandri și pe Dimitrie Cantemir, cu participarea elevilor de la Școala Gimnazială „Alexandru Piru” (inițiatorul proiectului) și a studenților Facultății de Litere din Bacău.

RETROSPECTIVĂ MIHAI BUTNARU. Pictorul este unul dintre membrii Grupului „Penelul alb”, alături de Ștefan Pristavu, Aurel Stanciu și Mihai Semenov.

50 – 80. S-au scurs cinci decenii de la trecerea dincolo (6 sept. 1973) a filologului băcăuan Valerian Ciubotariu, care pe 16 august ar fi rotunjit 80 de ani.

TRANSOCEANICĂ. Sanda Golopenția-Eretescu ne-a prezentat, din S.U.A., rostul prefixului ex- în teoria migrației, la „Vorba de cultură” de la RRC.

OMUL POTRIVIT. Alin-Sebastian Popa este noul manager al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău. Succes(e)!

VADEMECUM RADIOFONIC. „Am găsit un ABC de Bacău”, constată Costin Enache, de la RRA. În „Vatra luminoasă” au intrat Alecsandri, Bacovia și... Cuza.

DOUĂ CĂRȚI. „Ferestre în ziduri” și „Minunea credinței”, de Dorina Stoica, au fost lansate la Biblioteca Municipală „Stroe S. Belloescu” Bârlad.

ATENEU, la RRC. Numărul pe iulie-august a reținut atenția Oanei-Georgiana Enăchescu, de la „Acolade”.

AD MULTOS ANNOS! Pentru editorul Viorel Nicolau (70) și jurnalistul Iulian Tănase (50)

IN MEMORIAM. Ana-Maria Brezovszki (Baia Mare), traducătoarea tezei de doctorat a lui Petre Dulfu despre Vasile Alecsandri.

AI. IOANID

Avangarda XXII, la a XX-a ediție

În zilele de 22 și 23 septembrie, s-a desfășurat în Bacău a douăzecea ediție a Festivalului-Concurs Național de Creație Literară „Avangarda XXII”, proiect organizat de Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”, având ca parteneri Asociația Culturală „Familia Lecca” București, Uniunea Scriitorilor din România – filiala Bacău, Asociația Națională Cultul Eroilor – filiala „Col. Corneliu Chiries” Bacău, Parohia „Precista” Bacău, Centrul de Cultură „George Apostu”. Proiectul este coordonat de poetul Victor Munteanu și susținut financiar de Consiliul Județean Bacău.

În prima zi, toate evenimentele au avut loc în sala de conferințe a Pensiunii „Balta Albastră” din comuna Letea Veche. Tema colocviului a fost „Literatura necenzurată și impostura”; moderator – Victor Munteanu. Din discursul dens al poetului și criticului literar Radu Voinescu spicuim: „Istoria cu cenzura are aspecte specioase. [...] Literatura înseamnă valoare; trebuie să sprijinim și să detectăm valoarea”. Din numeroasele recomandări de lectură am reținut romanele americanului Jonathan Franzen și *L'après littérature* de Alain Finkielkraut, iar dintre intervenții, pe cele rostite de Maria Nițu („Înainte de 1989, literatura necenzurată era o notă pozitivă; de fapt, era literatură dizidentă. După '89 însă, percepția s-a schimbat; literatura necenzurată capătă o notă peiorativă”) și Daniel Mariș („O cultură viabilă învață din propriile eșecuri”). Petre Isachi i-a conturat scriitorului Radu Voinescu un excelent portret literar. În cadrul Salonului cărții, scriitorii invitați au vorbit despre noile apariții editoriale ale unora dintre colegii sau au citit fragmente din creațiile proprii. Au urmat festivități de decernare a premiilor:

Premiul Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România (președinte, Dumitru Brăneanu)

i-a revenit lui Dan Sandu, pentru volumul *Prietenocrația*;

Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov” a acordat premii scriitorilor: Dumitru Lecca, pentru volumul *Mingea buclucașă*, Adrian Lungu, pentru romanul *Labirintul*, Petre Isachi, pentru volumul de eseuri *Aut Cioran, aut nihil*, Daniel Mariș, pentru cartea de critică literară *Manufactura de oglinzi. Alchimii literare & revelații critice* și Ecaterina Petrescu-Botoncea, pentru volumul de proză *Dincolo de dimineți*.

Asociația Culturală „Familia Lecca” a acordat premii scriitorilor: Florentina Stanciu, pentru volumul de poezii *Viața în montagne ruses*, și Ovidiu Bârsan, pentru romanul *Jurnalul renegaților*. Asociația Națională Cultul Eroilor – filiala „Col. Corneliu Chiries” Bacău a oferit distincții artiștilor Oana Crețu și Florin Țuțuianu.

A doua zi, la Parohia „Precista”, s-a desfășurat colocviul „Minunea – dincolo de logică și rațional”. Au luat cuvântul: Ecaterina Petrescu-Botoncea, Simona Modreanu, Radu Voinescu, Alina Munteanu și preoții Constantin Tomozei, Mihail Tomozei și Stelian Grădinaru. Poeții invitați au recitat din lirica proprie. Nu au lipsit muzica liturgică și pridesnele interpretate cu emoție de Oana Crețu.

Moderator a fost din nou scriitorul Victor Munteanu, președintele Fundației Culturale „Georgeta și Mircea Cancicov”.

Un moment mult așteptat a fost cel al decernării celor mai importante premii din cadrul acestui festival. Festivitatea a avut loc la Centrul de Cultură „George Apostu”, fiind prefațată de Gheorghe Geo Popa, după care au luat cuvântul Victor Munteanu și Radu Voinescu, care au subliniat argumentele juriului în acordarea premiilor. Menționăm că ilustrația muzicală a purtat semnăturile cantautorilor Oana Crețu, Tiberiu Ioniță și Florin Țuțuianu. Juriul, alcătuit din Radu Voinescu (președinte), Adrian-Dinu Rachieru și Victor Munteanu, a acordat premiile Avangardei XXII, ediția XX:

Eseu/critică literară – Simona Modreanu, pentru volumul de eseuri *Lecturi ludice* (Iași, Ed. „Junimea”, 2022);

Poezie – Valentin Talpalaru, pentru antologia de versuri *Descult prin lumină* (Iași, Ed. „Junimea”, 2022);

Proză – Ioan Ouatu, pentru romanul *Crimă sau sinucidere?* (Roman, Ed. „PapiuS Media”, 2023);

Revista anului 2022 – Nicolae Panaite, pentru revista de literatură și cultură a anului 2022 *Expres cultural*, Iași. (Red.)

d'ale lui Ciosu

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Marius MANTA, Dan PERȘA, Violeta SAVU, Ștefan RADU (secretar general de redacție)

Redactori asociați: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU

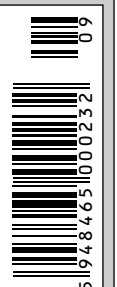
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

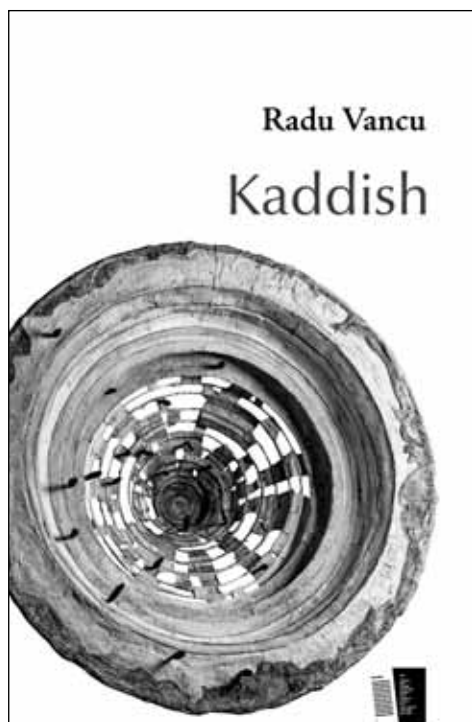
• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

Kaddish (Casa de Editură „Max Blecher”, 2023) este, fără doar și poate, cea mai apăsătoare carte de poezie pe care Radu Vancu a scris-o până acum. Și una dintre cele mai tulburătoare din literatura postdecembristă. Nici celelalte nu erau chiar ceai de tei, vorbind, din unghiuri diferite, despre experiențelimită și despre iubire, ca unică modalitate de a te salva. Însă niciuna dintre ele nu are acuitatea acestui volum care suprapune, până la identificare, moartea, poezia și suferința. O spune, răspicat, primul text, un poem liminar hipnotic, un crez literar și existențial răvășitor, cum n-am citit altul: „Dragostea mea după ce mi-ai scos corpul din groapa/ comună mi-ai găsit în buzunarul din față al hainei carnetul// cu ultimele poezii Era ud De la pământul ud Dar și de la corpul/ meu putrezit & îmbibat de hârtie L-ai uscat la soare Stătea// lângă carnet & așteptai să se usuze ca să vezi dacă se/ pot citi poeziile M-am gândit că te uitai la corpul meu// cum se evaporă din carnet Cum se evaporă din poezii Și era/ un pic straniu că poeziile se vedeau numai dacă se evapora// corpul meu din ele Era vară M-am evaporat repede & poeziile/ au început să se vadă Le citeai & și te priveam în același timp din//aerul de deasupra unde mă evaporasem & din groapa comună/ unde rămăsesem & din poezii Nu ai plâns Dar am plâns eu Te-ai// uitat mirată cum carnetul se udă iar Ai început să suflă peste/ el Peste mine Cu cât suflai carnetul se uda mai tare L-ai pus// în buzunar M-am evaporat de la căldura corpului tău mult/ mai repede decât de la soare Cum mă evaporam uneori// de la soarele & moartea dulce care-ți răsăreau împreună/ pe față la orgasm Când l-ai scos peste nici un minut perfect// uscat se vedea că nu înțelegi nimic Nici eu nu înțeleg dragostea/ mea

Te privesc chiar acum din groapa comună Sau poate din// poezii De fapt din amândouă Aerul din jurul tău sunt eu Dacă/ simți cum aerul & lumina se fac deodată un fel de sare udă să// nu te sperii Sunt doar eu E doar poezie”.

Rețeta acestui volum pare simplă. Radu Vancu pornește de la una dintre multele orori ale Celui de-al Doilea Război Mondial, drama poetului Rádnóti Miklos, ucis de naziști, dar salvat, miraculos, de încăpățănarea soției, Fanni Gyarmati, care a refuzat să renunțe și l-a scos dintr-o groapă comună, găsim, în buzunarul de la piept, un carnetel cu poeme. L-a

readus, așadar, la viață, publicând acele teribile însemnări care, altfel, ar fi rămas pierdute. E un subiect senzațional, de presă, din care Vancu face poezie, încărcându-l cu semnificații de profunzime, care converg în jurul ideii biblice că iubirea e mai tare ca moartea și că poezia autentică se construiește pe asemenea gesturi de incredibil devotament. De iubire împinsă peste limitele umanului, în zone accesibile doar celor aleși.

Deloc întâmplător, volumul reia, obsesiv, versurile „(Doar pentru că scriu poemele astea/ nu înseamnă că sunt viu)”, care imprimă întregului o cadență imnică, de rugăciune menită a ne pune în contact cu sufletele celor plecați. Aici se produce jonctiunea cu titlul cărții, care trimite, în mod transparent, la recunoștința pentru tot ceea ce Dumnezeu ne-a oferit. Dar și sugestia, extrem de importantă, că poezia însăși nu este altceva decât o formă de a mulțumi creatorului pentru șansa de a ne întâlni cu iubirea și cu frumusețea. Astfel, pentru Vancu, poezia reprezintă mai mult decât un simplu act mimetic, cu valențe estetice sau sociale. Ea se înscrie într-un ritual care leagă viața de moarte și moartea de viață, într-un ciclu mereu regenerabil. Un ritual sacru, capabil să ne amintească adevăratul sens al existenței.

Kaddish mi-a amintit de antologia lui Emilian Galaicu-Păun care, în *sanG d'encre*, reinterpretă tradiția poetică

medievală, într-un exercițiu menit a demonstra o dexteritate lingvistică și semantică rarismă, pornind de la credința că scrisul presupune a-ți așterne pe hârtie umorile, fiind în strânsă legătură cu felul nostru de a fi, cu structura noastră lăuntrică. La Radu Vancu este totuși altceva. E asumarea lucid-dureroasă a faptului că adevărata poezie trece dincolo de expresie și chiar dincolo de idee, ajungând să se confunde cu ființa celui care scrie. Nu poți fi poet dacă nu ești capabil să te jertfești. S-ar putea să fie aici ceva din sacrificiul de sine barbian („Sfânt trup și hrană sieși/ Hagi rupea din el...”) sau, poate, ceva din crezul nichitian exprimat limpede în *poetul ca și soldatul*. Ce e sigur ține de convingerea, nesmintită, că poezia echivalează cu asumarea totală a suferinței. Radu Vancu o reia în acest volum, care, de fapt, se profilează ca meta-poezie, având o pronunțată componentă teoretizantă. Ceea ce, în chip surprinzător, nu-i slăbește capacitatea de a emoționa, ci, dimpotrivă, o potențează. Căci cum altfel pot fi înțelese următoarele rânduri, de o franchețe tulburătoare, în simplitatea cărora se ascunde esențialul: „Frumusețea nu-i un fenomen estetic. Sau, dacă-i tratată strict ca fenomen estetic, duce întotdeauna în artă la minorat și sterilitate – ca la decadenți sau hermetici. Frumusețea nu capătă sens în literatură decât asociată cu problema răului. Care, evident, e una deopotrivă etică, socială, politică, economică, mistică & în atâtea alte feluri. Abia în conjuncție cu toate astea frumusețea devine cu adevărat relevantă?”

Și, pentru că vorbeam de dimensiunea meta-poetică a cărții, nu e lipsit de relevanță a observa caracterul gnostic pe care îl îmbracă lirica lui Radu Vancu. Se poate alcătui, cu ușurință, o listă consistentă de versuri-sentenții, memorabile și apăsătoare: „(Numai când hârtia se îmbibă de corpul tău se cheamă/ că scrii cu adevărat.)”, „Poezia pansează – dar fără anestezic.”, „Nu-mi dau seama dacă asta spune că poezia e mai crudă decât muzica – sau dimpotrivă. Doar că e un dizolvant mai lent – însă mai tenace.”, „Poezia e substanța de contrast a istoriei.”, „Înțelegerea literaturii ca înviere a morților.”, „Pe scurt, literatura e ceea ce deblochează toată lumina captivă în noi.”, „Poezia e Masacrul Inocenților.”), „Scriu pentru ca morții mei să mă iubească mai mult” etc.

În fond, asta este *Kaddish*: un imn unic, închinat puterilor Poeziei. În care Radu Vancu crede până la capăt, cu o superbie și cu o luciditate irepetabile.

A scrie cu propriul trup. Radu Vancu și izbăvirea prin poezie

Adrian JICU
jicoadrian@yahoo.com

Ceci n'est pas un Magritte

Victor Eugen Mihai – VEM, cunoscut caricaturist, cu un imaginar ce cartografiază nu doar viciile societății, ci miturile actuale, ale celebrității, ale ambalajului, în fapt estetica banalului ce exaltă superficialul suprapus sinelui, palpabilului, realului, în definitiv, umanului. Factura ludic-satirică a creației sale se reflectă și mai puternic în noul proiect fotografic, *Ceci n'est pas un Magritte*.

Desigur, nu doar produsul fotografic în sine, colajul sau intervenția asupra imaginii contează în receptare, ci procesualitatea creației, schițele și pregătirea actului. Alegerea artistului belgian nu este întâmplătoare. Afinitatea pentru ironia lui Magritte și modul în care poți augmenta mesajul, l-au provocat pe VEM ca prin fotomontaje să ridice întrebări cu privire la statutul artei plastice ca procedeu mimetic, de exprimare a realului, a văzutului, devalând sub forma unei reflecții propria părere cu privire la artă și, per ansamblu, societate.

Maria BILAȘEVSKI
(Din catalogul expoziției)

• Victor Eugen Mihai – VEM

Gabriela GÎRMACEA

Jurnalul cernăuțean al lui Ciprian Porumbescu

La plăcerea de a citi cu multă pasiune un jurnal, pe care o aminteam în alte articole, adaug faptul că urmăresc recompunerea unor portrete, schimbările care au loc în epocă, gesturile și relațiile interumane. Jurnalul cernăuțean al lui Ciprian Porumbescu a apărut anul acesta la Editura „Corint” într-o nouă traducere din limba germană, cu studii introductiv și note semnate de doamna Stanca Scholz-Cionca, strănepoata compozitorului. Era un demers necesar nu doar într-un an omagial, ci și pentru că, apărut fragmentar în diferite publicații cu circulație restrânsă, informațiile despre o etapă din formarea lui Ciprian Porumbescu nu au ajuns la publicul larg, interesat și de înțelegerea contextului istoric în care tânărul compozitor își construia destinul muzical.

Mi-am pus de multe ori întrebarea care este intenția memorialistului când se așază la masa de scris. Pentru cine scrie de fapt? Cititorul jurnalului cernăuțean al lui Ciprian Porumbescu descoperă un tânăr care scrie din dorința de a-și fixa în memorie perioada formării: studiile și examenele, gazdele și condițiile în care a stat, încercarea de a-și stabili un ritm zilnic de lucru, dificultățile financiare, plăcerea de a sta de vorbă cu prietenii la o bere, de a merge în vizită la ora ceaiului, de a patina sau de a lua lecții de scrimă, de a participa la întruniri studentești etc. Toate aceste aspecte au fost conturate pe fondul unor schimbări care aveau loc în

societatea vremii și pe care Ciprian Porumbescu le-a notat fără intenția de a fi un cronicar atent la detalii, dar acestea fac posibilă înțelegerea unei atmosfere, a unor mentalități, gesturi și reacții.

La Cernăuți, Ciprian Porumbescu era implicat în viața muzicală, participa la diferite manifestări studentești, își vizita rudele și se plimba în grădina publică împreună cu unchiul său. Jurnalul dezvăluie un tânăr prietenos, studios, talentat, care se zbate cu neajunsurile financiare ale vieții de student, fiind nevoit să-și gestioneze puținii bani primiți de acasă, să-și amanezeze bururile când aceștia lipseau sau să evite frecventarea anumitor locuri.

La începutul lui ianuarie 1879, Ciprian stă în gazdă la unchiul Sause împreună cu Schorsch, un coleg german, student la Filosofie, și semnează împreună câteva pagini în caietul *omnibus*, cumpărat cu intenția de a scrie un jurnal comun. Ciprian este tânărul entuziast, talentat și vesel, ce reușește să-și păstreze optimismul, în ciuda diferitelor pro-

bleme de sănătate care încep să apară. În jurnal se poate observa că studiază serios, este preocupat de susținerea examenelor și de obținerea certificatelor de promovare, se relaxează la o partidă de cărți alături de colegi sau de rude, stă bucuros la taclale în fața unei băuturi, exersează alături de Filia și Mandicevski, ascultă cu atenție concertele de la Societatea Filarmonică. Nu are așteptări mari de la viață. Principala lui preocupare este să studieze, iar progresul făcut îl analizează cu realism: „Cu studiul am înaintat binisor, iar în

ce privește muzica am lucrat mult la interpretare, dar teorie n-am făcut destulă și am compus prea puțin”. Lipsa unei odăi mai mari în care să încapă un pian îl mâhnește.

Nu se gândește la o profesie: „Poate devin profesor, poate voi avea norocul să mă placă vreo domnișoară, s-o iau de nevastă mai târziu, când mi-o veni vremea”. Corespondența cu familia rămasă la Stupca face parte din rutina vieții sale de student, când începe să compună și se simte mulțumit de încercările sale: „Dimineața compun un lied pentru care mi-a dat Mandicevski un text de Baltinester. Mi-a ieșit destul de bine”. A schimbat mai multe gazde în Cernăuți, a trecut peste multe neplăceri sau dificultăți pe care le-a notat, uneori în grabă. În ultima seară când era găzduit de unchiul Sause, notația din jurnal pare un moment de bilanț în fața unei alte etape din viața sa: „Am avut parte în timpul acesta de mult bine și de mult rău, am îndurat lipsuri, necazuri și jigniri, dar totuși am fost și sunt încă fericit, iar dacă vrea Domnul, voi fi și de-acum înainte fericit”.

În gândurile și notațiile lui Ciprian apare menționată Bertha Gorgon. Uneori o visează, alteori îi transmite un gând de bine, notându-l în jurnal: „Îți trimit și acum, încântătoare copilă, la sfârșitul semestrului, o mie de salutări, dorindu-ți să te bucuri din plin de tot ce-ți va hărăzi soarta propice și generoasă din comoara ei abundentă. Sunt al tău și tare mi-aș dori să simți și tu la fel pentru mine”. Când se află la Stupca, Ciprian vizitează deseori familia Gorgon, cântă sau joacă șah alături de pastor, conversează cu doamna, se bucură de atenția fetelor.

În vacanță, la Stupca, în cuibul lui drag, Ciprian obișnuiește să exerseze alături de sora sa, Mărioara, citește, merge în vizite, îi place să stea la taifasuri, compune o liturghie pentru timpul Postului, se bucură de gogoșile făcute în casă de bucătăreasa familiei și de atmosfera caldă, joacă popice alături de alți tineri, face des călătorii la Câmpulung, Ilișești, Humor, Suceava, cu diferite scopuri. Satul cu împrejurimile lui îi oferă prilejul de a se bucura de natură sau de a trăi într-o comuniune cu această: „Te simți atât de liber și neîngrădit în sânul naturii îmbătătoare. La stână am băut zăr și ne-am întors acasă tot sporovăind și răsând”. Alteori, împreună cu prietenii săi, își manifestă în natură firea voioasă: „După-masă am ieșit cu toții în pădurea verde și frumoasă, chiuind, hăulind și bucurându-ne de natura încântătoare. Am cules ciuperci”.

La Stupca, Ciprian se reface alături de tatăl său, de Ștefan și de Mărioara. Atmosfera calmă și caldă, propice unor taifasuri până târziu în noapte, uneori alături de musafiri veniți de departe, este întreținută de pasiunea familiei pentru muzică. Notațiile din jurnal cuprind detalii referitoare la viața zilnică. Sunt acțiuni și gesturi firești, care conturează sentimentul apartenenței într-un spațiu care l-a modelat sufletește. Participă alături de tatăl sau la diferite evenimente: „Mă arunc în straie popești și ne ducem la biserică”. Este vorba despre ziua de naștere a împăratului Franz Joseph, când rezerviștii, conduși de învățătorul satului, organizează o seamă de demonstrații la sfârșitul cărora Ciprian a ținut o cuvântare. Câteva zile mai târziu, un alt eveniment – sfințirea bisericii secuiești de la Joseffalva, unde se stabiliseră 60 de familii de secui – este un alt prilej de a îmbrăca straiele preoțești și de a participa cu toții la eveniment.

Despărțirea de sat în toamna lui 1879, pentru a începe o altă perioadă de studii, a fost tristă mai ales pentru că însemna să n-o mai vadă pe Bertha: „Cu inima sângărând i-am strâns mâna dulce; încă o privire înlăcrămată – căci timp de un an n-am s-o mai văd pe această ființă adorată”. Jurnalul se termină brusc, parcă lăsând posibilitatea cititorului de a asocia finalul cu cel din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă și de a-și imagina o altă etapă în căutarea sinelui.

Meditația ca artă

Volumul *Călătorii în Insulele Nemuritorilor*, de Niadi Cernica (Suceava, Editura „Mușatinii”, 2022) este carte de eseuri, dar este și album de artă, prin grafica regretatei artiste Dany-Madlen Zărnescu, cu ilustrații din mapa pictoriței creată la adolescență. O carte albă, menită nemuririi cuvântului și care deschide căi profunde contemplației, reflecției, îndemnând la meditare, pornind de la fapte și locuri cunoscute, de la mituri și legende actualizate în proze scurte, în eseuri scrise liric. Nimic mai frumos și mai contagios lectorului la această provocare căci, de multe ori, lucrurile pe care le știm trec pe lângă noi ca un dar gratuit fără a le înțelege menirea, istoria, mesajul, fără a realiza că păstrarea lor semnifică evoluția, prezentul continuu și, de fapt, nemurirea.

Deopotrivă carte de proză scurtă și de eseuri tematic diferite, în care se combină meditația cu imaginația, textele sunt când realiste, când onirice, ducând mereu la o formă identitară bine definită, personalizată autentic. Fantezia zboară de la un start inițial (mitul original) și ajunge la o iluminare a propriei minți, a propriei ființe: „În toate poveștile unui om, în tot ceea ce-și închipuie, în tot ceea ce-și imaginează, în toate visele sale este un originar, ia forma inițială. A ajunge să o vezi înseamnă să reieși, în transformarea lor continuă, aceste povești și imagini. Forma se ivește de la sine, se fixează, iar mintea se fixează în ea [...] – pornește spre Insulele Nemuritorilor”. Aici, desenul artei Dany-Madlen relevă zborul ușor, ca un fulg singuratic al iernii.

Pornind de la legenda Zeului Somnului, Hypnos, cel care cu sceptrul său adormea oamenii, zeii și pe Zeus însuși, autoarea conchide: „Din somn și din vise s-au alcătuit, pentru unii, chiar viața umană și sensul

vieții treze. Puterea somnului, enigma somnului, a lui Hypnos zburând cu caduceul în întuneric, rămâne fără răspuns. Zeii și oamenii dorm”. Continuă cu Titanii, cea mai veche generație a zeilor. Prometeu a fost cel pedepsit aspru de Zeus. Lupta dintre zei și titani a permis la sfârșit locuirea Pământului de către oameni, cu condiția „să nu-i depășească sau să-i egaleze pe zei”, căci „de fiecare dată când un om s-a comparat cu zeii, pedeapsa cea mai înfricoșătoare s-a abătut asupra lui”. Autoarea dă un pronostic sumbru actualizării acestui mit: „În adâncurile pământului, titanii, legați în lanțuri, se zbat. Va veni ultima zi a lumii, din Tartar vor urca titanii, nu vor mai fi lună, soare și stele pe cer”. Desenul lui Dany-Madlen sugerează suferința, zbaterea înlănțuirii, privarea de libertate în perfect tandem cu textul.

Cu ce alte nemuriri, readuse în actualitate, ne reînvață Niadi Cernica? Despre „deșerturi”, „cele populate cu legende” care cuprind în sine „toate minunile, toate fantasmalele, toate cetățile vrăjite, toate mirajele”, pentru că „ți se face dor de deșert ca de o țară a visurilor”. Desenul, aici, este o înflorire pe coloana infinitului, revelație profundă a eternității. Despre Timp – iată, veritabila nemurire! – cu meditația situată între trecut, prezent și viitor, timpul fiind clipa prezentă, care devine mereu trecut, iar clipele viitoare devin prezent. Astfel, „nu știm nimic mai mult despre timp”.

Cartea-album are ceva magic, ceva care lucrează ancestral, impresia mea venind de la muzicalitatea textelor, care deși sună prozaic, au o anume gamă lirică, au mister, au sugestii prin folosirea unui limbaj explicit, nesofisticat, de un farmec aparte: fraze scurte, afirmații aforistice, mult verb, confe-

siune delicată, să tot stai să ascuți... Știm că a scrie simplu, dar profund este de impact, atunci cititorul reține. Această transmitere este reușită la Niadi Cernica.

Tot despre magie, povestind despre vizitarea unui loc mirabil, o localitate la țărmlul mării, Amalfi, citești, recitești și te regăsești într-un déjà-vu: „Am fost la Amalfi, acolo unde lumea și timpul se sfârșesc”. Călătoria a fost ca un drum către sine. Un eseu scurt, dar foarte consistent, scris liric, ne duce la poezia existenței unui anticariat. Te regăsești nostalgic în aerul acela de hârtie veche, de imagini și coperti a sute și sute de autori care au trecut cu gândurile lor scrise întru veșnicie. Autoarea încheie liric: „Am plecat din anticariat ca din umbra caselor de odinioară”, iar desenul lui Dany-Madlen Zărnescu stivuiește lumina, tinde spre ea, chiar din umbra unor case.

Desenele sunt într-o simbioză sufletească a cuvintelor scrise cu alb-negrul contururilor. Am citit mulți autori, poeziile lor pornind de la o imagine, un peisaj, o pictură, o operă de artă, dar aici este ceva mai mult decât atât. Scriitoarea Niadi Cernica și plasticiana Dany-Madlen Zărnescu lucrează prezentul în tandem, ca și cum printr-un de acum al acestei convorbiri artistice ne demonstrează că timpul este doar o noțiune relativă, incomensurabilă, că sufletul cuvintelor scrise și sufletul artei rămân vii, dincolo de existența noastră fizică pe pământ.

Cele 21 de proze scurte, atât de diferite, însoțite de tot atâtea desene ale artei Dany-Madlen Zărnescu, inspirate liric, rafinate, admirabile devin, cu acest volum, o bijuterie în biblioteca oricui.

Cristina ȘTEFAN

pentru limba noastră

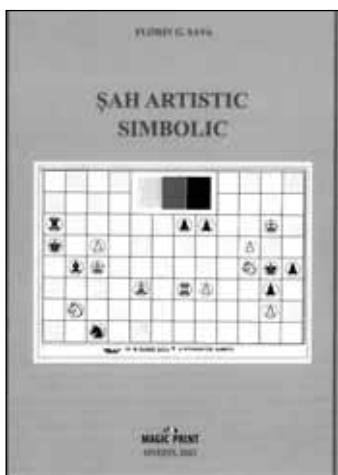
Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (LVI)

Româna, pe tabla de șah

Un elev, întrebând care sunt avantajele practicării șahului, a răspuns: „De când m-am înscris în acest club, am observat o mai bună capacitate de concentrare în orice operație a minții și rezultate neașteptat de bune la matematică și limba română”. Teoreticienii acestui sport al inteligenței i-au confirmat de mult beneficiile, iar practicienii au pus la cale instrumente care combină, uneori, șahul cu literatura și mai ales cu limbajul.

Florin G. Sava, din Hăghiac, com. Doftana, jud. Bacău, a alcătuit pentru tineri câteva cărți de profil care s-au bucurat de atenție măcar pentru titlurile atrăgătoare: „Șah artistic” (2009),

„Șah artistic interdisciplinar” (2016), „Alfabetul șahist” (2021) sau „Șah artistic simbolic” (2023). Pe aceasta din urmă o caracterizează drept „roman șahist de dragoste”, câtă vreme combină „șahul artistic cu cel clasic de competiție, cu literatura, matematica, cu religia, astronomia, cu mai multe sporturi, precum și cu viața reală”. Autorul demonstrează nu doar stăpânirea în detaliu a acestui joc oriental (numit însă cu un cuvânt german: *Schach*), ci și aptitudini literare exersate în școală.

Absolvent al Liceului Pedagogic „Ștefan cel Mare” din Bacău, olimpic la limba și literatura română, Florin G. Sava pledează

pentru continuitate în studierea limbii române: *Dacă gramatica nu se face în clasele liceale, când elevii au o capacitate de înțelegere mai mare, atunci se poate pierde și ceea ce s-a învățat anterior: în gimnaziu și ciclul primar. Așa apar elevi care citează un text și nu înțeleg nimic, devenind analfabeți funcționali. Îmi amintesc că în primii ani de liceu aveam câte trei ore de gramatică săptămânal. Rezolvam cu interes, la sintaxă, exerciții de contragere și expansiune, făcând legătura logică între propoziții și fraze. Totul era o probă de învățare științifică a limbii române. De altfel, fără gramatică nici literatura nu poate deveni o artă.*

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Revista presei, în post-scriptum

• „Ce vă amintiți din prima zi ca elev în clasa I?” întreabă „Răsunetul cultural”. Răspunsul lui Ion Buzași e... profesionist: istoricul literar blăjean e autorul unei cărți despre chipul învățătorului în literatura română. • Ovidiu Bufnilă, atent la toate: „Aștia te văd din satelit în orice clipă. Te-ai ars, nenicule!” („Actualitatea literară”) • „Nichita Stănescu. Patru decenii de posteritate” și „Andrei Pleșu – 75” sunt temele generoase oferite de „Vatra”. • Despre eșecul educațional și consecințele acestuia în viziunea lui Solomon Marcus scrie Diana Vrabie în „Expres cultural”. • „Să fii flămând e o chestiune de vocație”, zice Adrian Alui Gheorghe, în dialog cu Vlad Alui Gheorghe, fiul („Bucovina literară”). • „Am ales cu premeditare slujba de la sanatoriu, imediat după terminarea liceului sanitar (la Bacău, n.n.), o alegere influențată de „Muntele vrăjit” al lui Thomas Mann și de toată poezia universală a bolii și a suferinței” (Vasile Baghiu, în „Observator cultural”). • Poezie (Ion Tudor Iovian, Rodica Dascălu), eseu (Florin-Daniel Dincă), interviu (Marius Manta, cu Ion Fercu), în buzoienele „Spații culturale”. • Ana Olos a prezentat cândva la Tescani, în compania Tatianeii Slama-Cazacu, o comunicare devenită acum carte: „Autori canadieni cu sau fără cratimă” (despre aceasta, Daniela Sitar-Tăut, în „Nord literar”). • Jumătate de veac a trecut de la primul colocviu al criticilor dramatici din România (1973), parte din actualul *Fest Monodrame* băcăuan (Maria Zărnescu, în „Teatrul azi”). • Fragment dintr-un roman inedit de Ana Podaru, în „Banchetul”. • Serialul „Avangarda, cu Ionuț Vulpescu” începe cu destăinuirile Norei luga (în „Vatra veche”). • „Ziua presei vasluiene”, în „Meridian cultural românesc”. • Din presa culturală băcăuană: miniportret Eugen Budău (în „Plumb”), „Rugăciunea unui critic de referință” (în „13 Plus”), o utilă biografie a Ansamblului Folcloric „Busuiocul” (în „Cadran cultural”).

• Iosif Haidu

(Bi)centenarele lunii

- 15 sept. 1823 – A murit Gheorghe Lazăr, fondator al învățământului românesc modern.
- 17 sept. 1923 – Deschiderea Școlii Belciuneasa, comuna Stănișești
- 18 sept. 1923 – Apare la București „Adevărul tipografilor”, cu subtitlul „Ziar al lucrătorilor și lucrătoarelor din artele grafice”.
- 23 sept. 1923 – Este adoptată *Legea pentru organizarea învățământului silvic*.

Centenar

Dinspre/ către un arhetip

Numărul din septembrie 1983 al Revistei „Ateneu” a fost ilustrat cu 11 reproduceri din creația lui Alexandru Huțanu (1923-2011), când acesta împlinise 60 de ani. În același număr, la pagina 3, Gheorghe Pătrar realizează un medalion, considerându-l pe întemeietorul școlii de sculptură ornamentală în județul Bacău „urmaș al românilor din vechime care se înfrățeau cu codrul”. Arta de a încrusta lemnul aducea

cu „o grafie ce ține de mister”, iar motivele și tematica alese de el și de ucenicii lui mergeau departe, în timpuri imemorabile. Școala lui Al. Huțanu – încheie Gh. Pătrar – „exprimă convingător una dintre cele mai vechi și perene forme ale plasticii românești”. Dovada o avem în multe lăcașuri de cult din județ și din țară care sunt beneficiarele muncii, priceperii și imaginației acestui căutător de arhetipuri.

Telescoala „Ateneu”

Fonetica pentru definitivat (XVI)

1.E.1.b.2. Corespondența literă – sunet (II)

Considerăm că este necesar să aducem în atenție câteva dificultăți în procesul de stabilire a numărului de sunete și a identității acestora, pentru a evita erorile, în condițiile în care noțiunile de fonetică sunt programate a se preda în clasa a V-a. Dezavantajele sunt date, pe de o parte, de lipsa de maturitate a învățăceilor, confrunțați cu unul dintre cele mai problematice domenii ale lingvisticii, și, pe de altă parte, de frecvența ridicată a așa-ziselor reguli care ar prefigura rețeta infailibilă de rezolvare a cerințelor de ordin fonetic.

Una dintre acestea, de largă circulație în școala românească, arată aproximativ astfel: dacă grupul de litere (digraf, din două litere: *ce, ci, ge, gi*, sau trigraf, din trei litere: *che, chi, ghe, ghi*) este urmat de o vocală, acel grup de litere va nota un singur sunet. Că nu așa stau lucrurile ne-o demonstrează un cuvânt precum *social*, în care digraful *ci* este urmat de vocala *a*, dar *i*-ul din structura grupului de litere *ci* nu este literă ajutoare/ diacritică, ci notează vocala silabei *-ci-*. Prin urmare, cuvântul *social* nu conține 5 sunete, ci 6. În chip asemănător se poate demonstra situația unui cuvânt incluzând un trigraf, precum *ghiocei*: grupul de litere *ghi* este urmat de vocala *o*, dar aceasta nu înseamnă că *i*-ul este un pseudosunet, de vreme ce acesta duce greul silabei *ghi-*. Se înțelege că nu intră în atenție tendința vorbitorilor (nu puțini la număr) de a renunța la hiatul *i-a* (din *so-ci-al*) sau *i-o* (din *ghi-o-cei*), rostind cu o silabă mai puțin: **so-cial*, respectiv **ghio-cei*.

După plecare...

Valeriu Bogdăneț sau de la arta foto, la omul labișian

Dacă mi-ar cere cineva numele unui model de civilitate din peisajul uman băcăuan, aş rosti prompt: Valeriu Bogdăneț. Erau de admirat ținuta (o pedanterie studiată), limbajul (decent, măsurat), fapta (au rămas de la el multe crâmpoie de viață sedimentate cu folos în memoria comună). Profesorul și omul cultural Valeriu Bogdăneț (26 iun. 1932, Soroca – 30 iul. 2023,

Bacău) ne-a lăsat simultan metafore fotografice și instantanee de la mari evenimente culturale, publicate de „Tribuna școlii” ori de „Ateneu”. Un număr din 1983 este ilustrat cu fotografiile sale, iar redactorul Stelian Nănianu constată că dascălul de la liceele „Vasile Alecsandri” și „George Bacovia” „cunoaște mii și mii de unghiuri sub care lumina îi dezvăluie fru-

mosul”. Tot în „Ateneu”, se remarcă prin traduceri din limba rusă („Doctor Jivago”, de Boris Pasternak, în iunie 1990) și prin contribuții la biografia lui Nicolae Labiș (corespondența cu fostul său coleg de la Liceul „Nicu Gane” din Fălticeni, în decembrie 1971 și 1972). Spuneam în cuvântul de adio că apartamentul său de pe Aleea Parcului este un posibil centru cultural. Arhiva rămasă se cuvine să fie un bun al tuturor.

Pagină realizată de Ioan DĂNILĂ

În cunoscutul basm al lui Ion Creangă nu se vorbește deloc despre soția craiului, mama lui Harap-Alb, după cum cititorul nu află nimic despre soția lui Verde-Împărat, fratele craiului, ori despre soția celuilalt împărat, mama fetei de care se îndrăgostește personajul în finalul narațiunii. În lumea basmului, din care lipsesc mamele, contează două ființe feminine (doar două, dacă facem abstracție de verișoarele lui Harap-Alb), semnificative pentru traiectoria personajului principal: Sfânta-Duminică și fata împăratului Roș.

Mezinul craiului din povestea lui Creangă nu s-a născut erou (în urmă cu mai bine de un veac, Otto Rank publica *Der Mythos von der Geburt des Helden*, tradusă și în românește în urmă cu puțin timp, cu titlul *Mitul nașterii eroului*), după cum nu este și nici nu va deveni un om de acțiune. Mâhnit peste măsură de vorbele grele ale părintelui său, mezinul craiului se retrage în grădină (nelipsită de profundele-i semnificații), interiorizându-și suferința: „Fiul craiului cel mai mic, făcându-se atunci roș cum îi gotca, iese afară în grădină și începe a plânge în inima sa, lovit fiind în adâncul sufletului de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său”. Secvența întărește ideea că personajul nu este un om de acțiune, ci un introvertit, un meditativ, care „sta pe gânduri” și care nu găsește soluții la dificila situație în care se află („nu se dumerea ce să facă pentru a scăpa de rușine”). Ceea ce contează însă este că mezinul își poartă ca pe o povară condiția de fiu de crai, simțindu-se obligat tocmai de această povară să-și încerce și el norocul. El rămâne în fond un „crăișor”, la o semnificativă etapă infantilă, însă un crăișor „luminat”, însușire de care nu se îndoiește Sfânta-Duminică. Numindu-l „luminat”, Sfânta-Duminică îl plasează pe viitorul Harap-Alb în seria unor semnificativ luminați în interiorul lor

Mircea MOȚ

Fiul de crai și femeile

(„inima” și „suflet”), interior care contează pentru ei mai mult decât realitatea imediată pentru care nu sunt apti. Cititorului nu poate să-i scape o altă categorie în care este cuprins fiul craiului: „Hei, luminate crăișor! Cel-de-Sus varsă darul său peste cei *neputincioși*; se vede că așa place sfinției-sale” (s.n.).

Ne aflăm așadar în fața unui „neputincios”, a cărui dramă se consumă între chemarea din interiorul ființei sale și datoria pe care i-o impune condiția de fiu de crai, ce trebuie să țină seama „de cinstea ce i se cuvine” (cum vorbeau frații mai mari), dar și de o voință străină, cea a unchiului său, Verde-Împărat, mai exact „să împlinescă voința cea mai de pe urmă a moșului vostru” (s.n.). Sfânta-Duminică își dă seama că nu-l poate scoate pe Harap-Alb din această definiție „neputincioasă”, după cum știe că nu ea este cea menită să verse harul asupra lui, dar pentru a masca ușor sesizabila incapacitate de acțiune a crăișorului, găsește o soluție ce se va dovedi eficientă vremelnic. Sfătuindu-l pe mezin să-i ceară tatălui armele, calul și hainele de mire, Sfânta-Duminică îl determină pe crăișor să împrumute personalitatea tatălui său, personalitate care-l va proteja precum armura pe cavalerul medieval. Urmează cunoscuta secvență a intrării și, mai ales, a ieșirii din fântână, echivalente unei morți și nașteri simbolice, în urmă cărora personajul nu numai că este despuiat de personalitatea împrumutată, ci, mai mult, primește un nume (la curtea craiului, fără nume fiind, el lăsa impresia că trăiește în condiția prenatală). Prin numele Harap-Alb, un

amestec de negru și alb rezultând un cenușiu semnificativ, personajul „cade” în condiția unui om comun, care, din nou, are nevoie de Sfânta-Duminică. Aceasta găsește o altă soluție. Dacă fiul de crai nu este un om de acțiune, el trebuie cel puțin să joace rolul unui fiu al faptei. Sfânta se dovedește un extraordinar scenarist și un talentat regizor. Ea îi oferă lui Harap-Alb un text, un scenariu, și îi dă atente indicații de regie, pe care, devenit actor, crăișorul trebuie să le respecte cu strictețe. O face corect și conștiincios, fără a fi creator, știind că în acest interior al textului este protejat de realitatea amenințătoare din afara lui: „– Îmbracă-te iute în pielea cea de urs, care o ai de la tată-tău, apucă pe ici tot înainte și cum îi ajunge în răscrucele drumului, ai să dai de Grădina Ursului. Atunci sai repede înlăuntru de-ți ia sălăți într-ales, și câte-i vrea de multe, căci pe urs l-am pus eu la cale. Dar, la toată întâmplarea, de-i vedea și-i vedea că s-a trezit și năvălește la tine, zvârle-i pielea cea de urs și apoi fugi încoace spre mine cât îi putea”. Harap-Alb se dovedește un actor cuminte, dar lipsit de creativitate: „Harap-Alb face cum îi zice Sfânta-Duminică. Și cum ajunge în grădină, odată începe a smulge la sălăți într-ales și leagă o sarcină mare, cât pe ce să n-o poată ridica în spinare. Și când să iasă cu dânsa din grădină, iaca ursul se trezește, și după dânsul, Gavriile! Harap-Alb, dacă vede reaua, i-aruncă pielea cea de urs și apoi fuge cât ce poate cu sarcina în spate, tot înainte la Sfânta-

Duminică, scăpând cu obraz curat”. Nu altfel se întâmplă în situația celei de-a doua încercări la care îl supune Spânul. Este de reținut însă că după ce Harap-Alb reușește să ucidă cerbul, tot într-o „piesă” regizată de aceeași ființă protectoare, pe baza unui text menit să-i asigure rol de învingător, Sfânta-Duminică nu mai apare în basm, cu toate că personajul mai are de străbătut drumul spre împăratul Roș. Explicația poate fi că din acest moment, Harap-Alb este preluat de povestea însăși, care-l protejează cu mecanismul ei, ce funcționează impecabil. Închis în casa de aramă înroșită, personajul este salvat de Gerilă; el face față mâncării abundente cu sprijinul lui Flămânzilă; dacă trebuie să separe macul de nisip apelează la furnici; fata împăratului nu se poate ascunde fiindcă apare albina salvată cândva. Și așa mai departe.

Dar marele „neputincios” are șansa împlinirii prin iubire. După Sfânta-Duminică, posibilă ipostază a mamei protectoare, fiica împăratului Roș îi prilejuiește lui Harap-Alb bucuria Erosului: „Dar pe fata împăratului Roș mai nu-i venea s-o ducă, fiind nebun de dragostea ei. Căci era boboc de trandafir din luna lui mai, scaldat în roua dimineții, dezmiardat de cele întâi raze ale soarelui, legănat de adierea vântului și neatins de ochii fluturilor. Sau, cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului; la soare te puteai uita, iar la dânsa ba. Și de-aceea Harap-Alb o prăpădea din ochi de dragă ce-i era”. Se pare că prin iubire, Harap-Alb

își depășește limitele firii, devenind un „nebun”, lui „i se tulburau mințile” în fața unei frumuseți neatinsă „de ochii fluturilor” (humuleșteanul o spune înaintea filosofului care scria că ochiul maculează creația, înstrăinând-o de puritatea ce i-a fost destinată în momentul începutului).

Finalul basmului îi mai dă o șansă lui Harap-Alb pentru a dovedi că totuși ar putea fi un om de acțiune. Nu o face. El nu-l înfruntă pe Spân și nu scoate sabia (la care a apelat doar ca actor); mai mult, calul este acela care îi taie capul Spânului. Ceea ce urmează atrage atenția asupra semnificațiilor învierii. Fata de împărat „pune capul lui Harap-Alb la loc, îl înconjură de trei ori cu cele trei smicele de măr dulce, toarnă apă moartă, să stea sângele și să se prindă pielea, apoi îl stropește cu apă vie”. Ion Mureșan scria în *Cartea pierdută (o poetică a urmei)* că apa moartă „ridică trupul la rangul de corp”, în vreme ce apa vie „este purtătoare de suflet, de principiu vital”. Mult mai important mi se pare însă un alt amănunt: faptul că cea de-a doua femeie din viața personajului, iubita, apelează la trei smicele de măr cu care înconjoară de trei ori capul (cifra trei invită ea însăși la reflecție). Comentând motivul învierii din basmele noastre, același Ion Mureșan reține că adormitului zâna „îi atinge corpul cu o creangă de măr. Mărul este arborele primordial al conștiinței binelui și răului”, iar „sufletul recunoaște de departe mirosul mărilor. După același miros s-a mai ghidat o dată, demult, când a străbătut drumul de la paradis la pământ”.

Neputincios în fața realității, dar și nebunul căruia i se tulbură mințile de iubire, în final Harap-Alb este „mântuit” și înviat în orizontul altei condiții!

Litere și cifre băcăuane

A-ul (n. 1818)... • **EVENIMENT ISTORIC.** Consiliul Județean Bacău a lansat licitația publică pentru restaurarea Casei „Vasile Alecsandri”. E mai aproape ziua când în strada George Apostu, nr. 9 va fi înțea mult așteptatul muzeu. • **ACUM 50 DE ANI.** „1818, 14 iunie. Se naște după o «mărturie de mitrică», la Bacău, Vasile Alecsandri” (*Chirița în Iași*, de Vasile Alecsandri, Buc., Ed. Minerva, BPT, 1973. Tabel cronologic de Al. Piru).

... și B-ul (n. 1881) • **EVENIMENT CULTURAL.** *Bac-Fest 2023* (14-17 sept.), ediția a V-a adică, a fost recunoscut unanim drept un moment de referință în viața spirituală a urbei. • **DINSPRE TRECUTUL APROPIAT.** De remarcat inițiativa publicistică a lui Alin-Sebastian Popa, găzduită de cotidianul „Deșteptarea”, „Așteptându-l pe Bacovia (1881-1957)” din nou, pe soclul din grădina Colegiului Național „Ferdinand I”. Grigore Codrescu, fost director aici, propune o formulă conciliantă: Colegiul Național „Bacovia – Ferdinand I”. (D.I.)

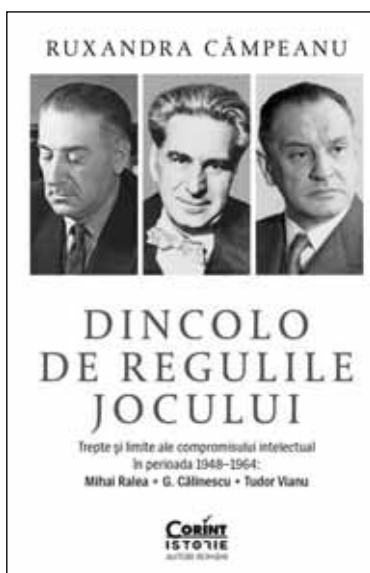
• Victor Eugen Mihai – VEM

De cele mai multe ori, procesul obiectiv de diferențiere a formelor de conștiință socială a facilitat apariția unor variante mai mult decât contrastante, atunci când moralitatea sau arta au fost privite ca fiind complet autonome. În mediul artistic „supraviețuiește” punctul de vedere că artistul și a sa creație își sunt autosuficiente și nu admit ori presupun în niciun caz restricții morale; simplu spus, arta există „pentru artă”. Nimic mai adevărat! Totuși, nu întotdeauna absolutizarea caracteristicilor specifice artei este unica determinantă pentru apariția în câmp a unor artefacte de înaltă calitate. Iar dacă introducem – după cum e firesc – și noile perspective ce țin să aducă în prim plan procesul efectiv al receptării artistice, cu toate compartimentele sale, implicit condițiile socioculturale în cadrul cărora mesajul este de cele mai multe ori (re)valorizat, atunci devine extrem de evidentă realitatea conform căreia un anume discurs, în lipsa unor „propte de ordin moral”, poate să fie re-semantizat/ trunchiat/ deturnat în funcție de interese de moment. Ținând cont și de faptul că atât arta, cât și moralul reflectă aspecte de fond ale ființei umane, cele două ar trebui așezate în dialog, chiar dacă, dintr-o asemenea alăturare, s-ar naște și polemici ce par la început insurmontabile. Dar... să facem câțiva pași mai aproape de realitățile literare și de lumea ideilor, idei ce adesea s-au dovedit prea înverșunate și cu putere de a schimba destine (literare). Nu aș vrea să fiu înțeles greșit – atrag atenția că nu urmăresc nici pentru o clipă declasarea esteticului; dimpotrivă, rămân și eu un maioreșcian, însă extrem de vigilent în fața unor forme din ce în ce mai radicale de exhibiționism moral. Mi-aduc aminte de un interviu mai vechi al Anei Blandiana, în care arăta că „în mod evident, confuzia – și chiar degradingolada – din societatea contemporană la nivel global vine din dispariția criteriilor de definire a Binelui și Răului. De-a lungul mileniilor trecute ele fuseseră definite prin religiile care, oricât de diferite, au mai mult sau mai puțin același sâmbure luminos. Pentru Europa și America, Binele și Răul se aflau în evanghelii: binele era dragostea, sacrificiul, neindiferența; răul era ura, egoismul, neîndurarea, violența. A fi moral însemna a încerca să trăiești respectând cele zece porunci, plus porunca poruncilor «lubește pe aproapele tău ca pe tine însuși». În momentul în care religia a devenit opiu pentru popor, binele și răul creștin au trebuit înlocuite, ceea ce s-a și întâmplat, atunci când la baza societății a fost așezată lupta de clasă, prin care ura a devenit combustibilul istoriei. Pe de altă parte, mai mult chiar decât teroarea din dictaturile comuniste, morala creștină a fost eliminată, în țările libere și se-

vox humana

Marius MANTA

Ruxandra Câmpeanu – „Dincolo de regulile jocului”

cularizate, de hedonismul, cultul valorilor materiale și indiferența societății de consum”. Ei bine, intrați cumva sub cupola politicilor transfrontaliere, sub zodia atât de primitoare a „corectitudinii politice” (Gellu Dorian în „Euphorion”, ianuarie 2020: „Literatura și corectitudinea politică? Acestea două nu au fost niciodată surate bune. [...] Invocarea cu o frecvență abuzivă a sintagmei «politically correct» dovedește, în realitate, incorectitudinea atitudinii politice, politică ce se dorește a fi formată din reprezentanți ai clasei superioare a unei societăți, care, în fond, este o clasă amalgam, rezultată din aplicarea unor criterii de selecție mereu în schimbare, în funcție de interese”), în „noua ordine”, resimțim cu mai multă claritate – atât pentru trecut, cât și pentru prezent – nevoia de a decela între bine și rău, între aparență și esență, între naivitate și înșelăciune, între blamabil și necesar-condamnabil.

Din asemenea considerente, am socotit volumul Ruxandrei Câmpeanu – „Dincolo de regulile jocului. Trepte și limite ale compromisului intelectual în perioada 1948-1964. Mihai Ralea, George Călinescu, Tudor Vianu”, apărut la Editura „Corint” în 2022 – unul dintre instrumentele cele mai adecvate pentru a înțelege, chiar sub semnul exhaustivului, felul în care vârfuri ale intelectualității românești au consfințit pactul cu organele de conducere ale țării în perioada de început a calvarului comunist. Aproape neverosimil cum, de-a lungul intervalului abia menționat, societatea românească aflată sub semnul unor schimbări bruște va contabiliza, „față către față”, atât sacrificiul nobil și realmente activ al celor care s-au opus noilor politici dictate de la Moscova, cât și „căderi” ale căror rațiuni încă stau să fie

pe deplin înțelese. De această dată, sub lupă, se află Mihai Ralea, George Călinescu și Tudor Vianu, cu mențiunea că, de-a lungul studiului, printre și dintre rânduri, sunt „oglundite” și alte apariții ce nu fac nici pe departe cinste culturii române. Atent la cuvintele lui Mircea Martin, constat la rândul meu că „Ruxandra Câmpeanu nu numai că nu evită dificultățile, dar parcă înaintea în întâmpinarea acestora sau chiar le inventează spre a-și stimula imaginația și argumentația. Densitatea intelectuală și acuratețea expresiei merită, la rândul lor, o mențiune specială. Probitate, inteligență, talent”. Scurt intermezzo: Ruxandra Câmpeanu este absolventă a Facultății de Litere a Universității din București. Doctor în filologie din 2020, cu distincția *summa cum laude*, la aceeași universitate. De mai mult de zece ani lucrează ca redactor de carte și traducător. Cartea în discuție a constituit la bază teza de doctorat.

Revenind, volumul Ruxandrei Câmpeanu va fi, cu siguranță, titlu obligatoriu pentru orice cercetător interesat de critica și istoria literară românească. Inventariind posibilități, cântărind cu maximă exactitate probe din spații mai mult sau mai puțin complementare, nelăsând la voia întâmplării nimic, autoarea stabilește granițele unei cărți-proces. Atât Ralea, cât și Călinescu ori Vianu se afirmaseră în cadrul aceleiași familii de discipline umaniste, devenind ulterior personalitățile de prim rang în sfera criticii și istoriei literare, dar și a esteticii ori a teoriei valorilor – ultimele două, discipline care începuseră să ia avânt chiar din perioada interbelică. Apelând în măsura posibilităților la metodele lui Pierre Bourdieu, autoarea ne atrage de la început atenția că judecata morală, deopotrivă aprecierile estetice nu pot fi în niciun caz tărâmul subiectivității oarbe, al indignărilor de-o clipă ori al gesturilor de complezență. Pe de altă parte, parcă dintr-o dorință firească

de a se delimita de toată această „pecete a răului”, ne atrage atenția că „a explica fenomenul compromisului nu e totuna cu a-l justifica”.

În special primul supra-capitol al cărții stabilește mecanica de investigație, oferind premise teoretice, așezând în același loc posibilitățile și limitele unei sociologii a responsabilității morale. Aducând în discuție distincția pe care Dan Lungu o făcea între „identitatea personală” – scheme de acțiune bine sedimentate, cu rol în menținerea coerenței sinelui – și „identitatea socială” – funcție pragmatică, de adaptare la structurile sociale exterioare –, Ruxandra Câmpeanu nuanțează cu plus de obiectivitate legăturile pe care o parte însemnată a intelectualilor vremii începeau să le stabilească cu noul guvern, cu noua politică. Sunt multe puncte de interes ale acestor pagini: comparația între comunismul românesc și cel francez, argumentul „răului mic”, exilul interior ca metodă de supraviețuire, existența „universurilor sociale”, ca spații situate în afara confruntărilor și a mizelor, dar și nevoia de a defini realitățile câmpurilor și ale aparatelor.

După o primă parte în care au fost definite metodele de lucru, avem o oglindire fidelă a realităților dintre două lumi, locul / timpul unde nimeni și nimic nu mai are răbdare cu „persoana”, drept care viața se continuă hâd; între realitățile literare, asistăm la o politizare a tuturor discursurilor, iar tocmai asemenea „preschimări” sunt aduse în prim plan de autoare, urmărind evoluțiile celor trei – Ralea, Călinescu, Vianu. De văzut în aceste pagini fenomenul de supra-instituționalizare a câmpului și piața neagră a capitalului simbolic, un fel de micro-istorie a vanităților, dar poate și un reper-mască pentru ceea ce va fi fost frica. Probabil că nu ar fi de oculit nici rândurile dedicate Uniunii Scriitorilor Români...

Partea a treia – „Canon și discipline” – prezintă toate procesele menite în desfășurare, simplu spus: la lucru! Interesați de reconfigurarea canonului (se are în vedere inclusiv „preluarea critică”), ideologii comunisti așază lumini în acord cu orientările vremii, peste operele lui Ibrăileanu, Maiorescu etc. Este urmărită cu tact și fidelitate recuperarea (când, cum și de către cine a fost făcută) unor nume importante pentru critica literară (și nu numai!) românească. Așa cum era de așteptat, Ruxandra Câmpeanu dedică un spațiu important „bătăliei pentru centrul canonului”, arătând problemele ridicate de eventuala asumare în epocă a operei lui Eminescu. Meritul autoarei este și acela de a nu fi evitat anumite subiecte ce par până în prezent tensionate, precum „antisemitismul lui Eminescu”, conservatorismul poetului ori chiar posibilitatea ca acesta să nască un discurs specific-subversiv. În rame potrivite tot pentru realitățile epocii sunt așezate și procesele de „cosmetizare” a textelor lui Creangă și Caragiale, urmărindu-se statutul criticii burghize și permutările la noul canon oficial. Sper să nu greșesc, acest al treilea supra-capitol pare a fi și cel mai consistent, primind în paginile sale numeroase alte discuții: asupra materialismului ca metodă, asupra existenței a două spectre – estetica și filozofia culturii, dar și despre conturarea unei realități dureroase – mă refer aici la existența unei istorii literare... fără istorici; de urmărit și statutul stilisticii estetice (un fel discret de a fi reacționar), critica literară ca artă a camuflajului, statutul unei discipline exotice – literatura comparată. Un mare plus pentru interesul față de programa și manualele școlare/ universitare.

Înainte de concluzii și de o bibliografie ce impune, partea a patra se ocupă de „posteritate”, altfel spus de „cum se face trecerea de la polemici la istorie”. Este readusă în prim plan dimensiunea morală, dar și personalitatea artistului vs. a criticului.

Ruxandra Câmpeanu împlinește prin această carte un act de recuperare a adevărului, pentru că ceea ce întreprinde nu are miza unei demitizări, ci pur și simplu stabilește nuanțe care reușesc într-un final să schimbe portretul arhicunoscut, dar idealizat, al unor nume de referință. Nu este locul să discutăm aici care dintre cei aflați în vizor a greșit mai mult ori mai puțin; ale cui acțiuni ori luări de poziție au contorsionat destine ori realități literare. Nu e nimeni învingător, ci toți apar culpabili. Închid această scurtă prezentare a unui op mai mult decât meritoriu, având același gând, că între morală și politică nu există decât în puține cazuri trăsături comune, iar destinul unei literaturi ar trebui ferit de ingerințele mofturilor la modă. Indiferent de modă.

• Colocvile ATENEU – 2023

conexiuni

Ștefan RADU

Mediocritatea artificială

Citeam nu demult că un scriitor român contemporan a avut curiozitatea de a verifica eficiența ChatGPT: a solicitat realizarea unui eseu despre viața și opera sa. „Inteligenta artificială” (AI, dacă e s-o prescurtăm americaneste!) a lucrat rapid și cu randament maxim: în câteva minute i-a livrat „opera”. Astfel scriitorul nostru a aflat unde și când s-a născut, prin ce școli a trecut, ce a scris, ce a publicat și – în final! – date complete despre tragicul său deces consemnat (deja?!) cu mai bine de cinci ani în urmă! S-a ciupit omul de obraz, și-a verificat semnele vitale și a șters urgent aplicația din computerul său. Altfel spus, s-a hotărât să trăiască fericit până la adânci bătrâneți!...

Inițial, povestea m-a amuzat. Numai că s-a înșurubat în mintea mea întrebarea: „Cât de proastă poate fi «inteligenta artificială» ca să facă o asemenea greșală?” Mai ales că nu e un fapt izolat. De exemplu, concernul media *Gannett* (care deține numeroase publicații americane, printre care și *USA Today*) a întrerupt utilizarea unui instrument de inteligență artificială (destinat scrierii articolelor) după ce *tehnologia a cauzat probleme majore*. Deja *Google*, *OpenAI*, *Meta*, *Midjourney* și alte entități care dezvoltă aplicații de inteligență artificială au fost ținta mai multor procese, creatorii de texte, artiștii și editorii acuzând respectivele companii că și-au antrenat modelele folosind creațiile lor fără un consimțământ clar exprimat sau o remunerație pe măsură. În SUA și Europa, organismele politice se dau de ceasul morții să legifereze bariere în folosirea acestei noi tehnologii (considerată de unii „mai ceva decât bomba atomică”). Pe întreg mapamondul, televiziunile se întrec în a difuza dezbateri pe tema pericolelor generate de introducerea AI în viața noastră. Și chiar dacă șapte companii – *Google*, *OpenAI*, *Microsoft*, *Amazon*, *Meta*, *Anthropic* și *Inflection AI* – s-au angajat „voluntar” (la presiunea Casei Albe!) „pentru a contribui la avansarea spre dezvoltarea sigură, securizată și transparentă a tehnologiei AI”, ne este ușor să înțelegem că suntem un fel de *cobai informațional* pe seama cărora se verifică softurile. Reacțiile noastre ajută la realizarea setărilor profunde și la finisarea grandioasei opere IT. Participăm de bună voie și nesiliți (deocamdată!) de vreo autoritate...

Întrebarea rămâne: de ce atâtea erori? După umila mea părere, AI nu are umor. Ia totul în serios; nu înțelege diferența între un pamflet, o aiureală holistică și o cercetare academică. Doar „cerne” (foarte bine!) „colbul internetului” și compilează așa cum face orice medicru școlit la seral și cu un doctorat la vreo universitate de apartament. Este *foarte eficientă*, însă *total necreativă*. Entuziasmul exprimat de unii tocmai așa se explică: suntem parte a *epocii eficienței*, a culturii administrate contabil, a educației evaluate statistic, a întronizării *profitului cu orice chip*. Asta este societatea în care vrem să trăim? Una în care creativitatea și spiritualitatea sunt anulate de raportul dintre *cost* și *venitul imediat* (totul transformat în euro și dolari)? Dacă în secolele XIV-XVI am fi aplicat aceeași *formulă de succes*, n-am mai vorbi acum despre Renaștere și – cu siguranță! – nici despre AI. Oare cum l-ar fi evaluat, în urmă cu un secol și jumătate, „eficienții” de astăzi pe tânărul Vasile Alecsandri, director pe atunci al Teatrului Național din Iași? Erau vremuri ale creativității, ale identității și ale spiritului. Nici Brâncuși nu a fost „cântărit” după cât de vandabile erau operele sale. Iar dacă „ineficienții” Pasteur și Babeș ar fi avut ghinionul să li se aplice regulile actuale, probabil că „geniile” de-acum erau oale și ulcele ca urmare a cine știe ce epidemii. Nu țelul lucrativ a ținut umanitatea în continuă dezvoltare, ci curiozitatea pătimasă a celor care au dat conținut aventurii cunoașterii. Societatea actuală s-a configurat având ca liant sentimentele și emoțiile noastre, așa cum sugerează și Dalai Lama: *Să ai o minte inteligentă nu e suficient. Ai nevoie și de o inimă caldă*. În mai 2022, Revista „Ateneu” publica versurile unei cunoscute poete americane, Maya Angelou. Ea mărturisea că viața nu este ceva ce poate fi reprodus de un algoritm: *Scopul meu în viață nu este doar să supraviețuiesc, ci să înfloresc; să fac asta cu pasiune, ceva compasiune, ceva umor și ceva stil*. Nu știu cum ar interpreta *ChatGPT* citatul și nici unde l-ar lipi. Probabil l-ar ignora: conține prea mulți termeni incompatibili cu eficiența IT. Tocmai de aceea găselnița asta tehnică nu-mi dă frisoane: „inteligenta artificială” se dovedește a fi, deocamdată, doar „mediocritate artificială” și un indispensabil instrument (chiar „obiect de adorație”) pentru mediocritatea naturală.

Ciocârlia decapitată și fluviul care desparte moartea în două continente de întuneric

Și-o rană întâmplătoare

în iriși,
ca aceea când
fluturile roșu
se cuibărește
sub sprâncene
și tace
și tace
și tace
precum vrăbiile cenușii
ale singurătății
sub streșini
când plouă electric,
iar zidurile adună
aripi
aripi
Neliniști foșnitoare
gânduri întunecate,
pentru târziul din priviri
pentru golurile abisale
din orbite
mă face să văd prin ea,
ca printr-o inimă
despicată de fulgere,
durerile lumii,
războaiele,
înălțările,
căderile
și rănile.
Ridicați,
atât cât mai aveți timp,
îngerul negru,
vagabondul crucificat
la margine de drum
cerșind pâinea
unei mângâieri,
lacrimi și sfinți
pictați pe verticala
mestecenilor
ca niște catarge
de corabie
ce străpung luna
încălcită în durerile facerii
Lumina în care mă nasc
din nou
ca într-o carte veche
pe care o voi rescrie
picătură de sânge
cu picătură de sânge
că eu am învățat
să mă nasc
din pumnul de țărăină
pe care-l frământă
timpul

Ioan
MANOLE

și ursitoarele surde
că am învățat
să mă nasc
în toate cărțile ce
ce mi-au ars mâinile
și mi-au traversat memoria
fulger domesticit în tipăt
Atunci am înțeles cum
să eliberez literele în neant
așa cum păsării orbi
eliberează canarii galbeni
înainte de a se sinucide
cu ghearele lor
ca niște bisturie
în diamantele coliviilor
Lumină fluidă
lumină flămândă,
carnivoră
ce topește
frica de întuneric
și
frigul mormintelor
din care tot fug
un fel
păsările negre și mute
râu ce curge în sus
sculptată în oglinda
ruginită
a pianului negru
ghilotină
strălucind
în sângele ce desena
destinul lunecând
sub apele mării
din care se tot înălța
anestezind aripile uscate
cântând
în focul gigantic
un fel de imn
în care
așteptarea avea o inimă
ce înfloresc în piatră
iar din iubire
În locul privirii
suverană era doar depărtarea
păcatul ca un zid
ce despărțea moartea
în îndoială și zbor
solemnitatea armurii
și blestemul
pentru a fi iubit neîncetat
că nimic nu este mai tragic
decât a fi iubit până la
capătul lumii
furtuni circulare
în sângele ce desena
destinul lunecând
sub apele mării
din care se tot înălța
o ciocârlie decapitată.

Carmen
SECERE

protocol de fericire

se lasă întinericul
cuminte ca o uitare
deși vreau să-mi amintesc
spăl pragurile a șaptea oară
să-ți aud pașii venind
dacă scriu știu exact la ce să renunț
altfel descompun geometrii și remușcări
până îmi rămâne un țipăt pe cerul gurii

doar iubindu-te
așa trăiesc
iubindu-te

entropie
și preludiu de rahmaninov
/căldura e o consecință/

nu știu mare lucru despre fericire
îmi place pianul
ție îți place toamna
avem omletă la micul dejun

și așa mai departe

complici

iubitul meu întoarce
o pagină din kierkegaard
spunând că mi-a înfiat suferința
cu vulturii ei cu tot

îi stau agățată de inimă
și-i simt greutatea
din umeri

poți să mă smulgi
când luna e pătată cu tăceri
poți să mă sfășii de viață
până la periferia iernii
poți să mă risipești
în colțuri strâmbe de durere
numai să ne mântuim
unul pe altul

„cea mai mare nenorocire dacă ești femeie
e de fapt să nu înțelegi asta”

iubitul meu mă îndură
și-mi înșurubează steaua nordului
pe coapsă

detaliu

în camera cu chirie lucrurile
pe care le ating devin triste
până și covorul are 13 dungi

mereu sunt amețită când cobor din solstițiu
mereu mă ascund de hoții de ani care
mă caută după amănunte neștiind că detaliul meu
este pălăria

nu e loc sub soare să mă adăpostească
am învățat supraviețuirea în întineric

repetând obsesiv mâna dreaptă ridică
mâna stângă adâncește

și-am tot săpat până am dat de apă
aveam nevoie de un ochi care plânge
toți ne acoperim fruntea să nu se vadă
cât am iubit

peste pragul de jos arunc țărâna
țărâna țărâna
un șir de furnici mă imită
și o aduc înapoi

route 66

îmi trebuie o pauză de frică
să pot înainta în acest peisaj
ruinat sub confuzii
/am lăsat puțină durere în oklahoma/

route 66
merg pe marginea unde câteva flori
s-au scuturat fără ceremonii
și mă împiedic elegant în fusta mea
de culoare militărească

nu știm niciodată că iubim
coborâm singuri în marile tristeți
apoi ne căutăm de inimă

iubitule hai să deșirăm principii
să ne smulgem coasta de vest
și să ne cotropim ca doua jurăminte roșii
ca doi soldați fără niciun război

limita de jos

uneori îmi este teamă să vorbesc
și-mi înalț gulerul cu pliuri duble
să-mi acopăr nodul din gât

lipsa iluziei înseamnă luciditate
și-n luciditate găsești puține motive
pentru a trăi

drama e veche de când tăcerea
după aceea mi se deschid mâinile
cu oasele fracturate de tristețe
și alin suferința muribunzilor
(pe tata nu mi-l amintesc decât bolnav)

demult balansam norii și practicam acrobația
în fragmente absolute
toți mă arătau cu degetul
ce melodii fără glas
ce aeriană
a urmat saltul pe dos ca un destin răsturnat
în care cântă un cor de nebuni

acum stau într-un pătrat de pământ
și sparg bulele foliilor de plastic
să pot atinge obiecte fragile
să tresar fără să simt că lumea nu e decât un pre-
text
pentru sinucigași

este bine să nu deranjezi cu nimic
pe cei care mai au viață în ei
îngere și-am adus satin
și andive

o Victor Eugen Mihai - VEM

Marian-Sorin RĂDULESCU

Arsenie și viața de apoi

*Arsenie. Viața de apoi**. O sintagmă căreia mi-a fost dat să-i găsec și nebănuite conotații fericite în timp ce ascultam cuvântul Părintelui Arsenie. Nu de la Prislop, ci de la schitul Darvari, din București. Schit care, de când am aflat că – după ieșirea din închisoare, în 1964 – acolo avea să primească Nicolae Steinhardt „nașterea din nou” (tatăl său, Oscar: „Acum că te-ai botezat, să nu crezi că l-ai prins pe Dumnezeu de-un picior. Vezi că mai are în grijă vreo trei miliarde!”), are – pentru mine, cel puțin – o strălucire aparte.

Părintele Arsenie de la Darvari vorbea despre rușine, sentimentul care, credea psihologul Kris din *Solaris* (filmul lui Andrei Tarkovski din 1972), „va salva omenirea”. Mai exact, despre cum (în înțelegerea Sf. Ioan Hrisostomul) „rușinea are două capete: unul e mândria, celălalt e bucuria”. Și mă gândesc la felul nepereche în care Nicolae Steinhardt va fi fost rușinat și socotit apostat de multe din rudele de sânge, după ce va fi fost luat în derădere de atâția și atâția cărturari „iluminați” (care nu l-au iertat nici ei pentru că a intrat în monahism, pentru că începuse să-și îmbisericească mintea și viața) ori de felurii oameni de rând care, indiferent de credința sau necredința lor, îl socoteau un „jidan”, un „elitist”. Dar a izbutit (cu asupra de măsură) să transforme rușinea în bucurie.

Pe drumul său cel nou, Steinhardt nu a fost singur. L-a avut (vreme de trei ani) pe tatăl său, iar *Jurnalul fericirii* este și tributul recunoștinței față de el, nu doar al lămuririi sale, al trezirii din felurite amăgiri și chiar din neagra deznădejde. A avut apoi sprijinul atâtor cunoscuți, prieteni. În ultimii ani, chiar monahi – cum au fost Pr. Serafim Man sau Pr. Iustinian Chira de la Rohia. Are acum parte de admirația atâtor cititori care, fără să îl fi cunoscut direct, au fost pescuiți de năvodul său ciudat, în care cultura și teologia – în lumina dreptei socotințe – fac casă bună. Spre scandalul puriștilor, al ideologilor.

Îl ascultam pe Pr. Arsenie de la Darvari vorbind despre cum, atât Proorocii, cât și Evangheliile sunt – la modul cel mai înalt – prilejuri de „neliniște bună”, de criză (*crisis*), pentru că au menirea să ne trezească. Pentru că sunt o oglindă care nu fletează. Și m-am gândit atunci la Dostoievski, la felul în care unii îl socotesc „prooroc”, iar alții un biet scriitor care „tulbură” mințile oamenilor. (Nu aceeași soartă au avut-o, în cinema, un Bergman, un Bunuel, un Bresson, un Tarkovski, mai recent – la noi – Cristi Puiu?) Asta în vreme ce adeptii „purității credinței” în numele „simplismului” (iar cultura presupune simplitate, dar și, adesea, complexitate) promovează cu o duioasă naivitate tot felul de istorisiri pietiste (inclusiv filme de acest fel) pentru că „oamenii au nevoie de certitudini”. Frumosul e însă zguduitor, nu – așa cum s-ar părea – naiv-înduioșător. În el – arăta Dostoievski – se ascunde nu doar taina, ci și mirajul semeției. Nu doar bucuria, ci și orgoliul. Depinde acum de fiecare dintre noi să aleagă încotro vrea să ajungă. Dacă nu cumva obiceiurile ne-au tocit de tot voința și puțința de a mai alege „cugetarea cea nouă”, ieșirea din osificanta rutină și începutul „vieții de apoi”, adică de după amăgire.

* Este titlul unui film românesc lansat în iunie 2023; scenariu și regie de Alexandru Solomon.

Festivalul de Teatru de la Piatra-Neamț

Dinăuntru zonei de siguranță

Am ajuns doar într-o fugă la Piatra-Neamț, unde se desfășura cea de-a 34-a ediție a Festivalului de Teatru, între 8 și 21 septembrie, în acest interval alte importante evenimente ținându-mă în Bacău: Colocviile și premiile anuale ale revistei noastre și Festivalul Național „George Bacovia”. Așa că, din extraordinar de bogata ofertă a Festivalului, nu am văzut decât trei spectacole. Festivalul a avut o deschidere cu adevărat festivă, la care a venit Dragoș Buhagiar, președintele UNITER, cu un mesaj bine articulat despre rolul teatrului în societate și misiunea artiștilor, despre solidaritate. Cuvinte cât se poate de binevenite într-un moment dificil, când bate un vânt rău, de austeritate, care pune în mare pericol multe instituții culturale din țară. Deși în teatru se rostește de multe ori cuvântul „împreună” la scenă deschisă, în ocazii speciale, cam fără acoperire reală – în timp ce în culise se duc lupte crunte, concurența, rivalitatea artistică fiind nelipsită în această lume mică, dar agitată de mari orgolii – acum este într-adevăr nevoie de confraternitate adevărată, nu teatrală. De acțiune, de protest, ceea ce poate face numai o breaslă unită.

Să revin însă la survolul meu asupra unei ediții de festival care a fost un impresionant tur de forță, cuprinzând nu mai puțin de 63 de evenimente diverse. Pe lângă spectacole, din țară și din străinătate, au fost expoziții, lansări de carte și de reviste, proiecții de filme documentare și artistice, instalații multimedia, concerte, ateliere, dezbateri. În Festival au fost programate și trei dintre producțiile TT (din stagiunea 2022-2023): „Apocalipsa gospodinelor” de Nicoleta Esinencu, „Rinocerii” de Eugene Ionesco și „aici.melancolia” de Daniel Chirilă (despre care am scris deja, în *Teatrul azi* și în *Ateneu*), multe dintre spectacolele de pe afiș având reprezentări în Roman, Târgu-Neamț și în mediul rural nemțean.

Tema aleasă pentru acest an a fost „Zona de siguranță”, pe care Gianina Cărbunariu, directoarea Teatrului și curatoarea Festivalului (împreună cu Raluca Naclad și Daniel Chirilă) o definește ca „un spațiu în care se construiesc strategii de supraviețuire, de depășire a crizelor și de configurare a unui viitor care să capete sens”. E o zonă în care ești în largul tău, favorizate fiind inspirația, generozitatea, ironia, vulnerabilitatea, diferența, curajul, empatia, riscul estetic, schimbul de idei, după cum precizează regizoarea-dramaturg. Te simți securizat pătrunzând în spațiul ei, fiindcă nu ești singur, ci împreună cu alții, care gândesc liber, critic, pe cont propriu. Iar solidaritatea în numele victoriei valorilor umaniste este un concept-cheie în zonă.

Câtă bizarerie, atâta teatralitate

În rândurile care urmează mă voi opri la un spectacol care ridică mai multe probleme, printre care cea a răului adus de uitare. „Magyarosaurus Dacus” este numele său, pe un text al regizoarei-dramaturg Gianina Cărbunariu, care a asigurat și direcția de scenă la Teatrul Szigligeti din Oradea. Ce aflăm din scurta prezentare din caietul-program? Că vom cunoaște un personaj cu o viață de „roman baroc”, și anume pe Nopcsa Ferenc (1877-1933), un baron maghiar, originar din Deva, un erudit, un savant care a descoperit fosile de dinozauri în Țara Hațegului. Un personaj cu multiple fațete, contradictorii, cu o latură sulfuroasă, aventuros, fanfaron, nevrotic, megaloman, gay, sinucigaș. Despre acest savant cvasinecunoscut, a scris un amplu articol Ionuț Sociu, în *Scena.ro*, o bună, necesară documentare pentru cineva care vrea să înțeleagă un spectacol deloc ușor, pe care-l urmărești și cu ochii pe traducerea supratrată. Pe scurt, Nopcsa, cu o existență de picaro, pare un personaj inventat de o imaginație luxuriantă, deși a fost cât se poate de real. Pleca la drum prin toată Europa, căuta aventura (copil fiind, era un cititor pasionat al romanelor lui Karl May), îi plăceau deghizările, îl atrăgea partea întunecată a lucrurilor, era un complotist de vocație, a fost spion și a aspirat la tronul Albaniei. Culmea este însă că, după toate pe-

riculoasele lui peregrinări, personajul se retrăgea la studii de paleontologie, geologie. „Magyarosaurus dacus”, un dinozaur pitic, căruia i se mai zice Magy (avem noi, românii, boala diminutivelor, de aceea totul e în mic la noi), este descoperirea lui. Reproduc și un citat din Ionuț Sociu despre această „ființă-cometă” (numit așa de un om de știință belgian), cu identitate fluidă, care scapă printre degete: „A avut de asemenea reputația unui om dificil, arrogant și conflictual, ceea ce reiese și din memoriile sale, mai ales din pasajele în care vorbește despre cei din jur pe un ton superior, tăios și încrâncenat; are însă și momentele sale sentimentale și de tandrețe, în special când se referă la prietenii pe care și-i face în Albania sau la partenerii săi de drum ocazionali. O altă contradicție semnificativă în ceea ce-l privește este faptul că, deși a fost un mare aventurier și pistolar (după cum îi plăcea să se laude), Nopcsa a avut mereu un fond fragil și bolnăvicios, și asta încă din adolescență. Un fel de Kafka combinat cu Indiana Jones”.

Existența aventuroasă, la limită, și cameleonismul personajului, plus fascinația exercitată de La Belle Époque au fost o veritabilă atracție pentru Gianina Cărbunariu, care a pornit ea însăși într-o aventură de reconstituire a traseului biografic al lui Nopcsa. De fapt, a întregii familii a acestuia, una plină de personaje excentrice, scandaloase, numărând și un director al Operei și Teatrului din Budapesta. Un individ egocentric, cu un comportament abuziv, pretinzând favoruri erotice de la actrițe, și pe care îl cunoaștem într-o primă secvență a spectacolului. Care este conceput în formula „teatrului în teatru”. Așadar, suntem pe scena unui teatru (decorul adecvat, bine gândit, îi aparține Irinei Moscu, ea fiind și creatoarea unor costume de un colorit „fauve”), unde o trupă de actori se pregătește de un performance. Ei vor juca diverse personaje; numai Nopcsa are câteva ipostazieri (amant, cioban, vânător, spion, poet, umanist etc.), revenind și la identitatea lor de actori distribuiți într-un rol. E multă mișcare, dinamism în jocul scenic, tensiune, surprize, apare și macheta unui dinozaur în 3D, se petrec rapid răsturnări de situație, în fine, un nebunatic, fantezist carusel de imagini (video și lighting design excelent, semnat de Cristian Niculescu). S-a ocupat de coregrafie Dimény Levente, de muzică, Trabalka Cecilia, ei făcând parte și din Nopcsa'Band, alături de Szotyori József. Ceilalți actori din distribuție: Csatlós Lóránt, Fodor Réka, Firtos Edit, Cajai

Ágnes, Hunyadi István, Kocsis Gyula, Kovács Enikő, Scurtu Dávid, Szabó Eduárd, Tasnádi-Sáhy Noémi, Tóth Tünde, Tötös Adam, sunt cu toții admirabili în partiturile lor.

Textul (tradus în maghiară de Boros Kinga, ea asigurând și dramaturgia de scenă), pentru care Gianina Cărbunariu a întreprins o riguroasă documentare, având și sprijinul unor cercetători, al unor specialiști în domeniul paleobiologiei, al biografului lui Nopcsa, este pigmentat de umor și de ironie, conținând multe elemente de ficționare artistică. Câtă bizarerie, atâta teatralitate. Imaginativ, creativ, textul are și componenta de activism social, intrinsecă dramaturgiei Gianinei Cărbunariu. Vocea autoarei este prezentă mereu în toate comentariile referitoare la unele anomalii sociale, la ideologii și atitudini cu forță distructivă, cum sunt naționalismul, șovinismul, rasismul, antisemitismul. Foarte puternic, ea se aude în monologul final al lui Nopcsa umanist, cam încărcat și discursiv, însă. Răul venit din uitare se poate oricând repeta, de aceea e nevoie să-l conștientizăm.

„Magyarosaurus Dacus” este un spectacol de autor, într-o viziune caleidoscopică, foarte dinamică, punând multe probleme acute, actuale, dând de gândit, chiar dacă arată ca un vesel show multicolor.

Am stat puțin la Piatra-Neamț, dar am trăit senzația că am fost înăuntru unei zone de siguranță, unde se petreceau multe lucruri frumoase și interesante și unde era o forfotă tinerească atât de cuceritoare, contagioasă. Cel mai vechi festival de teatru din România (ce blazon!) e pe mâini bune, e viu, proaspăt, revigora(n)t, încrezător în viitorul artei teatrului. La care aici se lucrează temeinic; mă gândesc la Atelierul spectatorului critic (coordonat de Mihai Brezeanu), la toți voluntarii care roiesc, bucușori, în jurul teatrului, se implică în treburi, creând o atmosferă tonică. Există și un juriu al adolescenților care, la actuala ediție, a acordat premiul lor spectacolului „Stop the tempo!” (Teatrul Dramaturgilor Români, București), în regia Marei Oprea. Iar Premiul „Cătălina Buzoianu” (conferit de echipa curatorială a Festivalului) a mers la excelenta actriță de teatru și film Katia Pescariu, care se bucură, de o vreme, și de recunoaștere internațională.

Carmen MIHALACHE

Bac-Fest 2023. Festivalul Național „George Bacovia”

O altă lume, un alt Bacovia!

A început pe 14 septembrie 2023 și s-a încheiat pe 17 septembrie o nouă ediție, a cincea, a *Bac-Fest*, manifestare ce continuă tradiția Festivalului „Bacovia”, a cărui primă ediție a avut loc în 1971, într-o atmosferă caracterizată, spun cronicile, printr-un entuziasm și o emulație greu de înțeles astăzi. Tot atunci s-a inaugurat Casa Memorială „George Bacovia” din Bacău și s-a dezvelit statuia emblematică a poetului, realizată de sculptorul Constantin Popovici.

Organizat de Biblioteca Județeană „Costache Sturdza”, sub patronajul și cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Bacău, *Bac-Fest 2023. Festivalul Național „George Bacovia”* a avut în program activități culturale de înaltă ținută: lansări de carte, dialoguri literare, colocvii, spectacole, muzică, teatru, întâlniri cu scriitori, poeți, romancieri, traducători, editori, critici literari, din Bacău și din țară.

Festivalul a fost deschis, în Sala multimedia a Bibliotecii Județene „Costache Sturdza”, de Adrian Jicu, directorul instituției, care a prezentat publicului o scurtă istorie a manifestărilor dedicate lui Bacovia, insistând asupra personalității, operei și locului poetului în literatura română. A urmat vernisajul expoziției „Focus Bacovia”, care a reunit 30 de lucrări semnate de artiști români și străini, realizate cu ocazia Salonului de Umor de anul acesta. Curator: cunoscutul artist plastic și jurnalist Victor Eugen Mihai-VEM.

Au urmat Colocviile Revistei „Ateneu”, a căror temă a fost rolul traducerilor în cultura contemporană. În încheiere, au fost lansate două volume: un debut semnat de Constantin Gherasim, „Candela și ceasul” (proză scurtă, prezentare de istoricul Mircea Platon) și „Temeiuri în acvaforte”, eseuri, al scriitorului Marius Manta (prezentat de colegii săi de redacție Ștefan Radu și Adrian Jicu). De altfel, cartea a fost vedeta Festivalului, în cele patru zile fiind lansate mai multe volume de poezie și proză: „Trei săptămâni în Atlas”, semnat de Marius Chivu, despre care a vorbit Adrian Jicu; volumul de poezii „Noctiluca”, de Ioana Nicolaie, prezentat de criticul literar Florina Pârjol, sau „Kaddish”, un poem despre viață, moarte și speranță, autor Radu Vancu, prezentat de Bogdan Crețu și Alex Goldiș. Tot despre o carte, însă de critică de data aceasta, s-a vorbit și la conferința susținută de Paul Cernat la Colegiul Național „Ferdinand I” – „Bacovia și Noul Regim al Literaturii”.

Un premiu pentru Mircea Cărtărescu

Ziua a doua s-a încheiat seara târziu, în Aula Universității „George Bacovia”, cu Gala de decernare a Premiilor Festivalului, precedată de Dialogurile *Bac-Fest*, care cu fiecare ediție devin mai interesante. *Bac-Fest 2023* i-a adus față în față pe Bogdan Crețu (scriitor, critic literar, prof. univ. dr. al Universității „Al. I. Cuza” Iași) și Mircea Cărtărescu (poet, romancier, doctor honoris causa

al Universității „George Bacovia” din Bacău). Tema propusă au fost „laboratorul” de creație, subiectele și personajele, dar, mai ales, receptarea romanului „Theodoros”, care a spulberat tirajele și a mobilizat critica literară din țară și străinătate. Aproape două ore, cei prezenți au avut ocazia să urmărească întrebările criticului Bogdan Crețu, avocatul publicului, și elaboratele și interesantele răspunsuri ale autorului recentului roman, împreună reușind să creeze unul dintre „punctele tari” ale Festivalului. Spre final au intervenit și voci din public, care au întregit o pagină de jurnal din viața scriitorului cu viața unui om, a unui intelectual de mare forță, o voce incontestabilă a literaturii contemporane românești și mondiale.

În același cadru, s-au decernat Premiile *Bac-Fest 2023*. Juriul, format din Florina Pârjol, Radu Vancu, Alex Goldiș și Bogdan Crețu, a dat verdictul pentru fiecare categorie. **Premiul pentru Debut Poetic:** Raluca Boantă, pentru volumul „La marginea bună a corpului”. Din motive obiective, a fost prezentă doar printr-un mesaj video înregistrat; **Premiul pentru Critica Poeziei:** Paul Cernat, pentru volumul „Bacovia și Noul Regim al Literaturii” (despre Paul Cernat și activitatea profesională și literară a vorbit prof. univ. dr. Bogdan Crețu); **Premiul pentru Cartea de Poezie** a fost acordat la doi poeți: lui Moni Stănilă, pentru volumul „Ofsaid”, și Laurei-Francesca Pavel, pentru cartea „Trucuri urbane”. Și,

bineînțeles, **Premiul Național „George Bacovia”**: Mircea Cărtărescu (argumentele au fost prezentate de poetul și eseistul Radu Vancu). Premiul i-a fost înmănat de Valentin Ivancea, președintele Consiliului Județean, care, în final, a adresat un salut și felicitări pentru organizatorii și invitații la Festivalul dedicat marelui poet George Bacovia.

Galeria cu poeți dintr-o galerie de artă

Poeți prezenți la *Bac-Fest* și la Colocviile Revistei „Ateneu”, colaboratori sau invitați speciali au participat, la Galeriile de Artă „Karo”, la o minunată inițiativă a organizatorilor: *Galeria cu poeți*.

O frumoasă și inedită poveste de iubire dintre poezie și artă: pe simeze, arta Luminiței Radu; în salon, poeți din toată țara, consacrați și debutanți, care au citit din creațiile proprii. Scenariul și regia au fost semnate, ca și la trecuta ediție, de poeta Violeta Savu, redactor al Revistei „Ateneu”. Au citit Adrian Alui Gheorghe, Mirela Bălan, Mioara Băluță, Marius Chivu, Adrian Crețu, Teodor Dună, Tincuța Horonceanu-Bernevic, Andrei Hurghes, Laura-Francesca Pavel, Emil Nicolae, Ioana Nicolaie, Violeta Savu, Moni Stănilă, Radu Vancu și Gabriela Vieru. O surpriză a fost sosirea, de la Iași, a unui grup de tineri, membri ai *Reading is cool* (club de lectură; coordonatori, Sânziana Băltătescu și Ioana Bostan).

O zi minunată, în care Poezia a fost Regină, iar Bacovia Regele, s-a încheiat la Teatru Fain. De la ora 18.00, ieșenii de la *Reading is cool* au propus publicului băcăuan o nouă modalitate de a-l citi și reciti pe George Bacovia, punând în centrul discuțiilor romanul *Iorgu* al scriitorului Adrian Jicu, pe care ei l-au dezbătut la *Clubul de lectură* din Iași. Și au curs întrebările, curiozitatea lor punând la grea încercare pe autorul volumului. A fost interesant, o noutate în festival, un asemenea gen de manifestare. Ziua s-a încheiat cu spectacolul „Poveste de sertar”, de Mădălina Rotaru, cu tinerii din Trupa „In the spot”.

Poetul, printre băcăuani

„Este duminică, 17 septembrie. Ziua de naștere a poetului. E toamnă în cetate, chiar dacă nu este una ca în poeziile sale. O percepem ca fiind aparte prin ceea ce vedem și simțim acum, la împlinirea a 142 de ani de la nașterea lui George Bacovia.” Așa și-a început discursul Adrian Jicu, director al Festivalului, în ultima zi a *Bac-Fest*, la vernisajul picturii murale „Cu voi”, realizată pe fațada unui bloc de pe strada Banca Națională, de artistul Bogdan Scutaru. Martori au fost sute de băcăuani, dar și oaspeți veniți din toată țara. Nu este o simplă pictură murală, ci este o operă unică în România, o lucrare monumentală, care va deveni un reper cultural și turistic. „**Cu voi este omagiul adus unuia dintre cei mai importanți poeți români, care a influențat generații întregi de scriitori, dar și o invitație în spațiul său intim și în Bacăul de altădată, constituind o formă de valorificare a moștenirii bacoviene, care va contribui la fortificarea identității locale**”, scrie pe „placa” montată la baza picturii. Lucrarea a fost pretext pentru momentul ce s-a consumat în grădina Casei Memoriale „George Bacovia”: o interesantă și incitantă dizertație a scriitorului și gazetarului Vasile Ernu, care a ales, pentru Conferințele *Bac-Fest* de anul acesta, un subiect la zi – „Rolul picturii murale în șlefuirea identității orașelor”. De asemenea, în prezența unui numeros public – scriitori, ziariști, membri ai Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, editori, profesori, șefi ai unor instituții importante din oraș, elevi, tineri, foarte mulți tineri (fapt remarcat și de invitații la Festival) –, a fost prezentată placheta tipărită în ediție bibliofilă, de 200 de exemplare, prin reproducere anastatică a unui caiet cu manuscrise (dintre cele trei aflate în patrimoniul Bibliotecii Județene), „Stănțe și versete – 1946”.

Fiecare ediție a Festivalului „Bacovia”, indiferent ce titlatură a purtat, a lăsat ceva în urmă. Sărbătoarea lui Bacovia a căpătat valențe naționale, scriitori și critici literari din România și Republica Moldova sunt invitați în Bacău, alături de poeți, romancieri, critici tineri, cum tineri sunt și cei care participă la ceea ce propun organizatorii. Este o altă lume și, normal, este și un alt Bacovia. Parcă s-a schimbat și atmosfera bacoviană: nu mai este mereu și toată de plumb, cenușie și apăsătoare. Au fost patru zile frumoase, patru zile pline de și cu Bacovia.

Gheorghe BALDOVIN

**Premiul
de Excelență
„George Bacovia”**

**Gheorghe
Iorga**

„Eminescu, Creangă, Caragiale nu au luat premii; *au devenit premii*. [...] Dar poți spera în bunăvoința viitorului dacă nu reușești să-i convingi nici măcar pe contemporani? [...] A accepta un premiu înseamnă a-ți acorda o certitudine: aceea că nu ai fost un «străin» în timpul tău, că ești recunoscut acum și aici, că te supui ramurii arborelui apolinic care ți-a fost dată, indiferent de cine” (Ioana Pârvulescu, „Prejudecăți literare. Opțiuni comode în receptarea literaturii române”, Ed. Univers, 1999). Nuanțând ce e de nuanțat, mă regăsesc, printre rânduri și gânduri, în orizontul generic al fiziologiei succesului literar imaginat de Ioana Pârvulescu. Mă simt dator să adaug că Bacovia a fost, într-o privință, mai norocos decât marii clasici: nu numai că a luat câteva premii prestigioase, dar, la fel ca înaintașii săi, *a devenit premiu!* Nu i-ar fi trecut niciodată prin minte că s-ar putea întâmpla așa ceva cu numele său „sub acoperire”, nici cu posteritatea poeziei sale, încă „ermetică”, nu și-ar fi închipuit că a creat, fără să știe, ceea ce s-a numit *bacovianism*, din care, odată intrat, nu-i chip să mai ieși! Primul „postulat” bacovian...

Invocând, odată cu Ioana Pârvulescu, *Ecleziastul* 9,11 („[...] toate atârână de vreme și de împrejurimi”) și fiind convins că orice premiu e o „opțiune comodă în receptarea literaturii”, o formă de prejudecată literară ori de împotrivire față de aceasta, cred că *Premiul de Excelență „George Bacovia”*, pe care mi l-a decernat prestigioasa Revistă „Ateneu” (al cărei fondator a fost și autorul „Plumbului”), urmând unei nominalizări la Premiile U.S.R. (pentru traducerea „Rubaiatelor” lui Omar Khayyam) și altor numeroase premii și distincții în peste 30 de ani de activitate literară, răsplătește, pe de o parte, *contribuțiile mele critice* la retrezirea interesului, în România, pentru literatura generală și comparată (începând cu „Omar Khayyam și «complexele» mitului european”) și, pe de altă parte, într-o complementară statornicie, *singurătatea și singularitatea* traducătorului în română al unor texte fundamentale din marea literatură persană/iraniană, precum și al câtorva texte din limba română în limba lui Hafez și a lui Sadegh Hedayat.

Poate că acest premiu de excelență e un semn identitar al valorii cărților pe care le-am scris, o consecință vie a comu-

Colocviile și Premiile Revistei ATENEU – 2023

Colocviile anuale ale Revistei *Ateneu*, desfășurate (joi, 14 septembrie) și în acest an în cadrul mai larg al Festivalului Național „George Bacovia”, *Bac-Fest*, au avut ca temă „Știința și arta traducerii”. De ce despre traduceri? Carmen Mihalache, directoarea Revistei, care a moderat colocviul, a subliniat, în discursul inaugural, că a existat o lungă și susținută tradiție de traduceri literare la Revista *Ateneu*. Pagina consacrată traducerilor din literatura universală, purtând titlul „Meridiane”, face deliciul cititorilor și azi, dar a fost mereu apreciată, căutată, citită. În anii ce au urmat lansării seriei noi (Radu Cârnelci, 1964), traducerile aduceau noutate și se încerca prin ele o anumită sincronizare cu literatura de dincolo de Cortina de Fier. Scriitorii

români erau ei înșiși curioși, pe lângă publicul cititor, să afle ce și cum se scrie în lume. De asemenea, *Ateneul* avea legături cu reviste din străinătate specializate pe traduceri: cu *Breve* din Italia, dar și cu alte publicații din Vest (Belgia, Liege, de pildă). Nu de puține ori, în paginile Revistei se puteau citi traduceri din cărțile câștigătoare ale Premiilor *Goncourt* și ale altor reputeate distincții literare internaționale. Carmen Mihalache a amintit că redactorul-șef al noii serii, Radu Cârnelci, a fost un valoros traducător. Lui i se datorează apariția, pentru prima oară în limba română, a poemelor lui Léopold Sédar Senghor. A tradus și din Baudelaire, apoi „Profetul” lui Kahlil Gibran și a alcătuit o antologie din marea poezie de dragoste a lumii. De asemenea,

nicării cu prezentul, cu contemporanii mei, o evazivă garanție că viitorul e mereu un teritoriu de cucerit...

Cu gândul la Maiorescu („Teme-te a doua zi după succes!”), *Premiul de excelență „George Bacovia”* e o nouă provocare, o interfață a *luptei* mele cu textele încă nescrise.

**Premiul
pentru Critică
și Istorie Literară**

**Ruxandra
Câmpeanu**

Bacovia zice undeva în *Stănțe burgheze* că nu e un compozitor de vorbe, și nici eu nu sunt, cu atât mai mult la evenimente literare și festivități de premiere, unde e foarte ușor ca lucrurile pe care le spui să sune pretențios. Dacă ești ca mine și te găsești în astfel de situații, singurul remediu e

conciția. Așa că o să fiu concisă: e o onoare pentru mine să primesc premiul Revistei *Ateneu*, care le-a fost decernat înaintea mea atâtor critici literari pe care îi respect. Cartea pentru care îl primesc a fost pentru mine de două ori grea: o dată pentru că e debutul meu și, în al doilea rând, pentru că tema ei e genul de subiect care te bagă direct în gura lupului. Am încercat în volumul meu să schițez, prin trei portrete, un fel de sociologie a elitelor intelectuale din prima perioadă a comunismului românesc, care să treacă dincolo de stilul păti-

maș în care se poartă la noi în general dezbateră dintre revizionisti și antirevizioniști. Știam că e o temă dificilă încă de când m-am înhamat la ea și, cât am scris, m-am gândit cu îngrijorare la felul în care o să fie primită cartea. Premiul Revistei *Ateneu* vine să mă reducă din anxietatea postpublicare și mă bucură cu atât mai mult. Însă cea mai mare bucurie pe care mi-a adus-o e că mi-a dat ocazia să fiu în Bacău, unde am venit cu un entuziasm foarte puțin bacovian, dar pe care nu am vrut cu niciun preț să mi-l cenzurez,

Sergiu Adam și Tiberiu Ionescu au tradus „O zi din viața lui Ivan Denisovici”, de A. Soljenițin, George Bălăiță, împreună cu Janina Ianoși, a tradus „Cevengur”, de Andrei Platonov, Vasile Sporic a tradus din Stéphane Lupasco („Logica dinamică a contradictoriului”) și din Henri Bergson. S-au publicat în *Ateneu*, în dese rânduri, traduceri ale poeziei lui Bacovia în limbile franceză și engleză.

La Colocvii au participat, alături de redactorii Revistei, Gheorghe Iorga, Ruxandra Câmpeanu, Marius Chivu, Teodor Dună, Iulian Bocai și, desigur, directorul Bibliotecii Județene „C. Sturdza”, criticul literar Adrian Jicu, cât și un mare număr de iubitori de literatură, care au făcut neîncăpătoare Sala multimedia a Bibliotecii. Discuțiile s-au așezat, la această ediție a Colocviilor, într-un fel aparte, deoarece vorbitorii, scriitorii, nu au făcut din traducere o activitate principală, așa încât discursul traducătorului din persană, Gheorghe Iorga, impulsivat de întrebări, s-a transformat într-o adevărată prelegere, spre satisfacția participanților la dezbateri, care au aflat multe lucruri noi și deosebit de interesante despre limba și civilizația persană, dar mai întâi despre știința traducerii.

A urmat decernarea Premiilor *Ateneu* și, ca ecou, în aceste pagini consacrate evenimentului nostru, fiecare dintre premianți a exprimat un gând despre cum a trăit momentul.

pentru că sunt la prima mea vizită în orașul lui Bacovia, la Colocviile Revistei *Ateneu* și la festivalul care poartă numele poetului.

Activitățile de la *Bac-Fest* te țin mai mult pe străzile mari ale orașului, unde singurul lucru care te face să uiți o clipă de unde vii și unde te duci este melancolica statuie a poetului, rătăcind parcă, în postura ei retractilă, prin fața fostului sediu al Bibliotecii Județene și asistând cu un oareșic sentiment de inadecvare la nunțile din actualul Oficiu al Stării Civile. Îl mai găsești pe Bacovia și la el acasă, la numărul 13, în camerele-vagon care îți lasă o senzație de confort burghez, dar și de claustrare. Însă cel mai mult mi se pare că l-am găsit pe mica insulă de pe Bistrița, căreia îi zice „insulă de agrement”, dar care e mai degrabă „de reculegere”. De aici te întorci „resetat” în partea mai animată a Bacăului – care, pentru ochii mei de bucureștean, are foarte mulți oameni prietenoși pe metru pătrat – și în partea *cea mai animată* a orașului: *Bac-Fest*-ul, desigur, un festival cu

o energie și un firesc pe care, iarăși, nu le găsești prea des în alte părți și la care mă bucur că am avut ocazia să iau parte.

Premiul pentru Poezie

Teodor Dună

Pe de-o parte, există o flașnetă; că e în formă de carte contează cel mai puțin. Pe de altă parte, există și un flașnetar. Care nu a fost dintotdeauna flașnetar. El, în altă parte a timpului, mai cânta la un fel de orgă, se mai strângeau unii-alții să-l asculte, mai primea mici încurajări, unii îl luau în brațe. Se lăsa și cu pupături, se lăsa și cu promisiunea unor concerte mai acătării. Lucrurile alea au început să nu-i mai spună mare lucru organistului (avea riduri pe inimă) și a dat orga pe flașnetă. Și, după cum bine se știe, flașnetă e o parodie de orgă (că d-asta i se spunea mai demult caterincă). Flașnetă e pentru cerșit. Un cerșit într-atât de vesel, că pare la fel de trist ca zâmbetul lui Bacovia. Uneori, lângă flașnetar se află și o maimuță. Pentru ca micul bâlci muzical să aducă și a circ. Flașnetarul trebuie doar să învârtă o manivelă. Și să schimbe rola cu hârtie perforată. Și recviem, și vals, și bolero, și elegii – orice poate învârti flașnetarul, care începe să semene tot mai bine cu maimuța lui.

Printr-o curioasă răsturnare a zodiilor, printr-o rocadă magică a energiilor cosmice, flașnetarul (care între timp și-a vândut flașnetă și acum doar face mici găurele întâmplătoare în niște hârtii) a primit un premiu. Un premiu de la o

revistă cu nume de loc. De loc în care cândva poeți și retori declamau una-alta, chiar și câte-o melopee. Flașnetarul a zis că nu se putea întâmpla potrivire mai prielnică – cu flașnetă-n ateneu. Și-a adus aminte, astfel, de anii în care a fost organist. Și-a întrebât degetele, și-a întrebât și ridurile de pe inimă, și ridurile de pe ochi dacă ar mai putea să cânte din nou la orgă. Toate i-au tăcut, fremătându-i totuși a speranță. Însă epoleții și toga puse de ateneu pe umerii flașnetarului l-au cam bucurat și l-au făcut să-și spună că poate fi bine și cald printre oameni buni și calzi. Așa că prin Bacău a fost văzut, fără să fie de fapt văzut, un om îmbrăcat în cămașă neagră, care chiar și atunci când mergea printre blocurile scorjite, chiar și atunci când stătea pe scaun sau se rătăcea prin Parcul „Cancicov”, care chiar și atunci când mulțimea pentru frunzele de laur împingea o flașnetă de aer și, învârtind o manivelă de aer, i se risipeau și ridurile de pe inimă, și ridurile de pe ochi.

Premiul pentru Proză

Marius Chivu

După o carte de povestiri și două cărți de călătorie, care au adunat împreună de-a lungul anilor patru nominalizări pentru premii de proză, iată că primul obținut vine din partea Revistei Ateneu, care și-a decernat premiile anuale în cadrul unei noi ediții de Colocvii, cu tema „Știința și arta traducerii”. Totul s-a petrecut în prima zi și în cadrul Bac-Fest, Festivalul Național „George Bacovia”, seara lansându-mi *Trei săp-*

tămâni în Atlas. Bucuria mea e dublă, întrucât văd în acest premiu și o primă recunoaștere a literaturii românești de călătorie.

La începutul anilor '80, americani, în plină modă a acestui gen, un faimos editor a numit-o „generic androgenă” pentru felul în care împrumută câte ceva de la memorialistică, de la reportaj și, cel mai important, de la roman. Robert Macfarlane, renumit scriitor de travel tradus și la noi, afirma că un autor de cărți de călătorie nu caută originalitatea destinației, ci originalitatea formei. Însușind cele două perspective, literatura de călătorie s-ar defini drept o formă originală de proză în care se regăsesc topite mai multe subgenuri literare și îmi place să cred că efortul meu ca „prozator androgen” a fost cel care a convins juriul că merit o asemenea distincție.

Dar bucuria acestui premiu n-ar fi însemnat atât de mult dacă în cele câteva zile de festival nu m-aș fi simțit în largul meu printre redactorii Revistei Ateneu și atâția scriitori, deopotrivă băcăuani și veniți din toată țara, unii prieteni vechi, alții cunoscuți doar de la distanță, dar împreună cu care am lansat cărți și am luat pre-

mii, am citit poezie în galerii de artă înțesate de liceeni, am discutat literatură și în fața publicului și retrași la un pahar de vin, am mers împreună la Teatrul *Fain* al tinerilor, am admirat primul mural cu Bacovia (era și timpul ca privirea acestui admirabil și admirat poet să se ridice deasupra orașului al cărui simbol absolut este).

În general, orice festival literar pare subestimat ca importanță culturală și identitară de către autoritățile locale de oriunde. Dar dacă lucrurile stau așa cum am auzit și autoritățile băcăuane chiar pun umărul cu entuziasm ca acest festival să crească și să creeze tradiție, atunci vorbim despre una dintre cele mai bune întâmplări din istoria Bacăului, oraș care, așteptând de ceva vreme, merită cu asupra de măsură o identitate culturală bine conturată, de care să fie mândru. Faptul că eu, în doar câteva zile, am primit de la cititorii băcăuani mici cadouri în schimbul cărților mele (o busolă, o statueta cu un înger, confesiuni și alte cărți) mă face să cred nu doar că literatura și cărțile sunt importante, ci și că întâlnirile față față ale cititorilor cu scriitorii au rostul lor. *Bac-Fest* este un festival la care toți scriitorii români ar trebui invitați, măcar o dată.

Premiul pentru Publicistică

Ionel Savitescu

De la bun început, Revista „Ateneu” (seria nouă, inițiată de Radu Câmeci în 1964) s-a impus, a fost apreciată și bine cotate. Îmi amintesc că, în 1986, când l-am vizitat pe Constantin Noica la Păltiniș, am văzut pe unul dintre cele două paturi din modesta sa cameră din vila în care locuia câteva exemplare ale „Ateneu”-lui. Personal, am debutat în paginile acestei reviste în anul 1994 (la con-

ducere era poetul Sergiu Adam, iar redactorii erau Daniel-Ștefan Pocovnicu, Stelian Nănianu, Victor Mitocaru și Vasile Sporici). Primele articole au fost despre Mircea Eliade (*Împotriva deznădejdii*), Nicolae Steinhardt (*Primejdia mărturisirii*) și Al. Piru (*Eminescu, azi*). Colaborările s-au rezumat, un timp, la recenzii despre scriitorii români la rubrica *Autori și cărți*, apoi despre autori străini, Sergiu Adam încredințându-mi din anul 2000 rubrica pe care o dețin și în prezent. Actualmente, revista condusă de doamna Carmen Mihalache a cunoscut îmbunătățiri esențiale: s-a mărit numărul de pagini, au fost atrași noi colaboratori, s-au introdus ilustrații colorate și sumarul de pe pagina întâi.

Anul acesta, Colocviile Revistei „Ateneu” s-au desfășurat în deschiderea Festivalului Național „George Bacovia”, care a durat patru zile. Gazda evenimentului a fost Biblioteca Județeană din Bacău, iar amfitrioni, Adrian Jicu, directorul Bibliotecii, și Carmen Mihalache, director al Revistei „Ateneu”. În prima zi, 14 septembrie, de ziua *Înălțării Sfintei Cruci* (în treacăt fie zis, ezoteristul francez René Guénon a scris cartea *Simbolismul crucii*, iar Andrei Pleșu și Anca Manolescu au discutat acest subiect fascinant într-o altă carte), s-a putut admira o suită de caricaturi și portrete dedicate lui Bacovia, executate de artiști de pretutindeni, proiect cultural realizat de Victor Eugen Mihai (VEM). A urmat motivarea acordării premiilor. Prezentarea mea (laudatio) a fost făcută de domnul profesor Ioan Dănilă, căruia îi mulțumesc și pe această cale. Sincer să fiu, venisem la Bacău (oraș preferat și iubit) cu gândul de a-mi încheia activitatea publicistică, dar acordarea acestui premiu mă stimulează să continui câtva timp.

Pentru surpriza oferită de a mi se acorda Premiul pentru Publicistică, mulțumesc juriului, format din membrii redacției, și adresez revistei cunoscuta urare: *Vivat, crescat, floreat!*

Mișcări ale imaginarului

Gheorghe IORGA

Arthur Rimbaud. Fețele mitului

Când ne referim la „luminări”, suntem tentați să discernem câteva aprecieri despre *lumea cealaltă*, fără a vedea în efortul poetului o voință de a sistematiza și de a reduce volumul la o unitate specioasă. Descoperim însă unele constante ale imaginarului. *Originile* ocupă un loc important în această culegere. Nu nașterea ființei umane, ci nașterea *lucrurilor*. Astfel, potopul e o manieră de a regenera lumea; zorii permit sesizarea fiecărui obiect în puritatea sa originară: „Am sărutat zorii de vară. Nimic nu mișca încă pe fruntea palatelor. Apa era moartă. Câmpurile de umbră nu părăseau drumeagul pădurii. Am umblat trezind răsufărările vii și încropite, și nestematele priviră, și aripile se ridică fără foșnet” (ed. cit.). Trezirea la viață a lucrurilor celor mai neașteptate era deja prezentă în cunoscutul poem „Vocale”: „A negru, E alb, I roșu, U verde, O bleu: vocale/ Voi spune-odată-a voastră grea naștere secretă...” („Vocale”, în „Sunete fundamentale”, trad. Ștefan Aug. Doinaș, Ed. „Univers”, 1970).

Diminețile, zorii se asociază cu o forță creatoare ce dă naștere lumii. I se va putea adăuga acestei imagini aceea a trecerii și pragului? Descoperirea unei lumi necunoscute presupune depășirea unei limite. Dacă tema e importantă la Rimbaud e fiindcă mai mult decât per-

ceperea incomodă și temporară a unei stări intermediare, ea postulează certitudinea unui *dincolo*. De aceea în arhitectura imaginară a poetului nu lipsesc nici pasarelele, nici podurile. Sunt esențiale: cele pe care, acrobat pe sârmă, întinde „funii din clopotniță în clopotniță: ghirlande din fereastră în fereastră; lanțuri de aur în stea...” (ed. cit.).

Dansul... Dansul însoțește deja deriva „corabiei bete”: „O, zece nopți dansat-au, ușoară ca un dop...” (ed. Ștefan Aug. Doinaș). Nu există deloc diferențe între mișcarea acrobatului pe sârmă și salturile corabiei: ca și când orice demers vizionar ar fi ușurare, suplețe și exercițiu riscant. Un fel de joc primejdios.

Imaginarul „luminărilor” e investit cu scene, în sensul teatral al termenului. Nu numai personajele joacă aici spre a se (re)găsi ori deveni altele, ca în „Bottom” (din „Visul unei nopți de vară”, de Shakespeare, prechimbant în măgar), ci și decorul se schimbă: plapoane și suporturi mobile de susținere a decorurilor, fundaluri ridicate sau coborâte, efecte de scurgere accentuate de perspec-

tivele exagerate, anihilarea spectacolului printr-o bruscă dispariție a luminii. „luminarea” ia sfârșit.

Înțelegem astfel mai ușor că aceste poeme sunt consacrate minunii: minuni ale arhitecturii, decorațiunii minunate, „rațiune minunată și neașteptată”, „timpuri minunate”, „minunate imagini”. E un univers uimitor și unic. Iată de ce „luminări” se deschide larg copilăriei. Doar copilăria e susceptibilă să cunoască lumea și să ilustreze comedia umană; doar copilăria poate da sens și coerență la ceea ce pare dispersat. Copilul restabilește în lume reperele punctelor cardinale: „o ușă pocni – și, în piața cătunului, copilul își roți brațele, înțeles de sfârleze și de cocoșii clopotnițelor de pretutindeni, sub scânteietoarea lapoviță” (ed. cit.).

O încheiere cât un început

Orice discuție despre Rimbaud, fie și superficială, începe, de obicei, cu o constatare devenită loc comun: rapiditatea cu care s-a con-

sumat experiența lui poetică – cinci-șase ani. Foarte puțin pentru un tânăr care nu scrie decât între 14 și 20 de ani, o vârstă ce avea pentru el ceva fatidic. 20 de ani erau chiar vârsta invocată de poet: în viziunea sa, era o frontieră ori, mai grav, o limită. Or opera lui se distinge, încă de la începuturi, printr-o măiestrie ce, excluzând ucenicia proprie oricărui scriitor, permite o evoluție surprinzătoare într-un timp extrem de scurt (amintind de Lautréamont): Rimbaud trece de la o versificație tributară lui Hugo și lui Baudelaire la o poetică absolut originală, ilustrată de „luminări”, cu o diversitate neașteptată în epocă: amestec de genuri literare, studii, poeme în proză, confesiuni ce țâșnesc pur și simplu, piese satirice și parodice. Dar trebuie să îndrăznim s-o spunem: talentul lui Rimbaud, rapiditatea cu care își atinge... limitele au și un revers. Destui critici literari, părăsiți chiar de spiritul critic cuvenit unei evaluări echilibrate a unei opere șocante, au consumat o excesivă ingeniozitate ca să-l vadă pe Rimbaud doar într-o aură sacră, ca să dea celui mai neînsemnat cuvânt o valoare profetică și definitivă, adică forma unui „mit multiplu”, cum afirma cineva. Copilul teribil al poeziei franceze (și nu numai!) era *un om* al diversității, cu reușite inegale, nu un sfânt!

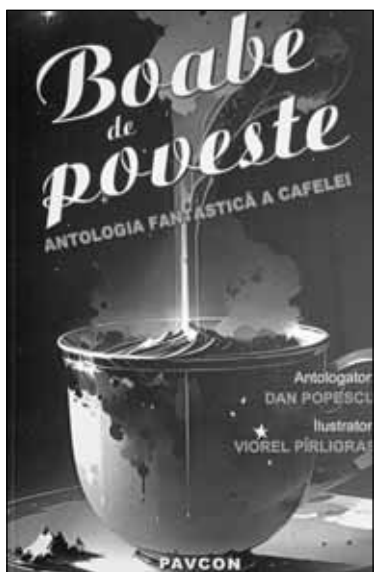
Cele mai multe probleme le pune... starea de neterminare a operei. În afară de „Un anotimp în infern”, despre care știm cum a fost elaborat și publicat de autorul însuși, opera ne-a parvenit într-o neobișnuită stare de discordanță și abandon. Nu pentru că Rimbaud s-a dezinteresat de creația sa: a recitat-o, a reluat-o, a corectat-o, a recopiat-o în vederea publicării. „Caietul de la Douai”, maldărul de manuscrise încredințat lui Germain Nouveau dovedesc că autorul dorea să dea scrierilor sale forma provizorie definitivă a unei cărți. N-a reușit. Rimbaud și-a trăit viața în salturi mari. Ceea ce crede că e gata de tipar e deja depășit când se desparte de literatură. Credinței în literatură îi iau locul experiențe noi, provocări noi. Nici împrejurările nu i-au fost favorabile: dificultățile întâmpinate la publicare sunt legate de o lipsă acută de bani și de o civilitate exagerată. Caracterul său dificil a contribuit la declanșarea odiseei ulterioare a manuscriselor. Credem totuși că principalul motiv a ceea ce numim *tăcerea lui Rimbaud* ține de conjugarea unei dorințe permanente de a descoperi lucruri

noi și de o conștiință acută că își poartă în sine bătrânețea și depășirea, așa cum zorii conțin deja ora ineluctabilă a amiezii! Atunci, la ce e bună poezia? Ea nu merită poate mai mult decât acest „Vis” derizoriu la mirosurile de brânză puternice. Puține opere, probabil niciuna, dau, ca poezia lui Rimbaud, senzația unei prezențe excepționale și a unui indiscutabil naufragiu.

Operă clasică, făcută din textele iconoclaste, ce n-a încetat să se impună în toate epocile. Acum aproape un secol și jumătate, opera lui Rimbaud i-a sedus pe *decadenți* prin imaginarul aparent eteroclit pe care îl derula; căutarea necunoscutului a reținut atenția simbolistilor; suprarealiștii au recunoscut valoarea subversivă și au salutat fulguranța neașteptată a imaginilor: formalistii s-au încurcat într-un text ce nu trimitea decât la el însuși. Cât să afirmi că opera rimbaldiană este un han spaniol unde fiecare vine să consume ce aduce cu sine. E privilegiul oricărui mare text. Valoarea lui se măsoară cu ecoul permanent pe care îl trezește. E uimitor și astăzi că o operă atât de dispersată, dispartă, neterminată poate stârni un viu, nestins interes. Ceea ce place astăzi în poemele rimbaldiene e, credem, senzualismul lor profund ancorat în materie. Cititorul are impresia unei convenții cu lucrurile, pe care scriitorul știe să i-o împărtășească. Ceea ce fascinează e prezența senzației, evadările într-un univers în devenire, neobservat până atunci, un spectacol vertiginos al unei lumi în permanentă deconstrucție și reconstrucție. Ca tinerețea.

Era necesară o limbă care să poată traduce aceste impresii directe, „de la suflet pentru suflet”, cum spunea Rimbaud. Chiar problema unei *limbi poetice noi* l-a preocupat cel mai mult. Modernitatea scrisului. Căutarea a ceea ce experiența lui intimă va traduce cel mai bine l-a condus probabil la un impas. A sfârșit prin a fi singurul deținător al cheii operei sale obscure. Ar fi prea comod să constatăm nonsensul acestei producții literare, eșecul ei ori aspectul exclusiv ludic. Ce e însă adevărat e că opera rimbaldiană are o logică sau, mai degrabă, *logici*, fiindcă fiecare text are una proprie. Nu ne aflăm aici în prezența uneia dintre marile construcții ale spiritului care întrunesc adevărate prin coerența și puterea lor demonstrativă. Dimpotrivă, nu există construcție și aproape totul rămâne în stare de incoerență, dar fiecare piatră a unui edificiu căruia nu-i vedem forma are logica, rigoarea ei, pe care cititorul e obligat, dacă se respectă, să o descopere printr-o lectură atentă a textului. Să fie complice și... vigilent! Agil ca un dansator pe sârmă...

Opera lui Rimbaud nu se dăruiește; se cucerește!

Dan PERȘA

E vremea antologiilor

Ei bine, cine s-ar mai putea pune azi de-a lungul sau de-a latul tehnologiilor, dacă nu antologiile? Cu smartphone-ul în mână, omul timpului nostru citește pe fugă, în diagonală ori pe sărite, pe un mic ecran luminos, iar dacă vrei să-l iei din fața lui și să-l duci înapoi către literatură, unde se dedulcea în alte vremi cu slova scrisă, nu e nimic mai bun decât antologia. Iată una, înființată (căci el i-a dat ființă) de Dan Popescu cu sprijinul Editurii „Pavcon” – „*Boabe de poveste*. Antologia fantastică a cafelei”. Citești bob cu bob, când îți permiți un bob zăbavă. Proze foarte scurte, dar incitante și cântate din toate instrumentele literaturii. Ba SF, ba fantezii, ba luate de la lume și duse apoi în fantasmagorii fantastice, ba cu tramă polițistă, ba cu donquijotescă nebuneală – și uite-așa, uii pentru o vreme de smartphone-ul care-ți zăbăvă în mână. Iar dacă ai la îndemână și niște boabe de cafea, să le ronțai cum ronțăia pe vremuri Mărgelatu seminte de bostan (sau floarea-soarelui, dar nu contează), și cafeaua îți dă scintilații stranii sau supranaturale, chiar nu mai lași cartea, ba rămâi cu ochii holbați, ca să vezi ce se întâmplă mai departe. Totuși, să faci o antologie nu e ușor, însă Dan Popescu a găsit

calea. A ales pe unii dintre iluștrii prozatori ce au apropiat, fie și cu un bob, de imaginări insolite. Căci acesta pare să fie numitorul comun al prozelor antologate: insolitul.

Dacă mai știu încă să număr, mi-au ieșit 28 de autori. Nu-i de colea. Cum spuneam, este o antologie care cuprinde cam de toate: proză mainstream, fantastică, science fiction, fantasy. Dar și benzi desenate. Create de Viorel Pârliș, care și ilustrează volumul. Aveți o carte care se citește de plăcere și cu plăcere. Nu vă obligă nimeni s-o citiți ca la școală și nici s-o citiți datorită presiunii culturale, așa cum îi citiți pe Thomas Mann, Dostoievski sau Tolstoi. Citii liber, fără nici o constrângere, ca să vă simțiți liberi. Și dacă profeția mea se va adevăra – profeție care vine dintr-o umilă observație, cum că antologiile vor câștiga teren –, o să vedem în anii ce urmează alte și alte antologii. Deocamdată să ne mulțumim cu „Boabe de poveste”. Având proze foarte scurte, puteți citi oricând și oriunde. La coadă la zahăr ca să vă îndulciți cafeaua, puteți citi în timp ce vă uitați la un film care vă plictisește (după obiceiul meu), puteți citi când stați pe tronul smeritelor cugetări. Numai nu citiți când conduceți mașina. Dar fie unde vă aflați, păstrați în minte cuvintele lui Dan Popescu: „Celui ce privește lumea prin ochii poveștilor, lumea, la rândul ei, îi dezvăluie fața ei de poveste”.

Cea mai recentă carte de poezii a lui Teodor Dună, *Flaşnetă Babel* (București, Ed. „Nemira”, 2022, Colecția „Vorpă”), se bucură, la doar un an de la apariție, de receptări favorabile din partea scriitorilor: Radu Vancu și Svetlana Cârstean (ambii semnează blurburi pe coperta IV), Victor Fală (în Revista „Timpul”, de la Chișinău), Iuliana Miu (pe platforma „Pastila literară”), Al. Cistelean (în Revista „Vatra”, 3-4/2023). Reputatul critic clujean, în cronică intitulată „Un diplomat al Universității Patmos”, afirmă: „Cum deja din primul vers («cântă, ventriloace, cruzimea din miezul fiecărei frumuseți») al *Flaşnetei Babel* [...] Dună pare a-l invoca și provoca pe Rilke printr-o replică dinadins homerizantă, nu-i de mirare că acesta i-a sărit imediat în ochi lui Radu Vancu, entuziasmat, pe copertă, să vadă în poezia lui Dună «îngerii lui Rilke cu corpuri ecorșate din Bacon». [...] Dacă la Rilke «frumosul e începutul cumplutului», la Dună e mai degrabă invers, cumplitul/ cruzimea e începutul frumosului – care nu e decât un scenariu de agonie. Iar dacă temeiul e tocmai acesta, devine de la sine că nu pe calea imnică va merge Dună, ci, din contră, pe calea denunțului sarcastic și a exasperării. Dacă există entuziasm în poezia lui, acesta e doar entuziasmul sarcasmului, contopit în vulcanica imaginației. Totul reproduces într-o vorbire din viscere, din măruntaiele delabrate ale ființei, de unde se zice că vorbesc ventrilocii”. Inevitabil, în paragraful anterior, Cistelean îl citează pe Octavian Soviany, care scria într-o carte despre experimentalism că Teodor Dună este „cel mai apocaliptic dintre poezii grupului 2000”. E cazul să precizăm că Teodor Dună (n. 1981), absolvent al Facultății de Litere din București, s-a remarcat încă de la debutul său cu *Trenul de treișunu februarie* (București, Ed. „Vinea”, 2002; prefață de Mircea Ivănescu), volum distins în 2002 cu Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Prima. Au urmat volumele

Violeta SAVU

Catafazii (Editura „Vinea”, 2005); *De-a viul* (Editura „Cartea Românească”, 2010); *Obiecte umane* (Editura „Cartea Românească”, 2015 – Premiul *Cartea de poezie a anului 2015*, Gala Tinerilor Scriitori); *Kirilă* (Editura „Tracus Arte”, 2017 – Premiul „Matei Brâncoveanu” pentru Literatură) și antologia *Minunata lume* (Chișinău, Editura „Cartier”, 2019).

Revenind la *Flaşnetă Babel*, putem afirma că, fără a fi calofilă, poezia de aici se caracterizează printr-o estetică vizionară și conține (în pofida faptului că poetul o introduce frecvent prin antiteză) „uriae cantități de frumusețe”, așa cum observă cu finețe Radu Vancu. Deja de la al doilea și al treilea poem, *măini și fețe și suferința unei mese galbene*, plonjăm în plin surrealism, fiind clar că Teodor Dună cultivă umorul absurd, ironia și autoironia, sarcasmul, parodicul, iraționalul: „fac și eu ce pot: pe sufragerie o mut în dormitor,/ apoi pe dormitor îl mut în vestibul, după ce frec bine pe jos,/ îmi propun ca pe vestibul să-l mut în hol,/ dar îmi dau seama că în hol/ e plin de hol, sunt obligat să mă răzgândesc”.

Scepticismul, generat de continua degradare spirituală a omului contemporan, are conotații romantice. Lumea modernă e falsă, toxică, civilizația se află în proces de autodistrugere, natura e sufocată de chimicale și plastic: „puteam în sfârșit decanta/ triumful plasticului asupra mesei/ marele triumf al lumii împotriva celor care au înălțat-o”. Unul dintre episoadele apocaliptice imaginate conține o luptă violentă, acerbă, între Soare și Pământ, în descrierea confruntării fiind folosită personificarea.

Cruzimea din miezul frumuseții

Când cerul „devine gol sau s-a mutat în altă parte” (*mingea*), nostalgia copilăriei are o aură luminoasă, dar jocul din amintire are și valență argheziană: „și parcă era ieri/ când ne jucam în cer/ veseli și nepăsători, în strălucirea aurie/ a locului, iubind terenul, iubind/ cealaltă echipă, iubind orice alunecare a mingii/ în plasa de lumină,/ pentru că ne jucam doar de dragul jocului./ de dragul bătutului de minge în ceruri,/ când nu pierdea, nu câștiga nimeni”.

Solitudinea se asociază cu decepții, cu sentimentul apăsător că iubirea este doar o iluzie. În alt poem de referință, *O plimbare tăcută pe o faleză înaltă*, prin umorul amăruș se încearcă disimularea disperării, dar tristețea se decelează din simbioza om-animal (de la început ni se spune despre câinele însoțitor că este mort): „ne gândeam că ce bine ar fi să putem suferi din nou./ dar eram prea jalnici și, oricum, era prea târziu, iar faleza,/ prea înaltă și nici nu mai conta deloc/ dacă eu, sau câinele”. La Teodor Dună, refe-

rințele mitologice îmbracă haina fantasticului sau a fabulosului. Câinele, în mitologia clasică, în general, simbolizează veghea asupra binelui stăpânului/ omului. În mitologia egipteană, îl întâlnim însă pe zeul Anubis, cu trup de om și cap de câine sau de șacal – acest zeu era patronul morților și al ritualurilor funerare. În *Flaşnetă Babel*, câinele apare în câteva poeme, simbolizând protecția (mai mult, pierderea acesteia), dar mai ales stări sufletești angoasante și iminența morții: „el, câinele meu îngrozitor de negru și de blând,/ el e acum mort, fără s-o știe, de parcă nu/ s-ar fi întâmplat nimic,/ de parcă nu ar mai putea să-i pese” (*Câinele neîntrerupt*).

Imposibilitatea împlinirii unui ideal în viața pământească reiese și din răscolitorul poem *Ce aş vrea să află dacă ar fi cu puțință*. Tonul e de la un capăt la altul grav, problema ontologică este enunțată în propoziții dubitative: „cine sunt eu/ să trezesc gro-parii/ și cu ce drept/ să arunc cu zarul corpului tău/ în ce aer, în ce mlaștină, prin al cui deșert/ ești tu sigur,/ ești tu absolut sigur că vrei să nu mai fii,/ că vrei să-ți fie și ție/ dor de lumină/ n-ar fi oare, totuși,/ puțin mai frumos ca tu, măcar tu,/ chiar să nu mori niciodată”.

Ar fi amuzant dacă nu ai realiza că este sardonice umorul din poemul de largă întindere *Mefistofel, scheci radiofonic în capitalism*. Titlul anunță intertextualismul și sigur că analogii sau, dimpotrivă, antiteze se pot face cu *Faust* al lui Goethe sau de ce nu, cu *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu, sau dacă tot vorbim de călătorii onirice, mai aproape, din literatura contemporană, cu romanul lui Dan

Peșea, *Călătorie în iad și în rai și-n oraș*, publicat în 2022. „Ei bine, în rai sunt toate cele trebuincioase./ muzici eternități odihnă/ pașiști flori și pâraieșe./ e tot ce trebuie ca să fie frumos./ e lumină căcălău, ca-ntr-o cisternă cu miere./ sunt cazane mari de fericire./ ți se face poftă, te duci, ieși un polonic și te umpli din nou”. Dacă nu ții seama de teripurile... mefistofelice, promisiunile sunt tentante: „și-acolo foamea e un moft, e o treabă a luminilor// o tocniță de raze”.

Flaşnetă Babel este primordial onirică, dar nu lipsesc imaginile din realitatea înconjurătoare, însă în subsidiar și acestea au ceva straniu, distopic. Și atunci când aparent se povestește, poezia iese la suprafață, pentru că raportarea se face la sensibilitate, iar zbaterele revelate sunt metafizice. Ființele portretizate (oameni sau animale) sunt sau par estropiate (vezi tulburătorul poem *O jumătate de fată*), dar tocmai deformările le fac mai vii, cu o poftă de viață mai accentuată decât restul lumii. Teodor Dună are curajul de a răsturna uzanțe, de a imagina „cantități de frumusețe” (în termenii lui Radu Vancu) în tristețe sau chiar în cruzime, de a convinge că sub falzurile discreției este posibilă cea mai frumoasă moarte.

În cele peste 100 de pagini ale *Flaşnetei Babel*, cuprinzând 40 de poeme (majoritatea de largă respirație), alternează fastuosul cu atmosfera carnavalescă, vitalitatea cu fenebrul, oniricul cu realismul, etericul cu empiricul, luciditatea tăioasă cu nonsensul, umilința cu orgoliul, egocentrismul cu empatia, sadismul cu blândețea. 40 de poeme la care simți nevoia să te întorci chiar și după ce ai ajuns la ultima filă: ceva misterios le traversează (poate „cântecul ventrilocului” sau... vocea autorului), reușind să seducă cititorul. *Flaşnetă Babel*, prin imaginile puternice de factură suprarealistă prin infuziile de senzualitate și prin bogăția de idei, este una dintre cele mai bune și mai fermecătoare cărți de poezie apărute recent în literatura română.

Galeriile „Karo”, 13 septembrie

Luminița Radu – „Automaton”

Automatonul poate fi definit ca mașinărie autonomă, programată să desfășoare o succesiune de mișcări repetate, dând astfel impresia unui obiect însuflețit. Oamenii au fost fascinați dintotdeauna de *trompe l'oeil*, pictura care păcălește ochiul, făcându-l să creadă că imaginea creată este adevărată. A rămas memorabilă întrecerea de acum 2500 de ani dintre Zeuxis și Parrhasius. Primul a pictat atât de realist strugurii, încât păsările au încercat să mănânce din ei. Al doilea, nedorind să fie mai prejos, a zugrăvit o perdea atât de convingătoare, că Zeuxis însuși a încercat să o dea laoparte, ca să vadă ce se ascunde în spate. Poate și mai mult decât aceste dovezi ale măiestriei pictorilor, figurinele animate de mecanisme puse în mișcare cu arcuri de oțel, vânt sau aburi au uimit generații după generații, încă din Antichitate. Vizitând

Constantinopolul în anul 949, ambasadorul Liutprand din Cremona este puternic impresionat de numeroasele *automata* văzute la curtea împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul. Între acestea remarcă „lei din bronz sau lemn acoperiți cu aur, care loveau podeaua cu cozile și răgeau cu gura larg deschisă și limbi tremurânde”, „un copac din bronz aurit, cu ramuri pline de păsări, tot din bronz aurit, care scoteau sunete fiecare pe limba ei”, „tronul împăratului însuși făcut într-un asemenea ingenios fel, încât acum era jos pe pământ și imediat după aceea, ridicat sus în aer”.

Luminița Radu se raportează la automaton dintr-o cu totul altă perspectivă. Printr-o detașată scrutare a propriului corp, îndeapărtează învelșuri considerate neimportante sau vremelnice, încercând astfel să ajungă la esență, la elementele componente primare, inevi-

tabil schematizate și, în cele din urmă, aproape golițe de viață. Legate între ele prin simple articulații, puncte de contact sau juxtapuneri, evocă nimic altceva decât păpuși asiatice din teatrul umbrelor, cum ar fi cele javaneze; se face astfel drumul invers: de la viu la inanimat, de la om la automaton. Aluziile sunt evidente sau poate că nu, căci indiciile pot fi înșelătoare; întrebarea va rămâne fără un răspuns clar: oare cel care trage sforile este dincolo sau în fața paravanului? Legat pentru totdeauna de obiectul muncii lui, cine și cui comandă, cine are totuși ultimul cuvânt? Pârghiile apasă în ambele sensuri pe scena Teatrului Lumii, unde toți sunt actori și public deopotrivă; artistul între oglinzi își multiplică trupul la nesfârșit, într-o zădărnice încercare de eliberare din strânsoarea materiei.

Constantin ȚINTEANU

Gina Zaharia, poetă și prozatoare din Buzău, a intrat mai târziu în universul cărții pentru copii. Ca și în cazul altor autori, această alegere a fost determinată de venirea pe lume a cuiva foarte drag. Dar adresa precisă, în acest caz, nepoțica, nu face decât să crească numărul potențial al cititorilor, deoarece buna cunoaștere a așteptărilor vârstei mărește atractivitatea scrisului destinat lor.

„Povești pentru Ilinca” (București, Editura Leviathan, 2021), cu ilustrații de Costin Tuchilă, propune copiilor călătoria într-o lume feerică, după ce chiar destinatară se împodobeste cu atributele feericului: „Iar crăiasa se numea Ilinca și venea parcă de pretutindeni. Avea pasul domol, ochi albaștri ca seninul înălțimilor și părul ondulat ca izvoarele mângâiate de soare înainte de culcare. Purta o rochiță roz și o pelerină pe care se așezaseră fluturi de toate culorile. Din când în când, aceștia umpleau văzduhul, roind a binecuvântare. Uneori se înșirau pe drumul ei presărat cu petale albe”. Descrierile domină țesătura poveștilor pentru Ilinca, aurul, argintul, perlele, catifeaua, mătasea, pietrele prețioase le dau o strălucire menită să farmece ochii copiilor preschimbați în crai și crăiese. Firul narațiunii curge după legea străveche a binelui care biruiește răul, cu sunuri din poveștile noastre populare. Inventivitatea autoarei se exercită în numele personajelor, alături de Crăiasa Florilor de Nea, Crăiasa Lebedelor, Împăratul Vulturilor, Norocel cel Harnic, Radu cel Lacom, apar cerbul Tosian, bursucul Gris, cățelușul Gurău, Vinerică, prințul Verban, Donia, Zorian, Aridana, Torgo, Andu, Drahna. Munților, pădurilor, lacurilor, peisajelor familiare micului cititor Gina Zaharia le adaugă deșertul Gunar, Pădurea Lianelor, Floarea de Fildes, elefantul și colțul său de fildes pe post de cheie, nici deșertul, nici lianele și nici fildesul nemaifiind străine copilului cititor de azi. După cum nu-l pun în încurcătură sintagme ca „stări de

Doina CERNICA

O fetiță, doi băieței și trei autoare călătorind împreună cu cititorii

bucurie”, „adoarme instantaneu”, „realiza ce-nseamnă libertatea deplină”, „arbori de diverse forme și din materii nedefinite”, „fără să-și cunoască identitatea” ș.a. Ilustrația, mozaicată, intră în acord cu această diversitate lexicală. Cu pagini în culori pastelate, alta pentru fiecare poveste, și coperti (Rudy Roth) cartonate, cartea se ține în mâini și se deschide cu plăcere. Felicitări Primăriei municipiului Buzău pentru susținerea unui proiect numit „Șoaptele copilăriei” și, în cadrul acestuia, pentru editarea unei cărți destinate celor mici, vârstei călătorilor în feerie.

Lucia Eniu, profesoară în Pașcani, cu un doctorat în literatură franceză, autoare de proze și poezii răspândite în reviste mai cu seamă din

străinătate, a publicat în anul 2021, la editura ieșeană Danaster, cartea pentru copii „Regate din hârtie sau călătoriile lui Marc Lemonde”. Aceeași carte în versiunea franceză a Luciei Eniu a apărut recent la Paris, la Editura Le Lys Bleu, cu o prefață semnată de poeta Dana Shishmanian, care conduce revista online „Francopolis”. Ilustrația este realizată de autoare și place prin aerul său copilăresc. De data aceasta, protagonistul este un băiețel, de hârtie, Marc Lemonde: „Eu sunt un călător, așadar călătorește. Este meseria mea”. Iar lumea în care călătorește este o lume a regatelor din hârtie. Imaginatia autoarei încântă. Marc Lemonde ajunge pe rând în regatul Jucătorului de Șah, al Vagabondului, al Fluturilor, în Regatul-Arbore, în

cel al legendelor, în Regatul-Ochi, Regatul Răsului, al Oglinzilor, al Dezolării, al Echilibrului, Emoticoanelor, Marionetelor și, în cele din urmă, al Toleranței. Cu excepția a două legende, a anotimpurilor și a florii-soarelui, care aduc aminte de basmele din copilăria bunicilor de azi, celelalte călătorii și întâlniri au o anume înrudire cu celebra poveste a lui Saint-Exupéry, „Micul prinț”, poveste căreia îi sărbătorim în acest an un secol de viață. Curios, meditativ, conștient de condiția sa, nu o dată intrând în dialog cu Scriitorul, cu autorul său și al cărții, Marc Lemonde ne invită la reflecție. Regatul Echilibrului, al desăvârșirii, condus de Alțea Sa Equilibra, „bună cu cei buni și rea cu cei răi”, îl face pe Marc Lemonde să suspine – locuitorii săi nu vor cunoaște nicicând „dulcețea zilelor imperfecte, însă liniștitoare” –, iar existența oamenilor de pe „o bijuterie de planetă”, „fiare pentru semeni”, care nu vor să adere la proiectul intergalactic al Regatului Toleranței, nu-l doboară pe Marc; el crede că dacă o nenorocire se va abate asupra planetei lor, oamenii vor fi solidari. Un vârf al imaginației autoarei și o dovadă a cunoașterii copiilor de azi îl reprezintă călătoria lui Marc în lumea emoticoanelor, termen introdus în cea mai recentă ediție a Dicționarului Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române (2021), atât de familiar școlarilor cu un telefon mobil în ghiozdan (sau rucsac, după moda zilei). Așa că încheiem și noi lectura călătoriilor prichin-

delului de hârtie în regatele imaginației Luciei Eniu cu un emoticon „tout souriant”, adică numai surâs.

Doctor în Filologie, conferențiar la Universitatea de Stat din Moldova, nume pe volume de poezie, critică literară, hermeneutică, **Victoria Fonari** este și autoare de cărți pentru copii. Cu un farmec aparte, de un succes deosebit s-au dovedit cele două consacrate Chișinăului. Eroul lor este copilul din Chișinău, băiețelul Cezar. Prima, „Jurnalul micului călător din Chișinău” (Ed. Pontos, 2020), îi descoperă zona în care locuiește, sectorul Buicani, și spațiul cu „flori măscate”, arbori decorativi și teren de joacă al Parcului Dendrologic, al împrietinirilor, al năzbâțiilor, al întâlnirilor cu verișorii Gheorghe și Bogdan. Dar și al imaginației care reconstituie, cu pietricele și mașinuțe, trasee din preajmă știute: „Iată așa, fiecare cu câteva mașini, mergem unul după altul. Unul se oprește și spune că aici este librăria, altul zice că se oprește la Dendrariu, iar eu mă opresc la stația Doina și Ion Aldea-Teodorovici. Mi-ar plăcea să trec pe la magazinul «Franzeluța». Tare mi se făcuse foame”. Bucuria peripețiilor lui Cezar prin Chișinău este intensificată de bucuria ilustrațiilor cărții, cu pictorii Alexandru Jangă și Andreea Jangă, autori. Cea de-a doua carte, „Pe spinarea unui leu în orașul Chișinău”, (Ed. Lyceum, 2023), ilustrată de pictorul Aurel Guțu, ne reîntâlnește cu Cezar, puțin mai mărișor: „Pe spatele puternic de leu, Copilul din orașul Chișinău/ aleargă pe Bulevardul Ștefan cel Mare./ În jocul său e viteaz, puternic și tare”. Călătoria insolită, care, dacă e să o apropiem de un model ilustru, ne-o evocă pe aceea a lui Nils Holgersson prin Suedia, pe spinarea gânsacului alb, povestită de Selma Lagerlöf, este întregită de un joc didactic (concept: Argentina Fron). Acest joc cere (și spune) copiilor câteva date esențiale despre clădiri emblematice ale capitalei Republicii Moldova: Sala cu Orgă, Primăria, Catedrala Mitropolitană, Arcul de Triumf. Poveștile Victoriei Fonari sunt la rândul lor, după legea poveștilor, generoase cu poveștile: pentru Cezar, întristat de pierderea balonului, „[...] leul, cu privirea blândă,/ Cheamă luna de afară/ Să-i spună povestea de seară”; cu Marcu de mână, „alergăm spre nuferi. Din urma noastră se iau gemenele Daria și Ilaria. Vor să vadă cum ne vom juca. Le povestesc «Cizmele cocostârcului» de Aureliu Busuioc și improvizăm un joc pe loc: una dintre fete e vulpea, alta e bufnița, unul dintre noi e cocostârcul, celălalt calul”. Se pare că în această deschidere a poveștilor spre povești se află secretul celor mai frumoase și mai perene dintre ele. Și, desigur, în mâna care le scrie, în copilăria care le citește. Și în timpul care trece și nu le uită.

• yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu • yes-eu •

Leo BUTNARU

Creștinește sau Jumătățile și întregul

Nicicând nu vor fi gemene jumătățile de zâmbet – cea a buzei de jos cu cea a uneii superioare – din puțin importantul motiv că, pur și simplu, buzele (usnele, anatomic vorbind) sunt diferite. Dar dacă râvnești totuși simetria siameză a părților ce-ți exprimă răbdătoarea-ți îmbucurare și dacă nu zâmbești strâmb, vor fi leite una cu cealaltă jumătate de zâmbet (de data aceasta – verticală) a obrazului stâng cu jumătatea de zâmbet a obrazului drept, când, primind o palmă peste un obraz, tu îl expui creștinește și pe celălalt, de parcă prima jumătate de zâmbet ar fi o vină, iar cea de-a doua jumătate de zâmbet – o ispășire a vinei ce nu-ți permite nicicum o

altă rebotezare a tristeții, dar mai ales a singurătății, decât: neagră inundație, oarbă potopire devastatoare...

Însă, uneori, totul – lume, suflet, dispoziție particulară – este preschimbată de irezistibila declanșare a zorilor, a acestei nestăvilite și grele fapte de zâmbet universal, cosmic, care – paradoxal! – ar fi în stare să ne spargă geamurile pentru ca, mai apoi, noi să pășim desculți pe cioburile tăioase. Să pășim resemnați pe cioburile tăioase, gata de a ne cere iertare, adică, precum spuneam, ispășind o jumătate de zâmbet. Posibil – amar... Astfel, pentru ca mâine să nu fie mai rău, mai amar, zâmbește și azi. Chiar dacă

zâmbești amar. Ceva între cele două emblematice măști teatrale, una zâmbitoare, oarecât deformată de tristețe. A cuiva. A lumii. Căreia, prin zâmbet, cineva i se deschide, altul se închide, tăinuind oarece. Bucurie sau tristețe. Ori, posibil, din motivul că unul zâmbește, astfel răspunzându-i destinului ce îi surâde, pe când destinul altuia e ceva mai serios. Sau chiar morocănos. Ca să nu mai amintim și de cei care nu zâmbesc, decât pentru a-și arăta colții.

Iar peste toate – diferența dintre zâmbetul celui fericit și zâmbetul celui puternic, apoi dintre aceste două și zâmbetul Celui Atotputernic. Probabil, și Atotfericit...

Astfel că aici, jos, în consens cu zâmbetul celest, zâmbește și tu, terestru. Oricâte miliarde de ființe ar împânzi pământul, oricât de strâmt ar fi deja pe glob, (+) un zâmbet niciodată nu va fi în plus; mereu se va mai găsi loc pentru el pe Terra sufocată întru proprie salvare, gata să se evacueze undeva aiurea sus-jos. Unde ar exista un îndemn și un zâmbet salvator.

atelier de lectură experimentală

Daniel-Ștefan POCOVNICU

România interstițială

Mai nou, m-am căptușit cu un neașteptat obicei, nărav de oarece autor fără pretenții. Una pregătesc șlefuiind pentru trimis la redacție, alta ajung a scrie până la capăt sub imperiul unui moment tensionat. Cum e acum episodul Crevedia. Peste care un cititor sensibil la textele, subtextele, contextele, intertextele realității, însă deloc dispus a vedea acolo doar un pretext, nu poate sări. Să mai aștepte alte subiecte, oricât de captivante și atașante vor fi părut!

Peisajul de haos crepuscular, parcă apocaliptic, de la Dâmbovița, mi-a adus în simțuri senzația acută a unui spațiu interstițial în care din ce în ce mai mulți dintre noi, românii, parcă trăim. Viețuim ori abia de mai supraviețuim. E un teritoriu difuz și confuz situat undeva în ambigua impresie a unui trai acceptabil, rezonabil, onorabil, abia dacă decent (dar nu-i și astfel cam mult spus?).

Și la ce să raportăm, în defini-tiv, interstițiul acesta? La definiția din DEX? Adică la *Spațiu (gol) situat între părțile unui corp sau ale unui sistem de corpuri aflate unul lângă altul pe o anumită porțiune din suprafața lor, fără a se atinge?* Iar dacă lucrurile ar sta, într-adevăr, așa, atunci care să fie „malurile interstițiale”, cum s-ar zice, între care ne trezim tot mai des cantonați, perfect prizonieri, tot mai mulți dintre noi? Poate neispășirea vicelană a trecutului și iresponsabilitatea

oarbă a prezentului, ce nu s-au desprins realmente unul de altul, oricât de mult ne-ar plăcea nouă să credem altcum? Semn că am renunțat la termenul *tranzitie* exclusiv din plictiseală, fiindcă s-a demonetizat, a obosit sau, mai curând, noi am obosit și nu ne-a mai păsat, ajunși la lehamite?

Ori, mai degrabă, libertatea haotică și legile tot mai fără noimă întocmite pe genunchii „elitelor” teratologice, monstruoase de-a dreptul, cu care ne-am pricopsit?

Sau, mai curând, cele două corupții, una rea a autorităților (impostură, incompetență, viciu și nepotism), cealaltă bună, oarecum haiducească, a mediului de afaceri, gata a se preta la absolut orice pentru sfântul câștig. Adică de la nevinovata evaziune fiscală până la chinuit și omorât bătrâni și copii deopotrivă, la corupt autorități și înșelat, manipulat, escrocat clientul fără glas care e omul de rând. Nu alcătuiesc chiar ele

polii bateriei ce alimentează cu energia disperării trei decenii de exil inversunat?

Doar dacă nu va fi la mijloc chiar intermediul de accentuată ruptură dintre guvernării și guvernării României? Simptomul unei halucinante, toxice, aproape irespirabile lipse de comunicare socială și politică? Riscul unei accentuate gratuități a actului de exercitare a puterii fără absolut nicio noimă? Golirea aproape completă de orice mandat al reprezentării, fie și cu vagile, slabele ei pretenții democratice?

În acest spațiu mort s-au construit marile averi autohtone din afaceri exclusive cu statul și a expandat greșos guvernanta corporatistă dedată disprețuitor a face numai ce vrea într-o *no man's land, țara nimănui* numită *România interstițială*.

Dar tot aici, s-a consolidat atitudinea aceea scandaloaasă a oricărui neînsemnat reprezentant oficial al puterii, că e agent de stradă, la rutieră sau proximitate, ori primar la capătul țării.

Siguranța suverană cu care descurajează orice cetățean a se mai plânge de ceva. Greata nedisimulată din vocea de la 112, unde, se pare, nu sună decât bețivi, nebuni, certăreți și scandalagii notorii (fetele sechestrate, violate și arse nu se pun!). Ale căror plângeri supradimensionate nu se confirmă nicidecum. Până însă, într-o nefastă zi, mirosul de gaz dintr-o biată localitate aruncă, încă o dată, în aer întreagă lumea funest înghesuită cu cruzime în gol! Interstițiul ce detonează, transformând toată substanța noastră comunitară în peisaj de deșert.

Oare chiar nu vedem cu ochiul liber cum respectul față de lege a devenit curat meșteșug de rușine, prostie ne bună? Puter-nicii au scuza puterii, bogății au de partea lor bogăția. Sărăcilor, bătrânilor și neputincioșilor le rămân circumstanțele supraviețuirii și ale ralierei înclaudate la maimuțarea degradingoladei celor de sus. Abuzul comis de

omul simplu, obișnuit, e proporțional mai mic, însă dobândind gravitatea unor proporții de masă. E pur și simplu de bon ton ca să nu mai respecte nimic. Fiindcă de suferit și murit exploziv tot lui îi rămâne!

Există azi chiar formațiuni politice în ansamblu care nu dau nici două parale pe vreo lege. Relativ explicabil când te uiți în CV-urile liderilor lor, construite cu petice de diplome culese mai mult pe aiurea decât de la noi. Unde iarăși e drept, dovezile îndoielnice, calpe, de învățatură se obțin la un preț derizoriu, de marfă expirată oricum.

Dar maestrul nostru occidental de democrație apar ei cumva mai preocupați de domnia legii? În funcție, eventual, de ceea ce ar mai fi de negociat. Mai degrabă deloc, fiind vorba cu prioritate de tributul ce-a mai rămas de plătit. Și de deficitul asumat, prin care arătăm loialitate de aliați ce nu cârtesc nicidecum, nu ies nicidecum din front.

Așadar, în România interstițială în care ne înghesuim aproape toți, cum prea bine știm, treaba merge și așa, iar nimic nu mai pare prea grav. La mica înțelegere se desăvârșește atmosfera tocmeii aproximative, cu miză mică și fără umbră de câștig pentru majoritatea total sassistă. Pe care șocul de la Crevedia nu pare decât a o sufoca în vidul același al disperării fără ieșire. De unde nu ne rămânem decât să emigrăm?

Volumul de proză *Strigătul Memoriei* (București, Ed. „Tracus Arte”, 2022), aparținând poetului și veritabilului om de cultură Victor Munteanu, propune o formă narativă interesantă de sondare a abisurilor psihice oarecum incontrolabile prin voință, dar remodelabile prin niște sinapse între viziune și realitate, pigmentate cu aura ocultă a miracolului vieții și al morții, neliniști metafizice frecvent invocate. Un prozator inclus visului, ce evadează uimitor din acesta... Povestirile sale sunt un mesaj, un S.O.S., căci această translație trimite și recheamă în lume și din lume ființa și prototipul ei teluric, ere geologice îndepărtate modificând mereu liniile orizontului. În „Cireșul sălbatic”, proza cea mai amplă a volumului, ne întâmpină o lume stranie, dimensiunea fantasmagorică intersectând spaimele și angoasele unui trecut al pierderii de sine și al întrebărilor existențiale. Personajul central, Didi Cărare, răspunde unei chemări tainice de a se întoarce în țară după mulți ani de exil autoimpus. Fosta sa logodnică, Irina, l-a părăsit în favoarea procurorului Roni Dicuseară, care moare într-un accident. Reîntâlnirea celor doi nu se produce sub cele mai bune auspicii. Obsesia protodestinului, a „Irinei din creier” și poveștii lor de dragoste, a jurămintelor din preajma cireșului sălbatic și a copilului avortat înainte de vreme este amplificată de vizitele nocturne ale fantomei soțului decedat ce bântuie prin „mințile celor rămași în viață”. Este un coșmar generat de tendința dostoevskiană de auto-pedepsire a Irinei și acceselor de gelozie ale lui Didi – desigur, înlăuntrul ficțiunii înseși –, ale cărui resentimente se află în starea letargică a căderii: „Știu că dorm și că mă aflu înăuntrul somnului meu, torturat nu de o idee sau gând, ci de anumite sugestii disparate. Nu-mi dau seama unde mă aflu și nici dacă mă aflu cu-adevăr undeva. Poate că

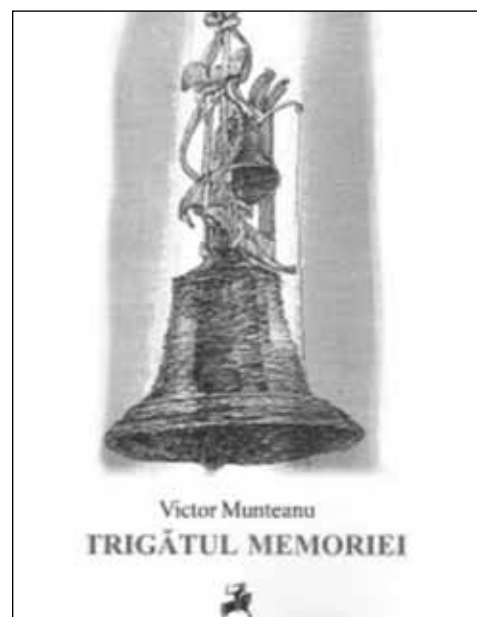
Daniel MARIȘ

Memorie incognito

numai visez sau poate că am murit și am trecut într-altceva. La un moment dat, realizez că mă găsesc în vârful unui turn amețitor de înalt, un turn care începe să se clatine din ce în ce mai tare. Turnul se va prăbuși, deci nu-i adevărat că visez, totul este aievea, sunt un om viu care se teme de moarte, turnul se clatină cu mine în vârf... Nu mai am nicio posibilitate de a mă salva. Pentru Dumnezeu, totul s-a sfârșit, nu mai există nimic în afara clipei care se dilată în mințile mele năucite de groază”. Descoperirea jurnalului celui dispărut, periplul la psiholog ori preot și apelul la prieteni îl ajută oarecum să întrezărească un capăt al acestui labirint ce pare a se bifurca la nesfârșit, pândit parcă de minotaurul îndoelii din fața oglinzii vorace. Orașul este lumea, efemerul opus eternității, unde drama acestuia este expusă în vitrine cu litere mari, ca un avertisment împotriva ieșirii din rând și consecințelor ei dezastroase, este momentul supraviețuirii, preludiu la marea temă a conștientizării și iertării, odată cu moartea Irinei, în urma unei boli neiertătoare. Dialogul cu Paraschiv, un fel de alter ego al permanentei interogații a personajului, este elocvent în acest sens oracular și sugerează existența incognito a supremului într-o lume a arbitrarului, ce riscă să-și piardă ritualurile și credințele: „– Toată ființa noastră e legată de materie, continua el să cugete ca pentru sine. La început, a fost materia. Abia mai apoi a venit conștiința./ – Și-atunci, cine îl iubește pe om? întreb ca să mă aflu în treabă. Materia nu poate iubi./

– Dar cine ți-a spus că omul trebuie iubit?/ – Dacă materia este primordială și nu poate iubi, și nu are un Creator al ei, ce rost mai are pe lume putregaiul ăsta de om?”

Aceeași bătaie ciudată cu timpul și diformitățile lui este admirabil redată și în „Întoarcerea”. După 32 de ani de la „dispariția” sa, fiul, ajuns medic cunoscut, se reîntoarce încărcat de cadouri la părinții (Omul și Baba) și fratele său mai mic. Privită cu suspiciune și neîncredere, apariția acestuia devine un pretext al judecății și autojudecății, pierzându-și treptat miza existențială în favoarea celei morale. Încercările sale dureroase de a pătrunde noima acestei înstrăinări inconștiente sunt oarecum sortite eșecului, dar mai mult decât atât: un spectacol grotesc al neantului și alienării, o metodologie aberantă și fără de margini a destrămării. „Tăcerea din ploaie” este un altfel de parabolă a renunțării înainte de momentul extincției prin mistificarea adevărului și o „învărtire în cerc”, condiție paradoxală de desfășurare a convulsiilor lăuntrice ale lui Grig, personajul care respinge luciul aparent al iubirii în favoarea propriului neant, ridicat – sau impus – la statutul de condiție umană. Despre „Împușcătura”, ultima proză a volumului, se poate spune că aduce nu numai o atmosferă frustă, ireală, cât și personaje vii, măcinate de drame tănuite, sugrumate, ce apar în niște ținuturi pervertite și misterioase și dispar, asemenea cum au apărut, în sângele turbat al nopții, scuturate de frigurile neîmplinirii. Aburind pasiunile și împingându-le în tărâmul

visului, chipurile par desprins dintr-un „tablou” hibernal al lui Vasile Voiculescu, până la un punct însă, al identităților magice unde cele două prezente feminine, Femeia și Ea, poartă damnarea începutului și sfârșitului, păstrând intacte frontierele tainei. E meritul autorului, așadar, că a reușit să creeze asemenea culori simptomatice, pudra cu care acoperă haita umană și cea de lupi, în asemenea măsură încât ajung lesne să fie confundate una cu alta. O adevărată ambiguitate animală.

Am putea spune, închizând un ochi și privind cu celălalt, că avem în față un „crâmpei de roman” și mai deplin realizat, ce ar putea constitui filonul unei ample desfășurări narative. Concluzionând, nu putem fi decât de acord cu faptul că travestită în ludic și fabulos, proza lui Victor Munteanu „se înscrie pe portativul tragicului unificator” (Mircea Muthu), readucând la prezent „povestea morților și a fantomelor din marea proză românească de odinioară” (Cornel Ungureanu). De unde, fiecare cititor are ce descoperi.

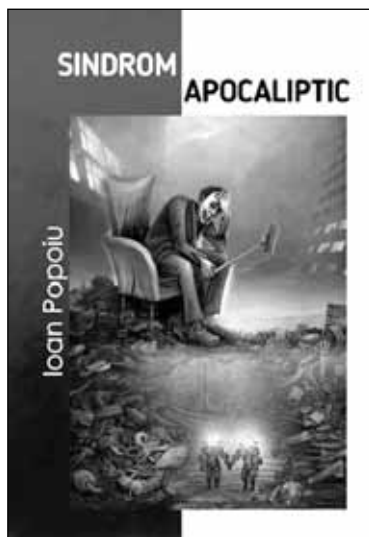
„Căderea unei vrăbii e-o-ntocmire a cerului;/ și răul, de-i acum, înseamnă că n-are să mai/ fie; dacă n-are să mai fie înseamnă că e acum;/ iar dacă nu e acum, atunci va fi negreșit;/ așa că totul e să fii pregătit, să nu-ntârzii;/ când piere omul, din tot ce lasă-n urmă,/ nimic nu este-al lui”. Cu asemenea gânduri shakespeariene alegea să-și deschidă inima în fața contemporanilor săi Ioan Popoiu atunci când publica, la Editura „Aius” din Craiova, în 2022, volumul de poeme intitulat *Sindrom apocaliptic*. El se alătură, credem, unui aproape „pluton” de autori deja înregistrați tematic, care dau, în fond, răspunsuri, de nu cumva pun întrebări dure-roase și incomode, realităților dure pe care cu toții le-am trăit. Atunci când trăiam naivitatea de a spera că pandemia va fi fost îndeajuns, iată că aveam să descoperim, în siajul unor cărți excelent drămuite precum aceasta despre care vorbim, un lucru cât se poate de firesc. Insolitarea, claustrarea – în sine, benefice – își clamau dreptul de a fi recuperate într-o cheie fără pretenții romantice, dar cu scopuri utilitariste, devenindu-le necesare, nelipsite chiar celor care scriu fiindcă sunt, la urma urmelor, singura soluție terapeutică împotriva maladiilor prezentului.

După demonicii ani pandemici, un alt timp de cumpănă avea să-și depeze, contorsionat, curgerea: cel al războiului de la graniță, con-

Livia IACOB

Himerica (?) apocalipsă a unui prezent continuu

sonant cu multe dintre „răzmeritele” interioare și circumscriind un timp în care puține biografii literare s-au mai așezat în matca firescului. Cu toate acestea, credința în destinul cărții și în virtualitățile supraviețuirii sale dă naștere încă poeziei autentice, mărturisitoare a unei legături indisolubile cu formele aulice ale lirismului de odinioară și purtătoare de metamorfoză în această boală care este, până la urmă, realitatea invazivă. Privind printr-o apocalipsă cu un chip întors înspre sine, Ioan Popoiu se întoarce în patria aezilor pentru a recupera autenticitatea trăirilor vitaliste, frenetice, pe care poezia le provoacă și pentru a le da o strălucire postmodernă, în ciuda *precedentei romantice* pe care textele sale o evocă. Evocând, ludic, așa cum de altfel și autorului îi place să se așeze în marea poezie a lumii ca pentru a se „îmbăta” de parfumurile tari ale sensului, câteva titluri din acest volum, îl vom descrie astfel: *Stăpânit de himere*, căutând plăcerea în și prin

extaza estetică și rejectând realitatea contrafăcută pentru că nu se regăsește în această lume ce îi pare o *imensă povară*, poetul nădăduiește doar în *Tăcerea grea ca o pedeapsă* a tuturor cuvintelor și a virtuților lor semnificative, care capătă accente catalizatoare, dar și o cathartică valoare de *Lamentatio la moartea lumii*. În fond, el scrie, aproape dezarmat și dezarmant de onest, despre *Un mare război pierdut*: „îți scriu acum târziu noaptea trist și tulburat nemulțumit/ de toate știi ce mă frământă nu văd o ieșire pentru noi [...]

Faust/ contemporanul nostru cât de jos mai putem cădea ca/ să-nțelegem că trebuie să ne ridicăm Saga islandeză/ vorbește în termeni cutremurători/ despre sfârșitul lumii [...] aici nu mai este vorba de/ literatură sfârșitul chiar a venit...”

Cele două arcanе prin care ne putem alătura acestei lumi cât un *Sindrom apocaliptic* sunt asemănătoare mișcărilor prin care poemele sale își recompun ondulatoria geneză. Pe de o parte, nucleul tematic al textelor generează o mișcare transversală, de elevație dincolo de real, care propune, prin opoziție sublimată, depășirea Răului fie prin lectură (după cum se poate lesne constata la o simplă parcurgere a mottourilor atașate poemelor, care descriu o sferică, luminoasă bibliotecă interioară, un fel de rug aprins înțelepciunii și neuitării), fie prin meditație noncontemplativă, rugăciune profundă și *acedia*, ca în poemul *Nu putem da vina pe extraterestri*: „am vrut să ne relaxăm să glumim/ cu cele sfinte și am ajuns cu ochii deschiși într-un abis/ am vrut să ne jucăm de-a genocidul și am sfârșit în gulaguri de gheață dar premisele erau puse de mult cu/ îndoielile filosofice cu libertinismul cu deismul am vrut/ să vedem cu ochii noștri cum arată o lume fără porunci/ divine fără Tatăl Nostru și am sfârșit la zidul plângerii”.

Pe de altă parte, asistăm la o sforțată smulgere din înalt către mundan, îndatorată sentimentelor, vitalismului, freneziei clipei celei repezi ce ni s-a dat, fulgurant desprinzându-se din *Văd cerul deschis*: „strălucirea lacului aduce cerul pe pământ/ stelele răspund tăcerii noastre/ frumusețea este un paradox/ n-o întâlnești pe drumuri mundane/ chipul ei ca un fâlfâit de înger/ tristețea este neputința de a privi cerul în liniște/ nu suntem aproape de noi decât prin iubire”. Intersectarea celor două tipuri de *neîncremire în locurile comune* ale lirismului este, de fapt, de-a lungul frumoaselor pagini, o formă incantatorie

de invocare a crucii, a suferințelor hristice prin care orice poet cu adevărat îndatorat unei axiologii proprii își poate construi propriul mesianism.

Sensul și asiduitatea descoperirii lui îl poartă pe autorul acestor versuri dinspre revolta împotriva prezentului apocaliptic înspre tonalitățile de elegie duineză desenate de Rilke, din dezrădăcinarea lirică specifică modernității înapoi în brațele mustind de imaginar ale romantismului, pentru a-l arunca, fatalmente, pe același țărniș orfic unde poemul redevine, simbolic, „o simplă oază în deșert” care oricând „ar putea fi înghițită de valuri imense ucigașe precum o himerică Atlantidă”. El se poate mândri cu o reușită de excepție: stăpânește îndeaproape *poemul în proză*, înlăuntrul căruia strecoară abil cezura și rima interioară, pe alocuri marcate prin cele trei puncte care nu mai sunt de suspensie, ci de respirație lirică gravă, întretăiată de greutatea misterelor pe care le contemplă, dar nu le dezvăluie nicidecum integral.

Descendent din spița aezilor, în disonanță cu „sforțările” timpului său și în remarcabile momente luptând contra curentului, privind înapoi *sine ira et studio* și cu un cuget adeseori deșteptându-se, eminescian, *înlăuntru*, poetul propune, ultimativ aproape, ca un antidot stării apocaliptice, recheamă la viață frumosul, iubirea, omenescul „divin” fără de care supraviețuirea speciei ar fi imposibilă, iar sensul negativ ireparabil, așa, ca atunci când face vorbire despre *Cine suntem*: „cu ea vreau să mă-ngrop de viu [...] adevăruri simple de/ la-nceputul lumii prietenia iubirea ce vrem mai mult ce/ alt adevăr căutăm nicio metafizică nu poate să-ntreacă un/ curat înfiorat și sfâșietor te iubesc”.

De astă dată, ochiul care se deșteaptă asupra unui trecut foarte personal preia și duce mai departe, în chip personal și asumat, moștenirea altor priviri. A aceluia care știi să-și privească, la nevoie, și propriile abisități și să se purifice prin ritualică rugăciune a inimii, cu speranța (chiar dacă nu întotdeauna mărturisită) că apocalipsa *rea* poate fi pur și simplu imaginată și îndreptată, niciodată trăită.

Viorel Savin și ciclul său romanesc

Scriitorului Viorel Savin i-au apărut, în doi ani, la diferite edituri, cinci volume de teatru, un roman în versuri și un jurnal. Șapte volume. După propria-i mărturisire, Viorel Savin a avut un vis care s-a și realizat: un construct prozastic care să exploreze/ exploateze realitatea istorică, politică, cultural-educativă și morală din Moldova de Mijloc, între anii 1950 și 2020. Timp de 14 ani a lucrat la acest proiect de anvergură și, după publicarea a două volume, Editura „Eikon” i-a propus autorului reeditarea și a celor cinci volume deja tipărite, reunite sub ciclul „Romanele din B.”, care s-au bucurat de succes la cititori și la critica de specialitate.

Ciclul „Romanele din B.”, în care personajele, îmbogățindu-și permanent identitatea, trec cu ușurință dintr-un volum în altul, conține: vol. 1 – „Gresia albastră”, roman holografic; vol. 2 – „Viața ca o scârbă”; vol. 3 – „Implozia lui Melec”, roman în versuri; vol. 4 – „Cinesunța – fata cu trecutul amputat”; vol. 5 – „O zi din viața lui Teofil Avram”; vol. 6 – „Colecționarul de nasturi – adevărul despre moartea lui Mihai Solomon”; vol. 7 – „Deși Sfântul Petru era necăjit” (unele dintre aceste romane au avut cronici în *Ateneu*).

Amintim că la aceeași editură a apărut și un interesant jurnal de creație scris de Oana-Mihaela Savin, fiica autorului, intitulat „Întoarcerea. De vorbă cu tata”, despre care s-a scris în revista noastră. (A)

Târcoale hermeneutice preliminare

Dacă vrei să-i faci un portret lui Ion Dinval, îți trebuie un șevalet prietenos, culori evadate din ființa unui ROGVAIV clasic admirator al postmodernismului cromaticii, pensule de vrăjitor al armoniilor și îmblânzitor al contradicțiilor. Frate de cruce cu Socrate, amic la cataramă cu Nietzsche și Karl Popper, Ion Dinval se plimbă prin imperiile ideatice ale lumii cu o mare lejeritate, având mereu mâna la beregata gândurilor care-i par a fi pre-judecăți. Uneori se revarsă atât de vulcanic peste țărături, încât te-apucă teama ca nu cumva să se arunce chiar și la beregata sa. Dacă faci mofturi privind către discursul său, așteaptă-te să fii trimis către zicerea lui Popper, cel care va argumenta, în „Logica cercetării”, că „vechiul ideal științific, știința absolut asigurată, s-a dovedit a fi un idol [...]. Odată cu idolul certitudinii (inclusiv al gradelor de certitudine sau al probabilității) cade unul dintre cele mai mari obstacole care barează calea cercetării. Căci cultul acestui idol afectează nu numai îndrăzneala întrebărilor noastre, ci și rigoarea și onestitatea testelor noastre”.

„Prăbușirea din certitudine?... Bine, bine, dar – sunt pe cale de a întreba – dacă te prăbușești, te așteaptă prietenia unei plase salvatoare? Mai e ceva: unde te prăbușești? Ion Dinval știa că nu-l vor ocoli interogațiile de cârcotas și mă întâmpină cu un motto evadat din cugetările unui alt amic, Jaspers: „Prăbușirea din certitudinile ce s-au dovedit înșelătoare devine puțința de a pluti: ceea ce părea un abis devine spațiul însuși al libertății, iar ceea ce părea neant se transformă în locul de unde ființa însăși începe să vorbească”. Minunată plasă de siguranță, acest spațiu al libertății care trimite la reanimare fericită viul plin de cearcăne culcușit în noi!

„Prăbușirea din certitudine” nu este o aventură metafizică numai bună de povestit. Este o aventură care trebuie citită, cotrobăită prin cutele grozavelor sale sugestii, căutată de gălci și esențe, onorată cu bucuriile sufletului și oftatul onestității, căci Ion Dinval este, mi se pare, și un mare admirator al lui Lessing, cel care spunea: „Dacă Dumnezeu ar ține ascuns în mâna sa dreaptă tot Adevărul, iar în mâna stângă doar năzuința sta-tornică și perseverență spre Adevăr, chiar dacă asta ar însemna că voi rătați din nou și din nou apucând pe această cale, de mi s-ar cere să mă hotărâsc, aș alege cu toată umilința mâna sa stângă”. Dacă ar dori cineva să sintetizez discursul din „Prăbușirea din certitudine”, probabil că l-aș trimite către această credință a lui Lessing.

Ion Dinval procedează aidoma unui chirurg care-și trimite armile de nanoroboți prin toate genunile durerilor și

Ion FERCU

Prăbușirile metafizice, leac pentru supraviețuire

Când privesc spre *Prăbușirea din certitudine* (Focșani, Editura „Salonul literar”, 2023), volumul de eseuri semnat de Ion Dinval, mă asediază un gând al lui Brice Parain, pe care Steinhardt îl găz-

duiește în „Jurnalul fericirii”: „Libertatea provine din incertitudine. Nevoia noastră occidentală de libertate, caracteristica noastră esențială, vine de la incertitudine”.

vânătăilor lumii. Scanează acribios, stabilește diagnostice și taie apoi cu bisturiul etic în ființa dezmatată a destrămărilor. Nu solicită aprobări, nu trage cu ochiul către eventuale împotrivi. Calcă peste idoli, de parcă ar vrea să salubrizeze mahalalele spiritului printr-o singură strivire de condei. „Avem de-a face, zice criticul literar Mihai Botez, cu o cartetestament”, cu rodul „unei conștiințe demistificatoare, cum nu se întâlnesc rar în peisajul cultural”.

Fugar, pe verticala amețitoare a prăbușirilor

„(Mai) este poporul român un popor creștin? „Pe deasupra, solul pare tare, sigur, dar dacă pășești pe el, te prăbușești în abis”. *Putem râvni la o trântă dreaptă cu prejudecățile?* „Asaltul asupra prejudecăților nu poate fi încununat de succes dacă nu sunt utilizate arme corespunzătoare de asalt; cele mai eficiente se dovedesc a fi interogațiile, pentru că ele dislocă, fac breșe, generează panică printre apărătorii aciuati după metereze”. *Cu degetul pe o rană deschisă:* „Încetul cu încetul, Tatăl ceresc, bun, blând, îngăduitor și iertător din Evangheliile, devine tot mai crud, mai nemilos, întrecându-l pe cel din *Vechiul Testament*, pentru care pedeapsa capitală era moartea”. *Dureri înăbușite:* „Ne face să regretăm lipsa mamei (peste tot în *Vechiul Testament*) din această tulburătoare poveste de iubire. Ne-o putem închipui agățată de gâtul fiului risipitor, implorându-l să nu plece, plângând fără conținere știindu-l înstrăinat și murind de bucurie văzându-l întors”. *Frate de cruce și cu Miguel de Unamuno:* „Să crezi în Dumnezeu înseamnă să dorești ca el să existe și, în plus, să te porți ca și cum ar exista”. *Durerea durerilor:* „Acest popor bun și blând, umil și răbdător nu-și află locul sub soare pe măsura imensului potențial moral, spiritual și material de care dispune. Și asta pentru că este prea bun și blând [...], îndelung iertător, consumându-și mensele resurse morale [...] numai pentru a îndura vrăjmișiiile unui destin de care se face vinovat, în mare parte”. *Interogație de așezat în*

ramă: „Speranța e un dar sau o farsă, o binecuvântare sau un blestem?” *Declarație de dragoste întru Eminescu:* „Ceea ce i se poate reproșa, și nu putem ascunde [...], e că a unit în cuget și în simțire toate provinciile românești, fără lici-tație și fără studii de fezabilitate, și că a îngăduit, post-mortem, unele «atenții» cu care l-au gratulat unii și alții, crezând că-i fac un bine, dar pentru asta, nu cred că trebuie pedep-sit cu asprime; câteva luni de muncă în folosul comunității, treacă-meargă, pentru că, fie vorba între noi, cam asta a făcut toată viața”. *Nuanțe:* „În realitate, poporul poate greși și când votează, și când nu votează. De aceea este nedrept să fie culpabilizat doar cel ales, iar cei care-l aleg să fie absolviți sau, mai mult, să se autovictimizeze”. *Trucuri (tică-loase) ale democrației mioritice:* „Elementul forte rămâne împodobirea birourilor cu icoane și versete biblice, încât cel care vine în audiență, derutat, crede că a nimerit într-un lăcaș de cult și este tentat să se închine, să îngenuncheze. Chiar dacă nu i-au fost rezolvate problemele, cât de liniștitoare și încurajatoare sunt urările de la despărțire: «Mergi cu Dumnezeu!»”. *Nevoi esențiale; dincolo de piramida lui Maslow:* „Nevoia de dușmani, departe de a fi o idee deșucheată,

insană, ar trebui să fie una reală. Cine și-ar putea atribui titlul de campion dacă nu ar avea adversari pe care să-i învingă în competiții?” *„Păcatul alb, păcatul negru. Morfologia indiferenței”:* „Mai mult decât ura și decât trădarea, cărora individul le poate identifica un temei, o rațiune și, eventual, poate să-și recunoască partea de culpabilitate, indiferența e mai dureroasă pentru că rămâne stranie, de neînțeles, impersonală, rece și implacabilă ca legile naturii [...]. Indiferența se dovedește a fi mai cumplită decât ura, aceasta cunoscând și momente de relaxare, de uitare sau chiar de istovire”.

Oricare dintre aceste gânduri – și multe, foarte multe altele – pot fi minunate prilejuri de argumentare/ contrargumentare în amfiteatrele spiritului nostru. Discursul lui Ion Dinval – dens, acribios, problematizat, original, cu o genă care mi se pare uneori a fi rudă de sânge cu a norvegianului Jostein Gaarder („Lumea Sofiei”), susținut de o întreagă istorie a cugetării – parcă ne întrebă din când în când: „Așa vă place filosofia?”, „V-au convins prăbușirile mele vindecătoare?”, „V-ați îndrăgostit de împotrivirile mele?”, „Cât rug ar merita gândurile care v-au revoltat?”, „Ați găsit măcar un singur leac în Strigătul meu?”

◦ Victor Eugen Mihai – VEM

Final deschis

Ce este „Prăbușirea din certitudine”? O invitație către supravegherea intelectuală de sine? Un bildungsroman roman în care sunt aruncate, pentru a fi evitate/ reparate tot felul de prăpădenii ale zmeilor și căpcăunilor eticii și cugetării, raționamente croite din esențe ale logicii supraviețuirii decente? O istorie critică seducătoare a aventurilor istoriei, filosofiei, eticii, religiei, credinței, dreptății, adevărului? Un concert de gală despre elevații și depravații spiritului? O privire din înalțurile sobrietății, ironiei, sarcasmului, dezamăgirilor și optimismului care caută resurse? O bijuterie cu inscripții în filigran care nu trebuie lăsată în vitrină, dar nici purtată pe inelar, ci lipită de istoria cea bună a răzvrătirilor noastre? Un tezaur de dinamită din care ar putea fi rafinate leacuri pentru vanitate, egoism, invidie, resentiment, lăcomie, vinovăție, cruzime, ipocrizie, obtuzitate, prețiozitate, fariseism, ignoranță, suficiență, rea-credință? Un exercițiu „de revoltă, căință și disperare”? O avalanșă de incendii ideatice pe care le vrea purificatoare, pentru a simți viul din noi?... Cred că toate acestea la un loc, plus eseurile critice prin care sunt întâmpinate plămădirile unor scriitori. Horia Patapievic („A îmbătrânit Horică”), bunăoară, este surprins în ipostaza-n care „inteligența cea mai înaltă poate trăi în amenitate cu cele mai mari enormități”. Săgeți care numai din tolba lui Cupidon nu provin trimise și asupra altora. Petre Isachi, în schimb, are statuia amplasată într-o arie protejată. Constantin Călin este trimis în imperiul prețuirii fără rezerve.

„Prăbușirea din certitudine”, o carte care ne-ar putea îmbogăți, împrieteni și mai mult cu esențele, ne sugerează căi de evadare (dacă am devenit prizonieri) din periculosul statut de minorat, ceea stare a voinței noastre care ne face să acceptăm autoritatea altcuiva pentru a ne lăsa călăuziți în domeniile-n care s-ar conveni să ne folosim de propria noastră rațiune. Lectura volumului mi-a amintit de Kant, cel care spune că ne aflăm în stare de minorat atunci când o carte ne ține loc de înțelegere, un duhovnic ne ține loc de conștiință și un doctor decide în locul nostru dieta pe care se cuvine s-o urmăm, dar și de Bertrand Russell, care-și începe „Problemele filosofiei” în nota unei simfonii beethoveniene: „Există oare cunoaștere care să fie atât de sigură încât niciun om rezonabil să nu o poată pune la îndoială?”

A învăța să trăim fără certitudine, dar fără a fi totuși paralizați de ezitări este o artă către care ar trebui să tindem.

În cartea *Horia Lovinescu, un scriitor în infern* (Fundatia Universitară Danubius, Galați, 2022) Centa-Mariana Artagea (Solomon) întreprinde o lectură a dramaturgiei lui Horia Lovinescu și o analizează din punctul de vedere al variabilității receptării în timp. În acest scop, se verifică dacă ea a înregistrat sau nu un grad mai mare sau mai mic de constanță, mai ales când s-a produs trecerea de la o epocă la alta: de la perioada interbelică la socialism și de la comunism la postcomunism. Autoarea studiului a citit presa culturală a timpului, a drămuț elementele specifice convenției dramatice, a comparat receptarea critică din contemporaneitatea dramaturgului cu aceea ulterioară. Aceasta a presupus sintetizarea aproape a tuturor surselor bibliografice pe care Centa-Mariana Artagea (Solomon) le-a avut la dispoziție. A fost un bun prilej din partea ei de a observa maniera în care viața literară supusă la îngrădiri de natură politică și estetică diminuează sau nu valoarea artistică a unei opere literare și dacă aceasta, scrisă într-un timp al opresiunii ideologice, poate fi redescoperită și apreciată la justa valoare ulterior.

Din aceste considerente, au rezultat, la nivelul dramaturgiei noastre analizate în contextul sociocultural și al atmosferei intelectuale din epoca postbelică, două direcții divergente: una care nu a lăsat nimic semnificativ posterității, și alta care a dorit să ofere o nouă și puternică fizionomie operei măcar în contemporaneitate. Pe de o parte, au fost detectate cauzele crizei resimțite de teatrul interbelic (un gen stagnant, mult prea modest față de înflorirea prozei și a poeziei), iar, pe de altă parte, sunt amintite dramaturgii după care a rămas ceva să se rețină în istoria teatrului nostru. Este vorba despre aceia dintre ei care au adoptat formele dramatice îndepărtate de canonul realist socialist (Marin Sorescu, Dumitru Solomon, Teodor Mazilu și Ion Băieșu), amintind ceva de profunzimea formelor dramatice ale lui Camil Petrescu, Lucian Blaga, Mihail Sorbul ori Mihail Sebastian. Nu este uitat faptul că în viața teatrală interbelică a existat o formă pernicioasă de manifestare scenică, ce era afiliată la Uniunea internațională a Teatrelor Revoluționare cu sediul în capitala U.R.S.S.-ului, și care va constitui vestitorul de rău augur al realismului socialist. Odată instaurat regimul comunist, s-a impus aiuritorul curent, care a înăbușit evoluția firească a modernismului interbelic, teoretizat și practicat de cel mai marcant membru al familiei Lovineștilor.

Centa-Mariana Artagea (Solomon) urmărește în al doilea capitol al cărții (cu secul titlu total neinspirat „Horia Lovinescu”) un traseu biografic lung, care începe de la originile unei familii cu noblețe culturală moldavă, și face apoi o comparație a viitorului om de teatru

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Un anotimp în purgatoriu

cu ceilalți membri marcanți ai ei, care au influențat cultura română în epoca interbelică și postbelică: E. Lovinescu, Monica Lovinescu, Anton Holban și Vasile Lovinescu. Din păcate, episodul activității legionare a lui Horia Lovinescu nu este deloc dezvoltat și nici posibil să aflăm în vizorul Securității. În aceasta constă și marea incompletitudine a acestei cărți, o studiere a dosarului de la C.N.S.A.S. impunându-se de la sine. Cu fostul trecut legionar, cu o verișoară care avea o intensă activitate anticomunistă la postul de radio „Europa liberă” (cu care, de altfel, s-a întâlnit la Paris) și cu câteva călătorii în străinătate în interes de serviciu, nu se poate ca Horia Lovinescu să nu fi avut un dosar bine garnisit.

Și – risc o întrebare – cine poate să garanteze că autorul piesei *Omul care și-a pierdut omenia* nu a fost informator sau colaborator al Securității, având în vedere abilitatea de care a dat dovadă în pactizarea cu Puterea? Să nu uităm că Horia Lovinescu a scăpat ca prin urechile acului de rigorile detenției în închisorile comuniste și este sugestivă, în acest sens, comparația realizată de Centa-Mariana Artagea (Solomon) prin apelul la lumea scenică: „Spectatorul putea exclama, ovaționa, aplauda, dar adevărata comunicare cu fiara se producea acolo, în cușca supradimensionată unde, pentru îmblânzire, erau pregătite cercuri de foc și piloni în trepte. Așa se urmărea anularea, măcar pentru un timp, a instinctelor comunismului, introducându-l în labirintul artei. Horia Lovinescu a încercat să fie un îmblânzitor de lei, dormind cu lei în cușcă, monitorizându-le, pas cu pas, existența desfășurată natural. Știa că rănile sunt inerente, poate chiar mortale, într-o clipă de neatenție în timpul spectacolului. Dar moartea lui în arenă urma să fie o mărturie autentică despre viața din cușca cu lei, având credința că, întotdeauna, lei care îșiucid dresorul vor fi, la rândul lor, împușcați. Ceea ce s-a și întâmplat” (p. 105).

Cartea de față ar fi putut să poarte titlul „Horia Lovinescu, un anotimp în infern” și ar fi avut acoperire prin analogia cu obsesia de tip „extenuant” (după propria mărturisire a dramaturgului), pentru Arthur Rimbaud. La un moment dat, autoarea cărții se întreabă cum ar fi evoluat destinul scriitoricesc al lui Horia Lovinescu, dacă nu ar fi

fost instaurat comunismul. Nu avem de unde ști, dar poate că ar fi mers – având drept model pe rebelul poet francez – într-o direcție a spargerii tuturor tiparelor literare, printr-o „dereglare a tuturor simțurilor”. Așa însă, omul de teatru Lovinescu nu și-a jucat rolul care i s-ar fi potrivit mai bine și a trebuit să se cenzureze mereu. Oricum, aici ar fi fost un mic teritoriu fertil rezervat lansării de ipoteze și interpretărilor fructuoase.

Dramaturgia scriitorului supus cercetării este evaluată în trecerea ei de la realismul socialist către alte formule literare, avându-se în vedere cele patru tipuri de literaturi teoretizate de Ion Simuț în cartea *Literaturile române postbelice*, în funcție de gradul de aderență la ideologia politică a scriitorilor noștri: oportunistă, evazionistă, subversivă și disidentă. Concluzia la care se ajunge este că, de-a lungul a trei decenii de activitate creatoare, un număr copleșitor de piese din cele 28 scrise aparțin seriei literaturii oportuniste și o mică porție în seria literaturii subversive. De asemenea, plecându-se de la raporturile pe care le aveau scriitorii cu cenzura (oficială, toleranță și interziși), Horia Lovinescu este inclus, de bună seamă, categoriei scriitorilor oficiali.

De altfel, pentru a nu avea probleme în confruntarea cu cenzura, Horia Lovinescu a exercitat preventiv autocenzura, înainte ca ea să fie instituționalizată în 1977 (atunci, înzestrat cu logica sa infailibilă, Nicolae Ceaușescu, constatând cu pertință că nu există cenzură, a decis s-o... desființeze). Așa se explică faptul că, deși piesele sale au fost jucate pe scenele bucureștene și din țară, el a rămas în afara preferințelor marilor apărători ai valorii estetice, precum a fost reputatul Liviu

Ciulei, care nu i-a inclus nicio dată vreuna pe afișul repertoriului Teatrului Bulandra atât timp cât a fost regizor acolo. În orice caz, cele două tipuri de literatură adoptate (oportunistă și subversivă), cărora le-a precedat atitudinea evazionistă de la începutul activității creatoare, îl includ pe autor în categoria scriitorilor care pot fi considerați oameni ai timpului lor.

În privința receptării în epocă și după 1989 a dramaturgiei, sunt urmărite cele două direcții în care a evoluat activitatea omului de teatru: de dramaturg și de director la Teatrul Nottara, în care calitate (cu o longevitate administrativă de două decenii) Horia Lovinescu a acordat numeroase interviuri. Acestea au constituit un bun motiv pentru a se comenta programul stagiunilor teatrale și viziunea directorului preocupat de modernizarea repertoriului și de continuarea întinerii a colectivului. Din parcursul dialogurilor cu gazetarii, Centa-Mariana Artagea (Solomon) a sesizat abilitatea cu care directorul de teatru se arăta înregimentat ideologic și făcea recomandări diriguitorilor sistemului ideologic, în scopul de a se permite și recunoașterea valorii artistice peste hotare. Astfel, autoarea studiului este atentă să înregistreze: ideile lui Horia Lovinescu despre propria creație dramaturgică, orientările asumate, reacțiile la evaluările critice pe care le considera dăunătoare bunului mers propagandistic, relația scriitorului cu regizorul, statutul personajului, criza teatrului. Studiind cronicile dramatice scrise după premierele și montările de-a lungul anilor după textele sale, Centa-Mariana Artagea (Solomon) a pus în evidență maniera în care el a fost receptat de regizori și de cronicarii teatrali.

În analiza pieselor, s-au izolat spre comentariu concepte precum convenție teatrală, acțiune, situație dramatică, personaj, conflict, dialog, timp. În acest context axiologic, forma literară cea mai valoroasă și cea mai rezistentă în timp a dramaturgiei lui Horia Lovinescu este văzută a fi reprezentată de drama de idei, deși un critic precum Alex Ștefănescu respinge categoric încadrarea în descendența camilpetresciană a teatrului său de idei, afirmând: „Ideile, atâtea câte există, sunt sau coerente și naive, sau profunde și confuze”. De asemenea, au fost aduse în discuție exercițiile literare pregătitoare pentru marele ansamblu dramaturgic, care nu au beneficiat de montări și nici de comentarii după moartea autorului.

Drame istorice, drame de idei, comedie și piese într-un act reprezintă varietatea formelor dramatice pe care a reușit să le cultive Horia Lovinescu și sunt puse în prim-planul cercetării de Centa-Mariana Artagea (Solomon). Pe bună dreptate, ea consideră că evaluările din perioada contemporană sunt viciate de criteriul politic, cele postdecembriste revelând aportul artistic pentru dramaturgia noastră, chiar dacă el este restrâns față de amploarea universului pe care și-a propus să-l creeze autorul. Este justificată opinia autoarei studiului că validarea de către critică a pieselor *Jocul vieții și al morții în desertul de cenușă*, *Petru Rareș sau Loctiitorul*, *Hanul de la răscruce* și *Omul care și-a pierdut omenia* nu este suficientă pentru a se contura contribuția unui dramaturg de anvergură.

Totuși, în fața apărătorilor principiilor *est-etic*, Horia Lovinescu este salvat în postumitate de la critica radicală prin faptul că a fost privit cu suspiciune de regimul comunist. Se bănuia că atașamentul său ideologic nu era sincer și deplin, deși el primea distincții și decorații (Ordinul „Steaua Republicii”, „Ordinul Muncii” și Ordinul „Meritul Cultural”), făcând parte și din conducerea Uniunii Scriitorilor. Toate acestea îi conferau o mai mare vizibilitate și îl mențineau în apropierea factorilor de decizie ideologici. În această intenție, el avea grijă să nu se declare urmaș cultural al lui E. Lovinescu și evita discuțiile în legătură cu verișorii Anton Holban și cu Monica Lovinescu. Recunoștea că s-a născut într-o atmosferă intelectuală, dar adăuga imediat că a fost puțin marcat de familie, că nu a simțit nicio clipă că ar avea vreo datorie morală să continue o tradiție.

Horia Lovinescu nu a fost de fapt un scriitor ce s-ar fi aflat în infern, ci unul care a încercat să scape acestuia, stând cât mai mult din timpul vieții creatoare în purgatoriu. Prin merituosul studiu *Horia Lovinescu, un scriitor în infern*, Centa-Mariana Artagea (Solomon) îl readuce în amintirea noastră pe scriitor la 40 de ani de la plecarea pe drumul fără putință de întoarcere.

• Victor Eugen Mihai – VEM

„Rezultatul este merit să fie o carte despre o perioadă fascinantă din istoria intelectuală a Occidentului, accesibilă unui public mai larg, nu doar specialiștilor în studiul Evului Mediu.”

Olga Weijers

Dacă aruncăm o privire asupra trecutului umanității, vom constata că oamenii au fost fascinați de mirajul cărții, Antichitatea cunoscând creatori care s-au remarcat prin scrierea de cărți; apoi au apărut bibliotecile, cea din Alexandria fiind renumită pentru numărul imens de suluri de papyrus care înregistrau toate cunoștințele vremii. În cadrul Museionului activau tot felul de învățați și erudiți care trăiau pe cheltuiala statului. Primii bibliofili cunoscuți în istorie au fost Euripide și Aristotel, iar regii asirieni posedau biblioteci de tăblițe de argilă, bunăoară Assurbanipal/Sardanapal. O altă bibliotecă renumită a fost aceea a regatului elenistic Pergam. Regatul și biblioteca au fost lăsate moștenire Imperiului Roman. Astfel nu trebuie omisă biblioteca din Pergam; dacă despre Platon nu cunoaștem cu certitudine cum își difuza cunoștințele cercului său de discipoli, despre Aristotel știm că ținea în cadrul Lyceumului două tipuri de lecții: ezoterice (ținute seara) și acrotice (predae dimineața). Învățăturile erau comunicate în timpul plimbării, se peripatetiza. Elevul lui Aristotel, Alexandru cel Mare, îi reproșează filozofului că a publicat cărțile acrotice, de care vor beneficia mai mulți tineri dornici de învățatură, Alexandru dorind să se distingă prin știință mai mult decât prin puterea armelor și bogăție. Textul celor două scrisori schimbate de Alexandru și Aristotel se găsește în cartea lui Anton Dumitriu *Philosophia mirabilis*, 1974. În timpul Antichității grecești au existat mai multe școli de filozofie, iar înaintea acestora Pitagora pretindea de la discipolii săi tăcerea timp de 3 sau 5 ani. În ceea ce privește Școala din Atena, ea a existat până în anul 529 d.H., fiind închisă de Iustinian, împărat bizantin care a sprijinit cultura, dorind totodată refacerea imperiului Roman: „Cea mai însemnată acțiune a sa în acest sens s-a petrecut în 529, când a închis Academia Platonică din Atena, ultimul bastion al filozofiei păgâne. În ciuda faptului că a închis Academia, domnia lui Iustinian a produs renașterea finală a culturii clasice, care a înflorit la Constantinopol după ce Atena și celelalte centre ale gândirii elene fuseseră distruse de barbari” (v. John Freely, *Istanbul. Orașul imperial*, Buc., Ed. „Trei”, 2017, p. 83). Așadar, între 529 și 1088 (1158), când apare la Bologna prima universitate medievală, Europa a fost lipsită de o instituție de învățământ superior. De-a lungul Evului Mediu timpuriu, cunoștințele, cărțile erau transmise în mănăstiri, care

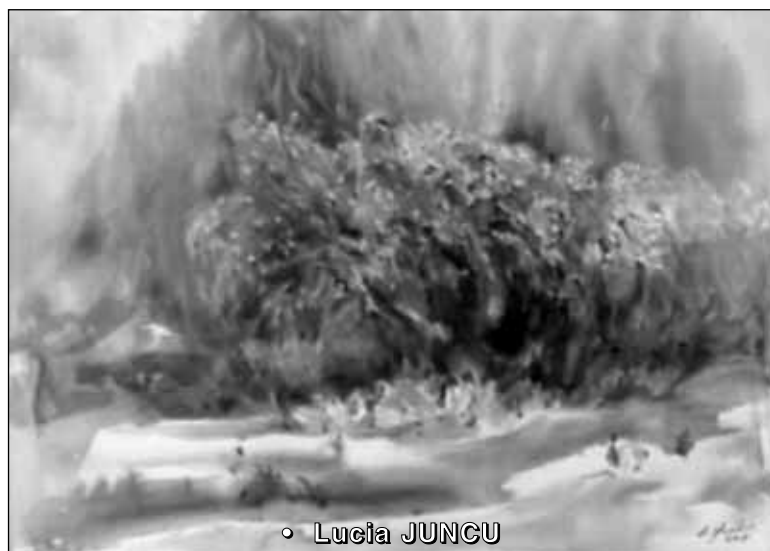
Ionel SAVITESCU

Paradisul învățaților

deveniseră astfel adevărate focare de cultură: se copiau texte clasice, se făceau traduceri, cărțile fiind împodobite cu miniaturi și desene mitologice. După Bologna, universitățile încep să apară în Europa, la Oxford (aproximativ 1168), Cambridge (Colegiul Universitar în secolul XIII), în fine, la Paris, care devine astfel un centru de cultură puternic, aici stabilindu-se magiștri și tineri dornici de învățatură din întreaga Europă. Mai putem menționa că după căderea Constantinopolului (1453), mulți erudiți greci s-au refugiat în Italia, contribuind astfel la promovarea culturii grecești și a celei ebraice, întemeindu-se academiile și universități în diferite cetăți italiene.

Cu aceste gânduri am început cartea Olgăi Weijers*, dedicată Universității din Paris din Evul Mediu, carte împărțită în 15 capitole urmate fiecare de bibliografie, în final oferindu-se o bibliografie generală, index de nume până la 1800 și după această dată. Așadar, Olga Weijers, membră a Academiei Regale Olandeze și membră corespondentă a Academiei de Inscriptii și Arte Frumoase din Paris, își face intrarea pe piața cărții din România cu o carte exemplară despre Universitatea din Paris din Evul Mediu, rezultat al unor cursuri din anul școlar 1993/1994 și a patru decenii de studiu.

Pentru acele timpuri, Universitatea era o noutate intelectuală ale cărei baze au fost puse de dascălii și învățăceii care au format o asociație corporativă numită *universitatea magiștrilor și studenților*, sensul cuvântului *universitate* fiind acela de *corporatie, breaslă, asociație profesională* (p. 16). Evident, în timpurile moderne, universitatea a devenit o instituție cu numeroase facultăți și secții care asigură pregătirea celor studioși. La început, procesul de învățământ se desfășura în limba latină, care trebuia cunoscută indiferent de limba mater-

• Lucla JUNCU

cartea străină

nă a studentului și erau admisi la studiu numai bărbații, femeile fiind excluse până în timpurile moderne (p. 17), deși mai jos, la pagina 26, se precizează că la sfârșitul Evului Mediu se admit și femeile. Destinată în special creștinilor, universitatea nu accepta la studiu, bunăoară, pe evrei, chiar dacă erau erudiți, deși mai târziu s-a produs un reviriment al limbii ebraice și al studiului *Bibliei*.

Disponând de o așezare binecuvântată de-a lungul fluviului Sena, în mijlocul căreia se găsește *Île de la Cité*, Parisul va atrage un numeros contingent de cărturari și studioși europeni, apoi negustori de carte, beneficiind de clădiri impunătoare, biserici și ziduri de apărare. Cartea devine astfel tot mai căutată de curtea regală, de învățați și de burghezia înstărită, iar scrierea și editarea unei cărți implicau multe meșteșuguri adiacente. Neavând o clădire destinată studiului, universitatea dispunea de săli pentru lecții puse la dispoziție de biserici, eventual de oamenii bogați. De la Guillaume Bretonul rămâne o admirabilă descriere a epocii: „În acele vremuri, studiul literelor a înflorit la Paris, și nu am citit despre nicio altă adunare de cărturari, fie la Atena sau Egipt, fie în orice altă

parte a lumii, ca aceea care a viețuit în acest oraș în temeiul învățaturii” (p. 27). După un secol, Jean de Jandun (magistru de filozofie) face o descriere sugestivă: „Parisul este un oraș al luminii și al bucuriei. [...] Această urbe este, de asemenea, capitala cunoașterii și a puterii. Și este centrul unei regiuni prospere, centrul regatului francez, aproape centrul întregii lumi. Această poziție centrală implică faptul că clima este temperată și că locuitorii au o natură echilibrată, evitând excesele, și sunt plăcuți în relațiile sociale”. Guillaume Bretonul precizează ce anume se studia: *trivium* (gramatică, retorică, dialectică) și *quadrivium* (aritmetica, geometria, astronomia, muzica), dreptul canonic și civil, medicina, teologia. Se constată astfel că știința de carte s-a deplasat de la Atena spre Roma, apoi, spre Paris, care devine o „urbe a cărturarilor” (p. 31): „Parisul a fost, fără îndoială, centrul intelectual al lumii occidentale și a atras principalii cărturari ai vremii” (p. 31).

Cărturarii și erudiții epocii erau situați pe malul stâng (sudic) al Senei, ulterior numit *Cartierul Latin*. Inițial, malul stâng al Senei fusese destinat podgoriilor, apoi apar multe case noi pentru învățăcei. Apariția universității este precedată de înființarea unor colegii, subvenționate de binevoitori înstăriți, laici și eclesiastici pentru studenții săraci. Robert de Sorbon, capelan al lui Ludovic IX, înființează *Colegiul Sorbona*, rezervat studenților teologi, care se remarcă printr-o viață austeră. Dacă în secolul XII, la Paris existau 14 colegii, în jurul anului 1400, numărul acestora ajunge la 50. Sunt renumite colegiile Navara, Montaigu și Dormans. Treptat, aceste colegii se transformă în universități cu diferite profiluri, facultăți, dar nu se cunoaște când anume au devenit instituții separate. În secolul XII apare termenul *facultate*. La începutul secolului XIII, la universitatea din Paris existau patru facultăți: arte liberale, teologie, drept și medicină. Se făceau traduceri din autorii clasici, apoi în clasificarea științelor intervin filozofii arabi: Al-Kindi, Al-Khwarizmi, Al-Farabi, Avicenna, Averroes. Se analizau operele unor serii de filozofi, se citeau textele și se comentau de-a lungul unui an școlar împărțit în trei perioade de studiu, începând cu luna octombrie și încheindu-se pe 24 iunie; în total, 39 de săptămâni. Durata unei lecții era stabilită în funcție de anotimp. Studiile durau, în genere, șase

ani; ulterior, reduse la trei sau patru ani. Studiile se încheiau cu susținerea licenței acordate de autoritățile bisericești, scholasticus ori de cancelarul episcopului. La jumătatea etapei de studiu era instituit bacalaureatul. La susținerea licenței avea loc o examinare amănunțită a cărților din programă. Urma ceremonia de încheiere a studiilor, iar noul licențiat era primit între magiștri primind *bereta* magisterială, un *inel* și o *carte*, fiind așezat pe *cathedra*. Noul magistru avea anumite obligații față de universitatea unde obținuse licența. Toate aceste examinări și ceremonii se desfășurau în limba latină, pentru că latina era limba erudiției, a bisericii, a școlilor, cu toate că latina evoluase de-a lungul secolelor. Dar se întâmpla ca în acele timpuri mulți cărturari să fie cunoscători a trei limbi. Se considera că învățătura independentă era deficitară față de transmiterea unor cunoștințe de către o altă persoană, citându-se în acest sens Plinius: „Vocea afectează intelectul mult mai mult decât citirea”, conform unui citat din Radulphus Brito (p. 220). Din păcate, textul lui Brito nu precizează despre care Plinius este vorba: cel Bătrân sau cel Tânăr, iar în Index nu figurează. Ca instrumente de lucru se foloseau cursurile predate de magiștri, traduceri și dicționarele alcătuite de Papias, Huguccio, Osbern din Gloucester, Giovanni Balbi. Acești patru autori de dicționare l-au avut ca sursă principală pe Isidor din Sevilla. În afara acestora mai este amintit William Brito, care alcătuieste un dicționar al Bibliei („Dicționarul său a fost o contribuție valoroasă la lexicografie, deși limitată la domeniu”, p. 266). Relevant e faptul că autorii de dicționare nu lucrau la universitate, dar se foloseau de ea. Pe la jumătatea secolului al XIII-lea, viața universitară este măcinată de crize care împiedicau buna desfășurare a cursurilor, crize extinse și în secolul următor. Sunt astfel contestate diferite lucrări ale lui Aristotel și ale filozofilor arabi Averroes, Avicenna, Al-Kindi și evreul Maimonide.

Finalul cărții, *O carieră strălucită*, este dedicat lui Robert Kilwardby, devenit magistru; în fine, este înălțat la demnitatea de cardinal, dar, în drum spre Roma, se stinge pe 10 septembrie 1279. Multe alte aspecte ale lucrării au rămas nemenționate, deși sunt la fel de incitante, încât cititorii pasionați le vor descoperi cu ușurință. Cartea Olgăi Weijers este o lucrare fundamentală pentru studiul Universității din Paris în Evul Mediu.

* Olga Weijers, „Un paradis al învățaților. Universitatea din Paris în Evul Mediu”, traducere din limba engleză de Teodora Bonțeanu, cuvânt înainte de Monica Brînzei, Iași, Ed. „Polrom”, 2022, 339 p.

Motto: Fiecare cuvânt este o prejudecată.

Friedrich Nietzsche

**Scarabeul,
Uroborusul
și eterna reîntoarcere
a aceluiași**

Revenind la scarabeu, ca vehicul purtător de... eternă reîntoarcere, amintim că mitologia egipteană și-l revendică. El este prezentat ca insectă care se târâște lăsând urme, ca și cum ar zgâria pământul, se înalță și zboară către Soare, transformându-se în Kepher, simbolul inițiatului și al maestrului aflat în relație cu Amon, discul solar înaripat. Ulterior, grecii și romanii vor adopta inscripția prezentă în templele egiptene: „Eu sunt Kepher, discipolul; când aripile mele se vor deschide, Eu voi reînvia”. În China, „Secretul Florii de Aur” amintește despre faptul că „scarabeul își rostogolește minge și în acea minge viața se zămislește”. Și Lao Tze a fost preocupat de virtuțile scarabeului. Interesant ni se pare a fi însă faptul că scarabeul este reprezentat atât pe frontonul unui templu maya, cât și pe frescele egiptene. Cartea mayașă *Chilam Balam* prezintă scarabeul ca fiind deseurile Pământului, atât în sens material, cât și moral; resturi destinate să devină divine.

Să privim și către *Uroborus*. Simbol al mitologiei antice, asemănător unui șarpe sau unui dragon care-și înghite propria coadă formând cu ajutorul corpului un cerc, *Uroborus*, circulând în varii culturi/ civilizații și epoci

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (41)

istorice, devine purtător de transcultural. În esență, el simbolizează unitatea primordială, ciclul nesfârșit al timpului și al universului. În unele ipostaze, *Uroborus* este jumătate luminos, jumătate întunecat, evocând, la fel ca principiile Yin și Yang, dualitatea naturii și a tuturor lucrurilor, dar și faptul că forțele opuse nu sunt în conflict, ci se armonizează și se completează. În alchimie, *Uroborus* sugerează natura ciclică. În mitologia nordică apare sub chipul șarpelui gigantic, *Jormungand*, cel care înconjoară lumea oamenilor și va fi unul dintre vectorii care vor semna sfârșitul lumii. Zeul suprem al mitologiei aztece, *Quetzalcoatl*, este înfățișat și sub forma unui *Uroborus*.

Platon îl va invita pe *Uroborus* în universul filosofic, prezentându-l ca pe prima vietuitoare a universului; una perfectă. Carl Gustav Jung și-l apropie, în universul psihanalizei, dezvoltând pe seama valorilor sale transculturale o teorie a arhetipurilor potrivit căreia acest mit trebuie raportat la dualismul din interiorul nostru, cel care, zămislit din contrarii, asigură oxigenul viului din noi. Friedrich Kekulé măr-

turisește că visul sub forma unui *Uroborus* i-a sugerat gândul de a deschide o formulă ciclică pentru benzen. *Uroborusul* contemporan ia forma amuletelor, inelelor, brățarilor, tatuajelor. Filosofii și oamenii de știință organizează simpozioane, scriu studii fundamentale în căutarea virtuților mitologice inițiale și actuale ale perenului *Uroborus*. El este perceput și ca un simbol al renașterii spirituale și fizice, precum pasărea Phoenix. Când Nietzsche ne trimite, în „Așa grăit-a Zarathustra”, către vulturul care plutea în cercuri mari în aer, cu un șarpe care atârna de el – nu ca pradă, ci ca prieten –, ne sugerează și spiritul *Uroborusului* purtător de virtuți ale eternei reîntoarceri.

Dacă realizăm, pornind de la miturile și discursurile filosofice amintite, un salt în timp, înțelegem că Bartolomeo Anglico (cca 1200-1272), Siger din Brabant (cca 1240-1284) și Pietro d'Abano (cca 1250-1316) vor trimite iar în jocul dezbaterilor *eterna reîntoarcere*. Ei cred că după 36000 de ani solari istoria se va repeta, până în cele mai mici detalii, din moment ce planetele și constelațiile se vor

întoarce la locurile lor inițiale. Cei trei reprezintă repere importante ale dezbaterii. Bartolomeo Anglico este autorul enciclopediei „De proprietatibus rerum”. Pe Siger din Brabant, Dante îl plasează în *Paradis* („Divina Comedie”, *Cântul* 10, versurile 133-134): „Aceasta, din care privirea ta se întoarce la mine, este lumina unui spirit care, în gânduri grave, a constatat că a murit târziu; este lumina eternă a lui Siger/ care, predând în *rue du Fouarre*, a silogizat/ adevăruri care au stârnit invidie”. Pietro d'Abano, ostracizatul Inchiziției, este autorul „Elementelor magice”.

Conceptul avea să fie revitalizat de cugetători precum Auguste Blanqui („Eternitate de către stele”, 1871) și Gustave le Bon („Dar timpul este etern și odihnă nu poate fi [...]). Dar dacă sunt aceleași elemente ale fiecărei lumi care sunt folosite, după distrugerea ei, pentru reconstituirea altora, este ușor de înțeles că aceleași combinații, adică aceleași lumi locuite de aceleași ființe, trebuie să fi fost repetate multe timpuri”, în „Omul și societățile” (1881). În perioada contemporană, René Guénon va

infirma noțiunea de reîntoarcere eternă, susținând ideea „timpului spiralat descendent”, nu pe aceea a timpului circular. Ca argument, el amintește că, în civilizațiile tradiționale, timpul, la dimensiunea omului ca și la cea a cosmosului, nu are o desfășurare liniară, ci una ciclică, sfârșitul unui ciclu însemnând începutul altui ciclu, deși cele două puncte nu coincid decât într-o proiecție plană, ele fiind distanțate în spațiu cu un pas de spirală, desfășurarea ciclului următor făcându-se pe o spirală descendentă a devenirii cosmice. Așadar, la Guénon nu poate fi vorba despre o „eternă reîntoarcere” (*l'éternel retour*, despre care scriu Nietzsche și Eliade), pentru că „non est bis in idem”, ci numai de o renaștere a unui nou ciclu, printr-o intervenție divină, renaștere care re-duce lumea la originile ei. Această decădere ciclică, dacă urmărim și discursul lui Guénon din „Simbolurile științei sacre” (București, Editura *Humanitas*, 2008) sau pe cel din „Scurtă privire asupra inițierii” (București, Editura *Herald*, 2022), este prezentă și în tradiția creștină unde, în general, căderii omului din *Paradis* i-au urmat Potopul din timpul lui Noe, apoi Turnul Babel, venirea lui Iisus, după fiecare din aceste evenimente majore urmând o reînnoire a umanității, insuficientă însă pentru a dura indefinit, motiv pentru care lumea creștină, și nu numai ea, așteaptă a doua venire a lui Hristos, când va fi „un cer nou și un pământ nou”. Oameni de știință precum Einstein sau Roger Penrose nu au ocolit tema.

Finalul unei gândiri religioase

Punctul *terminus* al evoluției mentalităților religioase în Egiptul antic ne readuce în zona contactelor cu indo-europenii mediteraneeni. Gândirea egipteană pare a se închide, după eflorescența politeistă a imperiului ramesid (cu emergente chiar în această epocă), într-un soi de agnosticism specific manifestărilor extreme ale iraționalului. Zeii nu pot fi cunoscuți, în pofida acțiunii doar aparente a acestora, deoarece sunt situați prea departe de zona umanului, drept care nu numai că nu participă la ea, dar sunt și indiferenți față de ea.

Ne aflăm extrem de aproape, deși precedați de milenii, de doctrina atenianului Epicur. Zeii sau zeul beneficiază, în acest stadiu al concepției transcendentului la egipteni, de aceeași letargie indiferentă, să-i spunem așa, ataractică (<v. gr. *ataraxia* „netulburare”, „calm”, „impăcare sufletească”, „echilibru psihic”), pe care le-o atribuie și doctrina filosofului grec. Am notat „zeii sau zeul” pentru că, în ultimul mileniu înaintea erei christice, teologia egipteană se îndreaptă, în mod vizibil, spre adoptarea unei perspective monoteiste certe, derivată a unui henoteism accentuat care a precedat-o. Zeii dispar, încetul cu încetul, în corpul uriaș, infinit dilatat, al unui zeu unic, Zeul universal, în aceeași măsură în care Zeus-Iuppiter va tinde, de-a lungul ultimelor secole și, mai ales, spre finalul Antichității clasice, tocmai datorită atotputerniciei sale, să-și impună dominația teocratică absolută, substituindu-se panteonului olimpien (în mod evident eclipsat, în ciuda încercărilor de restaurație religioasă datorate, în secolul al IV-lea p. Chr și, respectiv, chiar la începutul celui

Liviu FRANGA

O mare în mijlocul pământului (VIII)

următor, împăratului Flavius Claudius Iulianus, urmat, în plan literar, peste decenii, de un poet de talia lui Claudius Claudianus¹) și pregătind, astfel, biruința definitivă a monoteismului creștin.

Finalul acestei evoluții a mentalităților religioase aparține, direct și nemijlocit, istoriei. Zeul gândit ca animal și/sau om tinde a fi înlocuit, în perioada de maximă eflorescență a societății imperiale egiptene – epoca ramesidă, în primul rând în timpul domniei lui Ramses al II-lea – cu omul gândit ca zeu. Acest om și acest zeu se identifică în persoana faraonului, care se include fără ezitări în panteon. Caesar fusese și el un zeu, notează Claire Lalouette², mai exact devenise, *post-mortem*, astrul divin al poporului roman (a se vedea magnifica transfigurare poetică, în registru bucolic, datorată lui Vergilius, în *Bucolica* a V-a). În plină epocă flaviană, Domitianus, salutat ca *dominus et deus*, își impune, într-un mod cu mult mai accentuat decât o făcuseră principii predecesori ai săi (dintre care Augustus însuși permisesse să fie asociat, încă din viață, zeilor³), propriul cult, drept model pentru ansamblul cultelor publice.

Istoria ajunge, în ambele cazuri, maritorul imposibil de eludat al gândirii, atribuit prin excelență al umanității. Disociația sau nu de realitate, gândirea, fie rațională, fie

transrațională, devine, în context mediteranean, partenerul realității și semnificatul istoriei. Pe stela descoperită la Qasr Ibrim, imnul de slavă al faraonului Seti I revelează aspirația spre universalitate a dominației egiptene.⁴ Apar menționate aici toate numele popoarelor și populațiilor, ale teritoriilor și formelor de relief pe care ideologia faraonică, aflată în momentul său de maximă expansiune, le-a dorit și le-a văzut încorporate în imperiu, subordonate acelei mult visate *pax Aegyptiaca*. Gândirea egipteană⁵, adeptă a mobilității, largheții și devenirii prin transformare, într-un cuvânt deschisă formelor universalului, sfârșește prin a deveni prizoniera propriei istorii.

În concluzie. Din nou asemenea romanilor, aflați înspre un capăt ceva mai îndepărtat, apusean, al Mediteranei, egiptenii, pornind de la micul lor ogor, fertilitate într-o anumită perioadă a anului, de la pământul cultivat cu cerbicia unui popor destoinic de agricultori, au sfârșit prin a se înstăpâni, din aproape spre mai departe, pe o bună parte a lumii de la Soare-Răsare. Acesta a fost însă și începutul unui sfârșit istoric care, spre deosebire de cel al romanității, nu a condus, în pofida măreției sale, la multiplicarea – romanică – a modelului, ci la sfârșirea lui.

Note:

1. Nu întâmplător, cultele orientale prezente în Dacia romană atestă o identificare masivă a divinităților siro-palmyriene cu Iuppiter, tocmai datorită preeminenței funcționale – ceea ce am definit ca o teocrație – a acestuia în cadrele religiei romane înseși. A se vedea, în acest sens, capitolele *Iuppiter Dolichenus* (pp. 36-89), *Iuppiter Heliopolitanus* (pp. 90-94), *Iuppiter Erapolitanus* (pp. 95-98), *Turmasgades* (pp. 99-103), *Iuppiter Balmarcodes* (pp. 104-105) și *Theos Hypsistos și Iuppiter exsuperantissimus* (pp. 156-164), apud Silviu Sanie, *op. cit.*, ad paginas.

2. *Op. cit.*, vol. I, p. 156.

3. Augustus a fost adorat ca zeu, dar în provincii, așa cum o atestă măturile monetare și săpăturile arheologice, în Italia fiind zeificat, ca și Caesar, doar *post-mortem*. *Gemma Augustea*, ipostaziind dominația cosmocratică a principelui, îl asociază, în poziție de perfectă egalitate, cu Roma însăși, zeificată (*Dea Roma*), făcând, astfel, pasul decisiv înspre considerarea calității și naturii divine a principelui în viață. Despre *Gemma Augustea* și mesajul ei ideologic extrem de important pentru descifrarea mecanismelor ideologiei și politologiei augustane, cu repercusiuni adânci în ideologia imperială a secolelor următoare, a se consulta Niels Hannestad, *op. cit.*, vol. I, pp. 134-141.

4. Claire Lalouette, *op. cit.*, vol. I, p. 144.

5. Considerații detaliate referitoare la caracterul deschis al gândirii egiptene, aflată într-un permanent contact cu alte spații culturale, oferă Constantin Daniel, în *Gândirea egipteană antică în texte*. Traducere din limba egipteană veche, studiu introductiv, notițe introductive și note. București, Editura Științifică, 1974, pp. XXV-XXVII, XXXII-XXXIV, XXXVI-XXXIX, XLII-XLIII.

Mircea Titus ROMANESCU

Simpozionul Internațional de Acuarelă „Iulia Hălăucescu”

• Yan Su

Expoziția Simpozionului Internațional de Acuarelă „Iulia Hălăucescu” (Tarcău, 2019-2023) s-a deschis la Galeriile „Alfa” ale Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău pe 17 august 2023 și a putut fi vizitată până la sfârșitul lunii august. Expoziția este rezultatul muncii desfășurate pe durata a cinci ani a unui grup de 28 de artiști acuareliști profesioniști din țară și de peste hotare, la Tarcău, în ținutul de baștină al „doamnei acuarelei românești”, maestra Iulia Hălăucescu, în parteneriat cu Fundația „Mircea Titus Romanescu” și U.A.T. Tarcău.

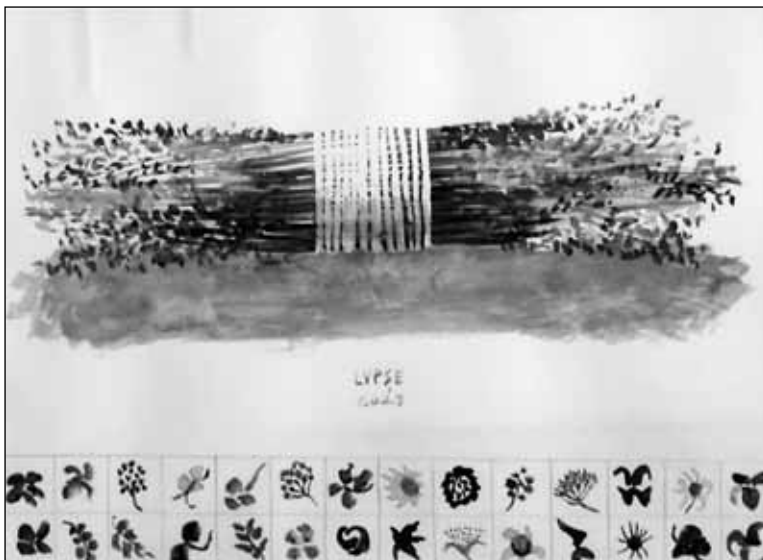
Valea Tarcăului este un vechi traseu de legătură între Transilvania și Moldova, populat și activ din timpuri străvechi. Este o vale de o frumusețe și un pitoresc aparte, încă sălbatică, în care Tarcăul sapă o albă prin stâncă, pentru a se vărsa în „Bistrița aurie”. Oameni de la munte, harnici și dârji, au creat o lume a lor, cu structuri ale cooperăției „Albina”, cu colonii internaționale (germane, italiene, olandeze etc.) implicate în industria forestieră locală. Zona a fost pusă în evidență de monografiile vechi și noi, „spre a i se cunoaște acest colț de țară vrednicia oamenilor și frumusețea inegalabilă a cadrului carpatic” („Monografia comunei Tarcău”, de preot Gh. Verșescu, tatăl lui Iulia Hălăucescu).

Comuna Tarcău deține singurul muzeu de artă dedicat acuarelei din România, cu peste 200 de lucrări (majoritatea acuarele), semnate de Iulia Hălăucescu. Grupul de inițiativă al proiectului, format din Elena Dumitrașcu (inițiativa Muzeului de Artă din Tarcău), membrii fondatori ai Fundației: Mircea Titus Romanescu și Mircea Nistor (viceprimar, comuna Tarcău), a considerat ca obiectiv principal recontextualizarea cultural-turistică a Tarcăului prin organizarea în parteneriat a Simpozionului de acuarelă, ca activitate anuală, în memoria lui Iulia Hălăucescu. Au rezultat cinci simpozioane internaționale, completate cu câte o tabără de acuarelă, desfășurate în cele mai pitorești locații turistice ale Tarcăului. Fondul total de lucrări donate de artiști Muzeului „Iulia Hălăucescu”, Fundației și sponsorilor locali ai taberelor depășește 200 de lucrări, fond cu care organizații au început o adevărată

campanie de promovare a acuarelei contemporane la muzeele de artă din întreaga țară (Piatra-Neamț, Iași, Bacău, Ploiești, Oradea, București). Muzeul de Artă din Tarcău era nucleul unui fenomen ce se va dezvolta ulterior: universul de creație artistică al lui Iulia Hălăucescu, ce conține elemente emblematice de peisaj din zonă, oameni și activități, evenimente, pelucrări de legendă și mit, dar și notații de călătorie din țară și străinătate.

Expoziția de la Galeriile „Alfa” are prestanța unui adevărat salon de acuarelă contemporană. Prin grija curatorescilor Muzeului de Artă din Bacău sunt prezente 20 de acuarele și câteva uleiuri ale lui Iulia Hălăucescu, din colecția Muzeului. Găsim aici o parte din universul-nucleu al lui Iulia, despre care am vorbit mai sus. O scurtă trecere în revistă: oameni de la sat care stau la masă – „Grădina Cașin din Onești”, Barajul Bicaz – „În Batardou”, mici balerine – „Balet la Palatul Pionierilor”, peisaj interpretat – „În munți”, lucrări cu amprentă realistă alături de lucrări libere, apropiate de joc și abstract („Vreau să joc”, „Leagăn”, „Fum căzut”, „Somn”, „Pământul” ș.a.).

Fiecare ediție a Simpozionului de la Tarcău începea cu vizitarea Muzeului de Artă, unde artiștii participanți luau cunoștință cu opera lui Iulia Hălăucescu. Primele tematici recomandate participanților au fost legate de pitorescul

• Marcel Lupșe – Ierburi de Tarcău

peisajului local, acesta fiind considerat de organizatori ca o matrice creativă primară. Diversitatea originilor și pregătirilor participanților a creat un univers nou, contemporan, al Ținutului Tarcăului.

Voi numi mai întâi artiștii licențiați în arte la București: Crinela și Ion Alexandru Antonescu de la Alba Iulia, cu „Valea Tarcăului”, respectiv „Sălcii pe Valea Tarcăului”, acuarelă de notație a unei stări inspirate de peisaj, etapă pentru reluarea ei, probabil în pictură. Absolvent al Facultății de Arte din București, maestrul Ilie Boca completează universul miturilor și simbolurilor din expoziție cu „Dialog I și II”. În expoziție participă Mirela și Ema Hagi cu „Căsuța albastră”, respectiv „Prin Tarcău”. Ema Hagi este pictor, iar

Mirela Hagi, graficiană. „Căsuța albastră” a Mirelei Hagi a fost de mai multe ori pe afișele noastre, devenind un fel de simbol. Tot absolvenți ai Facultății de Arte din București sunt Dumitru Bostan-jr. (cu „Capricii”), Victor Dima („Gospodărie țărănească la Potoci”), Valter Paraschivescu („Carieră din Tarcău”) și Corina Preda-Perianu („Nuc în grădină”). A doua școală de importanță pentru acuarelă, dacă nu cumva prima, este reprezentată de pictura ieșeană (Ștefan Hotnog, Mihai Cămăruț, Adrian Podoleanu și alții). Grigore Carată ne încântă în expoziție cu acuarela sa „curată”, de înalt profesionalism („Peisaj”), Eugen Mircea este un adevărat maestru al florilor („Iriși regali”), iar Iosif Haidu, unul dintre membrii de început ai grupului de la Tarcău, ne farmecă privirea cu ale sale sensibile și originale „Peisaje la Tarcău”. Subsemnatul, Mircea Titus Romanescu, îndrăznesc să mă declar alături de cei dinaintea, ca un discipol conștiincios, în particular, al maestrului Ștefan Hotnog (vezi „La poalele Ceahlăului”). Anul acesta ni s-a alăturat Marcel Lupșe din Bistrița-Năsăud, absolvent al Facultății de Arte din Cluj-Napoca, cunoscut pictor și acuarelist („Ierburi de Tarcău”). Tot din Ardeal au venit Erwin Rac, absolvent al Facultății de Arte Oradea, cu a sa „Fereastră”, și Eugen Măcinic (absolvent tot la Oradea, cu „Casă veche la Straja”). Din „Ținutul apelor” a participat și Teodor Vișan (absolvent al Facultății de Arte din Galați), cu lucrarea „Lacul Bicaz 2020”, iar de la Fălticeni ni s-a alăturat grecul Alexandros Pıntilii Carciucas, pictor de biserici și virtuoz acuarelist („Peisaj la Potoci”). Am lăsat la urmă reprezentarea de gen „veduta”, subiect clasic, revenit la modă,

• Iulia Hălăucescu – Tirnov

apreciat și acum. Nu trebuie să uităm că acuarela se predă și la facultatea de arhitectură. Am primit la Tarcău pe Mircea Corcodel (absolvent al Facultății de Arhitectură din București), un virtuoz acuarelist și profesor de acuarelă („Toamnă la Schitul Tarcău”). Un alt participant, acuarelist virtuoz, cu palmares de premii internaționale și cunoscut profesor de acuarelă, este Corneliu Drăgan-Târgoviște („Turnul lui Ștefan cel Mare – Piatra-Neamț”). Dintre „strănerii”, unii, originari din Republica Moldova, au învățat acuarela temeinic încă din gimnaziu și au continuat în facultate. Ei practică acuarela zilnic, alături de pictură, gravură sau grafică. De la Chișinău au sosit Valeriu Jabinschi (prof. univ.), realizator al unor acuarele într-o varietate de cercetări „pe umed”, cu subiecte de la realism la abstract („Cheile Bicazului”), profesorii Olga și Gheorghii Diaconu, cu o abordare specială a acuarelei venind din precizia gravurii, Teodor Buzu (Republica Cehă), care a abordat compoziția abstractă în acuarelă („Amiază”), Nadia Negru, care s-a remarcat printr-o tehnică plină de virtuozitate și control al spațiului hârtiei („Cheile Bicazului”), Arcadie Răileanu, stăpân al tehnicilor acuarelei, cu performanță atât în reprezentarea realistă, cât și în cea abstractă („Vară la Brăteșel – Tarcău”). Din acest grup, am lăsat la sfârșit pe talentata Lucia Juncu (absolventă a Institutului de arte din Chișinău și a Institutului de Arte din Tallinn, Estonia). „Trăiesc și respir acuarelă”, spunea Lucia, o persoană dedicată acuarelei, posesoare a unei tehnici deosebite atât în peisaj, cât și în portret (vezi „Ciobănașul”), o adevărată senzație a simpozionelor noastre. Cum doamna Iulia Hălăucescu era o mare fană a picturii orientale, am avut deosebita onoare să primim vizita artistei chineze Yan Su, care ne-a lăsat mai multe lucrări realizate în tehnica clasică a acuarelei chineze, cu desfășurare a curgerii culorilor și a ideogramelor pe verticală (vezi „Dao s-a făcut trup” și celelalte).

Universul primordial al lumii rurale, cu elementele inițiale ale Tarcăului, se completează cu zonele adiacente: lacul Bicaz, Cheile Bicazului, muntele Ceahlău, miturile și legendele zonei. Poetica lui Iulia Hălăucescu, transfigurată în acuarelă, este completată și diversificată prin aportul creativ al maestrilor acuareliști, ce se adună an de an la Tarcău. Câteva pensiuni din zonă: „Poiana Soarelui”, „Zorile Tarcăului”, „Fortuna” și altele au marcat zona de lucru a artiștilor și au captat interesul turiștilor pentru acuarelă. Sunt persoane care vin an de an să vadă acuarela la Tarcău, pentru că zona a devenit un adevărat „Ținut al acuarelei”.

• Împreună cu Julia Titus

Blues in the Garden Dărmănești, același vis frumos care se împlinește de patru ani, la sfârșit de august, în județul Bacău, la inițiativa Asociației „Sunetul munților” și a lui Marius Diaconescu, cel care orchestrează cu energie suprafirească un festival blues de înaltă ținută –, iar asemenea aprecieri mai mult decât favorabile nu sunt nici pe departe formale, ci tind să fie obiective, mai ales ținând cont de părerile „la cald” ale unui public cunoscător, care se adună din toate colțurile țării. Sunt oameni ce discută despre Gărâna, despre Smida și despre Brașov ori Brezoi, despre locuri unde jazzul și mai ales blues-ul reușesc să descopere noi căi către inimile ce cântă și simt laolaltă. Dar să ne înțelegem: *Blues in the Garden* vrea să crească la fel ca o mare familie, una dintre mizele manifestării fiind, evident, și aceea de a atrage către arealul genului noi prezențe. Așadar, Dărmăneștiul e și el pe harta muzicii faine, găzduind un festival cu toată logistica și toate interfețele pe care un eveniment de ținută le presupune. Notez pentru cei ce vor fi interesați de participarea la ediția a cincea că la data festivalului aproape toate locurile de cazare la hoteluri și pensiuni au fost ocupate, aici adăugând zona de camping special amenajată, chiar în apropierea scenei. Întreg arealul Dărmăneștiului e cumva cuplat la cele trei zile „de foc”, 25-27 august.

În cadrul conferinței de presă ce a dat practic startul oficial celei de-a patra ediții, Marius Diaconescu a punctat pentru încă o dată rostul muzicii de calitate și al unui festival de o asemenea factură, de ce să nu adaug – mai ales pentru zona Dărmăneștiului –, scoțând în evidență și plusurile pe care le aduce un asemenea eveniment, exprimând totodată și nemulțumirea față de ordonanța celebră privind unele măsuri fiscale bugetare..., apărută sub formă de proiect la 2 august. Oficialitățile prezente au ținut să punteze la rândul lor importanța acestei „întâmplări”, amintind că Dărmăneștiul ar trebui considerat cu adevărat un oraș/stațiune turistică, capabil de a susține proiecte de anvergură. Fi-va *Blues in the Garden* unul dintre acestea!

Încă din prima seară, publicul a fost invitat de-a lungul mai multor paliere armonice, lista invitațiilor prezentându-ne nume sonore, precum Cristina Radu, Krissy Matthews, Sari Schorr, Eric Steckel. Muzical, Festivalul s-a deschis... românește, cu trupa Cristinei Radu și tonuri de jazz clasic într-o formulă trio: percuție, bass, pian. Nu cred că „timorată” e cuvântul cel mai potrivit rememorând primele piese interpretate, însă am simțit în ceea ce-o privește pe

Cristina Radu o oarecare lipsă de tensiune – am văzut-o în alte ocazii parcă cu ceva mai multă „consistență”. M-au bucurat însă rezolvările instrumentale care au fost de execuție înaltă și ceva creativitate și da, poate ar fi cazul să menționez încă de acum și calitatea excelentă a sunetului. Nu e puțin lucru, mai ales că mă refer la întregul festival. Una peste alta, cu micile rezerve formulate, care însă poate nu se susțin, un prim moment jazzistic reușit. A urcat apoi pe scenă Krissy Matthews, o surpriză plăcută. Nu-l știam de dinainte, însă am bifat: voce bună, execuții la chitară îndrăznețe, cu (prea!) multe rifuuri pentru muzica blues, ceva opriri sacadate care te zboară cu gândul mai degrabă la power metal. Totuși, deloc supărătoare, ci integrate într-un show dinamic, cu ceva accente din perioada rockului '60-'70. Plus elemente funk! Cel puțin pentru o seară, în discuțiile celor prezenți, a rămas „pizza boy”, probabil și datorită unei piese compuse pe acest subiect în UK, în perioada pandemică. Pentru mine, revelația Festivalului a fost Sari Schorr – aproape că nu știu cum să așez în cuvinte potrivite un show „de zile mari”. Venită cu bucuria unui nou single ce a apărut în UK în formula Robin Trower – Sari Schorr, cântăreața americană a oferit publicului un discurs muzical extrem de bine încheiat, cu piese structurate simplu, dar de mare impact. Versuri, muzică, prezență scenică la nivelul superlativelor. Alături, un band la care s-au văzut orele de repetiții din spate: secție ritmică exactă, un chitarist cu execuții clare, „sticlă” – cum se spune, în timp ce organistul a găsit rezolvări dintre cele mai inedite, amintind de „epoca și sunetul Hammond”. Sper să o/ îi revăd cât mai curând... Prima seară a fost încheiată de Eric Steckel, în formulă de trei. Instrumentiști foarte buni, însă... am plecat acasă fredonând „Coal River”, de la Sari Schorr.

Să trecem la cea de-a doua zi, dar și ultima pentru această scurtă prezentare, asta și din dorința de a vă vedea pentru trei zile la fața locului, în 2024, la o ediție ce va ajunge la cifra

Blues

in the Garden Festival 2023

magică. Nu vă spun decât că în a treia seară au urcat pe scenă Rareș Totu (cântând Santana), Armin Sabol, Cros – Charles Mack, The Cinelli Brothers. Deci, a doua zi – oarecum în contra unei desfășurări pe care o intuisem –, seara a început cu minunata Julia Titus, de fapt chiar momentul pe care eu îl așteptam cu inima cât un purice. Și asta pentru că, în fapt, recitalul din această seară a fost dedicat pasiunii de o viață, mă refer aici la un tribut Bessie Smith. Cu o voce caldă și puternică, Julia Titus ne-a condus prin barurile și sălile de spectacole interbelice, ducând prezența scenică către un narativ Bessie Smith în nuanțele cele mai fidele, mai ales odată cu „Careless Love”, „Gimme a Pig Foot” și mai ales „Nobody knows when you are down and out”. Cinci albume la activ, experiență de ani și ani în jazzul clasic și mai ales acel ceva nativ pe care doar unii îl păstrează parcă în sticlute cu doze potrivite. Apoi, pe scenă, Reggie King Sears. Buddy Guy spunea despre el: „Mă uit la tânărul acesta și parcă mă văd pe mine atunci când l-am cunoscut pe Muddy Waters”. Bun, Reggie King Sears a convins în tripla ipostază de compozitor, producător și interpret, aducând pe scenă un blues cu schimbări de ritm și un basist care s-a simțit de minune. A fost într-un fel și mica atracție a momentului, grație și instrumentului inedit pe care l-a adus în fața publicului.

Totuși, către superlative ajungem din nou odată cu Layla Zoe. Născută în British Columbia, Canada, Layla Zoe e unul dintre numele mari ale scenei

blues-ului mondial. A cântat pe aceeași scenă cu John Mayall, Coco Montoya, Walter Wolfman Washington etc. Ea însăși afirmă, sub forma unei mici cărți de vizită: „Nu este nimic la fel de satisfăcător ca să fii pe scenă cu trupa mea, oferindu-mi inima fanilor, prin muzică. Îmi place să scriu cântece, îmi place să fii în studio, dar spectacolele live sunt motivul pentru care îmi iubesc atât de mult meseria”. Avându-l chitarist pe Krissy Matthews (din prima seară), ne-a încântat cu un show total și la Dărmănești! Programul a fost închis de headlinerul Moonshine Society. Multe distincții, prezență constantă cu locuri foarte bune în topuri de specialitate: 6 săptămâni numărul 1 în US Blues Rock Album Radio, 4 săptămâni locul 2 în IBBA Blues Radio, 2020 Wammie Awards – Best blues act și Best blues album. Creație a trei persoane care s-au întâlnit la celebrul Colegiu Berklee Boston, Moonshine Society înseamnă de fapt un mix de blues, roots rock și old school. L-am văzut la lucru și mi-au plăcut la Open Air Blues in the Garden, aici unde am auzit și piese din repertoriul Tinei Turner.

Cu bucuria faptului că Marius Diaconescu ne-a primit în această familie mare a blues-ului de la Dărmănești, revista „Ateneu”, și din postura de partener oficial al evenimentului, speră ca această minunată poveste să meargă mai departe ani după ani!

Marius MANTA

• Ma Bessie & her Blues Troupe, în concert